

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кафедра початкової освіти

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 4 КЛАСУ ПІД ЧАС
ОПРАЦЮВАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

студентки групи ПОм-1-24-1.43

Раковської Олександри Григорівни

Науковий керівник:

Семеній Наталія Олегівна,

кандидат педагогічних наук

Допущено до захисту

Протокол №__ від_____

Завідувач кафедри

Бондаренко Г.Л. _____

КИЇВ – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	7
1.1. Творча активність та особливості її розвитку в учнів 4 класу.....	7
1.2. Особливості використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» з метою розвитку творчої активності учнів 4 класу.....	21
1.3. Актуальний стан розвитку творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	30
Висновки до першого розділу.....	41
РОЗДІЛ 2 РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 4 КЛАСУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	44
2.1. Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості творчої активності учнів 4 класу.....	44
2.2. Обґрунтування особливостей розвитку творчої активності під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС».....	56
2.3. Аналіз результатів наукового дослідження.....	68
Висновки до другого розділу.....	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток творчої активності учнів початкової школи є одним із ключових завдань сучасної освіти, оскільки саме в цей період закладаються основи креативного мислення, ініціативності та здатності до самовираження. На формуванні творчої особистості молодшого школяра наголошується в концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти, де зауважено, що «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей», а також «творчості та допитливості» [52]. Окрім цього, у документі наголошено на важливості творчого самовираження, навичок втілювати творчий задум, творчо використовувати набутий досвід і знання тощо [52].

Водночас з огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій та підвищення ролі інформаційного простору, актуальним стає впровадження медіаосвіти в освітній процес. Учні початкових класів вже з раннього віку стикаються з медіапродуктами – відео, анімацією, інтерактивними платформами, цифровими презентаціями, які не тільки привертають увагу, а й відкривають нові можливості для формування та розвитку їхньої творчої активності. У цьому контексті зауважимо, що використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дозволяє створювати інтерактивне середовище, що сприяє залученню учнів молодшого шкільного віку до активного пізнання, розвитку їхнього мислення та формування практичних навичок.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю внесення змін у навчальний процес відповідно до потреб сучасних учнів, які здебільшого сприймають інформацію, зокрема і навчальну, через мультимедійний контент і прагнуть активної взаємодії з матеріалом, який вивчається. Опрацювання медіапродуктів не лише активізує мислення, інтерес учнів до навчання, а й сприяє розвитку багатьох їхніх здібностей, у тому числі – творчих.

Загалом проблема розвитку творчої активності учнів початкової школи широко висвітлюється в психолого-педагогічній літературі. Зокрема, І. Демченко

наголошувала на важливості творчої діяльності як джерела інтелектуального розвитку та соціалізації дитини. Натомість Н. Бібік акцентувала на ролі інтегрованого навчання у формуванні пізнавального інтересу молодших школярів.

Дослідження педагогічних умов розвитку творчої активності здійснювали О. Савченко та О. Пометун, які зауважували важливе значення інтерактивних методів навчання, які сприяють активізації пізнавальної та творчої діяльності. О. Вашуленко наголошувала на важливості створення оптимальних навчальних умов, урахування яких в освітньому процесі початкової школи сприятиме успішній творчості молодших школярів. Ефективність використання коміксів в освітньому середовищі досліджували вчені Комісарук Л. І., Нежива Л.Л., Руденко Н.М., Черниш О. А., Шкуренко О.В., Ястребова А. О.

Загалом науковці наголошують, що розвиток творчої активності учнів початкової школи потребує створення сприятливого освітнього середовища. Можемо припустити, що використання коміксів є ефективним засобом залучення дітей до навчального процесу та вагомим інструментом для створення сприятливого освітнього середовища. Вони сприяють розвитку творчого мислення, здатності аналізувати інформацію та виражати свої ідеї через творчі завдання. Такий підхід відповідає сучасним освітнім тенденціям, орієнтованим на інтеграцію знань і розвиток особистісних навичок. Зважаючи на це, темою нашого дослідження було обрано «Розвиток творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчої активності в учнів 4 класу.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку творчої активності учнів під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС».

Мета дослідження – теоретично визначити та практично обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчої активності в учнів 4 класу під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС».

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття «творча активність» та розкрити особливості її розвитку в учнів 4 класу.

2. Охарактеризувати особливості використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» з метою розвитку творчої активності учнів 4 класу.

3. Визначити актуальний стан розвитку творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

4. Описати критерії, показники та рівні сформованості творчої активності учнів 4 класу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

5. Обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчої активності під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», проаналізувати результати дослідження.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використовувалися такі методи:

- теоретичні, а саме: аналіз психолого-педагогічної, методичної та наукової літератури для визначення сутності поняття «творча активність», вивчення особливостей використання медіапродуктів у навчальному процесі та аналіз сучасних підходів до організації інтегрованого навчання; синтез та узагальнення отриманої інформації для формулювання висновків;

- емпіричні, а саме: проведення педагогічного експерименту з метою визначення актуального рівня розвитку творчої активності учнів 4 класів; анкетування, опитування, тестування школярів ЕГ та КГ;

- методи математичної обробки даних, а саме: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження для оцінки впливу використання коміксів на розвиток творчої активності учнів.

Експериментальна база дослідження – ліцей № 293 м. Києва.

До дослідження було залучено 23 учні 4-А та 22 учні 4-Б класу, розподілених на контрольну та експериментальну групи. Також з метою визначення ставлення вчителів початкових класів і їх досвіду використання коміксів у навчальному процесі було проведено анкетування педагогів. У дослідження було залучено 8 вчителів початкових класів.

Апробація. Ключові теоретичні положення й емпіричні результати роботи було репрезентовано на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові інсайти майбутніх педагогів: від пошуку до втілення» (м. Київ, 24 жовтня 2025 р.), під час якої представлено доповідь та опубліковано тези на тему «Розвиток творчої активності учнів 4-го класу за допомогою коміксів на уроках «Я досліджую світ»; II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна початкова освіта: погляди молодих дослідників» (м. Ніжин, 23 квітня 2025 р.), під час якої опубліковано тези на тему «Медіапродукти як невід’ємна складова інтегрованого курсу «ЯДС» у початковій школі».

Структура роботи обумовлена метою та сформульованим завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 77 найменувань, та додатків. Загальний обсяг роботи становить 118 сторінок, основний зміст викладено на 83 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ

«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

1.1. Творча активність та особливості її розвитку в учнів 4 класу

Творча активність є важливою складовою особистісного розвитку учнів молодшого шкільного віку. Загалом творча активність проявляється в здатності до генерування ідей, яскравої фантазії та уяви, творчого та нестандартного мислення, пошуку нових рішень у різних видах діяльності. Особливості молодшого шкільного віку, а саме допитливість, багата уява, емоційна відкритість і готовність до експериментування, створюють сприятливі умови для розвитку творчої активності дітей. Водночас розвиток творчої активності потребує створення належного педагогічного середовища, в якому було б враховано вікові та психологічні характеристики учнів, зокрема і 4 класу, коли діти поступово переходять до більш усвідомленого сприйняття світу і навчання.

Відповідно до особливостей компетентнісного навчання за принципами НУШ, основний акцент робиться на формуванні у школярів ключових компетентностей, які допомагають їм не лише здобувати знання, а й використовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Це передбачає розвиток здатності спілкуватися державною, іноземними мовами, математичної, інформаційно-цифрової, соціальної та громадянської компетентностей, екологічної грамотності, ініціативності та підприємливості тощо [39].

І хоча розвиток творчості не вказується в НУШ серед переліку ключових компетентностей, вона в цій концепції є в наскрізних вміннях, якими мають оволодіти учні [39]. Адже основна ідея НУШ полягає у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, самостійності, творчого підходу до розв'язання проблем і адаптації до сучасного світу. З цього можемо зробити висновок, що важливість розвитку творчості та творчого мислення в

НУШ підкреслюється через акцент не лише на академічних знаннях, а й на оволодінні вміннями творчо мислити, генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та проявляти ініціативу.

Розгляд проблеми формування творчої активності учнів 4 класу обумовлює необхідність з'ясування сутності таких понять, як «активність», «творчість» та «творча активність», та їх трактування різними дослідниками, адже саме зміст поняття є тією найважливішою якістю, внутрішньою основою, без яких цей феномен неможливо осмислити.

Наведемо основні визначення ключових понять дослідження в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні поняття дослідження та їх визначення

Термін	Визначення терміну	Автор / джерело
Активність	«типовий для певної особистості, узагальнений, ціннісний спосіб відображення, вираження і здійснення життєвих потреб»	Л. Хабірова [62, с. 104]
	«загальна характеристика живих істот, їхня власна динаміка як джерело перетворення або підтримки ними життєво значимих зв'язків із середовищем; вона формується відповідно до ймовірного прогнозування розвитку подій у середовищі та положення в ньому організму»	Тлумачний психологічний словник [65, с. 11]
	«здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього	Словник педагогічних та психологічних термінів [56, с. 85]

	середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури»	
Творчість	«головний аспект будь-якої діяльності, що включає перцептивну, когнітивну, вольову та афективну сторони»	А. Маслоу [цит. за 38, с. 90]
	«розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури»	І. Бойчук, О. Гуманкова [3]
	«індивідуальна властивість, що виявляється у здатності особистості знаходити нові оригінальні шляхи реалізації будь-яких завдань»	Дж. Гілфорд, Е. Торренс [цит. за 26, с. 139]
	«особливий вид діяльності особистості, що несе задоволення; можливість творити, яка є одним із основних мотиваційних потреб будь-якої її діяльності»	Т. Житнік [26, с. 139]
	«деструктивна діяльність, за допомогою якої людина пізнає міру піддатливості оточуючого її світу предметів, явищ, подій; механізм	Т. Шелер [68, с. 29]

	зіставлення двох подій – принципове зближення віддалених і таке ж розмежування близьких»	
	«це мислення та певна поведінка, яка передбачає постановку запитань, приймання викликів, встановлення зв'язків, дослідження ідей та рефлексії (творче мислення). Таке мислення та поведінка призводять до цілеспрямованої діяльності, здіяння уяви, за допомогою якої можна створити щось оригінальне та цінне (творча діяльність)»	С. Гомерсал, К. Гріптон [73, с. 90]
	«психічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і заміна дитячої гри; діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей; наявність у суб'єкта здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю»	Тлумачний психологічний словник [65, с. 520]
	«діяльність людини, спрямована на створення нових матеріальних і духовних цінностей; передбачає наявність певних особистісних і процесуальних	Словник педагогічних та психологічних термінів [56, с. 110]

	характеристик: здібностей, мотивів, умінь, уяви, інтуїції тощо»	
Творча активність	«системоутворююча якість особистості, умова реалізації себе як особистості на всіх етапах онтогенезу»	Н. Будій [7, с. 78]
	«природна особливість, притаманна людині»	А. Маслоу [цит. за 38, с. 92]
	«здатність людини використовувати свої природні сили і реалізовувати закладені в ній потенційні можливості»	Е. Фромм [цит. за 26, с. 139]
	«діяльність певного характеру в процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем і відображення цієї взаємодії»	Т. Житнік [26, с. 141]
	«форма вияву активності особистості, що опосередкована її відношенням до конкретної діяльності, результатом чого виступає якісно новий та оригінальний продукт (об'єкт), особистісно значимий для суб'єкта»	Л. Хабірова [62, с. 106]
	«передбачає розвиток творчої свідомості та самосвідомості через творчу діяльність, яка і є вищим рівнем активності»	Т. Мельничук [35, с. 32]
	«найвищий рівень активності, який виражається у здатності учня активізувати свої сили з	І. Осадченко [42, с. 14]

	їх ініціаторським застосуванням за умови стимулювання пізнавального інтересу, успіху розвитку творчих здібностей на основі високого рівня розвитку відповідних психічних процесів»	
	«динамічний процес, впродовж якого створюється щось нове (наприклад, створення композиції (музичного твору) або написання тексту); матеріальні продукти цього процесу. Тобто як процес творча активність розглядається через призму дій і методів, вжитих особою для втілення своїх ідей. Натомість отримані продукти є проявом цих дій і методів»	Вайс С., Джаггі А.-К., Гьокке Б. [77]

З наведеного вище, можемо зробити узагальнення, що творчу активність доцільно тлумачити як інтегральну якість особистості, яка характеризується здатністю до створення нового, нестандартного підходу у вирішенні завдань, а також ініціативністю, самостійністю та прагненням до самовираження. Вона проявляється у готовності генерувати оригінальні ідеї, шукати нестандартні шляхи реалізації задумів, використовувати уяву і креативне мислення в різних сферах діяльності. Натомість творчу активність молодших школярів у межах нашого дослідження ми будемо розглядати як здатність і прагнення дітей молодшого шкільного віку до прояву ініціативи, самостійності та творчого мислення в процесі навчальної діяльності. Вона проявляється у фантазуванні, імпровізації, створенні оригінальних ідей, готовності до вирішення нестандартних

завдань, а також у бажанні досліджувати навколишній світ і виражати свої думки, почуття та уявлення через різні види творчої діяльності.

Проте все вищезазначене не дає чіткого розуміння того, як саме формувати творчу активність школярів на уроках у початкових класах. Питання практичної реалізації цього процесу та факторів, які впливають на його ефективність, залишається відкритим. Водночас уже накопичено певний досвід у розв'язанні цієї проблеми, який заслуговує на подальше детальне вивчення та вдосконалення.

Як зауважувала О. Вашуленко, молодший шкільний вік є оптимальним та сприятливим для формування творчої активності. Це пояснюється тим, що дітям цього віку притаманна природня емоційність і чутливість, допитливість та яскравість уяви, відкритість до навколишнього світу. Учні початкових класів із задоволенням беруться за виконання творчих завдань, вони часто схильні до фантазування, імпровізації, творчого мислення [10]. Тобто саме впродовж молодшого шкільного віку педагогам варто звернути увагу на розвиток творчої активності, творчого мислення, фантазії та уяви дітей, оскільки їх природні психологічні та емоційні особливості створюють сприятливі умови для формування креативного мислення, здатності до самовираження.

Як свідчать дослідження С. Вайс, А.-К. Джаггі та Б. Ёокке, розвиток творчої активності відіграє важливу роль на різних етапах розвитку таланту (обдарованості) дитини. Тому для педагога важливо розуміти роль творчої активності в навчальному процесі, що допоможе краще зрозуміти дитину, яка дорослішає, та обрати правильну стратегію навчання. Вчені дійшли висновку, що заохочення дітей до творчої діяльності з раннього віку є ефективним і доступним засобом сприяння розвитку їх талантів. Таким чином, скеровування творчої активності молодших школярів у певних напрямках сприятиме розвитку талантів учнів у різних областях. При цьому, на переконання дослідників, ранній розвиток творчої активності та її високий рівень призводить до вищої ймовірності майбутніх видатних досягнень особистості в різних сферах [77]. Це підкреслює важливість пошуку та впровадження в навчальний процес у початковій школі

таких методів і форм роботи, які стимулюватимуть творчу діяльність школярів і сприятимуть активізації творчого потенціалу кожної дитини.

Активізація творчої активності молодших школярів, на переконання В. Мішеченко, відбувається тільки в процесі включення у відповідну діяльність. При цьому провідну роль у процесі розвитку творчої особистості відіграє оволодіння знаннями, вміннями й навичками. На думку дослідниці, лише за умови опанування учнями певного мінімуму знань вони можуть самостійно створювати оригінальні, самостійні творчі продукти. Тому вчителю в початкових класах особливу увагу потрібно звернути на те, щоб навчальний процес був наповнений як творчими, так і репродуктивними вправами [37, с. 249-250].

Натомість, згідно з дослідженнями Ю. Дворник, розвиток творчої активності потребує її цілеспрямованого стимулювання, що передбачає створення сприятливих організаційно-педагогічних умов. Важливими чинниками в цьому процесі є забезпечення комфортної атмосфери у класі, яка сприяє тому, що діти можуть відчувати себе вільно, відкрито, не боятися самовиражатися, можуть вільно обирати теми, засоби і форми втілення свого творчого задуму. Вчитель при цьому має створювати ситуації, які заохочують фантазію, ініціативність і нестандартне мислення. Використання ігрових і творчих завдань дозволяє залучати дітей до активної діяльності. Крім того, важливим аспектом є підтримка учителя, який своїми заохоченнями та позитивним зворотним зв'язком допомагає учням реалізувати свій потенціал у творчих проєктах, проявляти фантазію, ініціативність, творче мислення. Такі умови формують у дітей впевненість у собі та інтерес до творчості, що є важливим підґрунтям для розвитку творчої активності [22, с. 11-12].

Окрім цього, для того щоб розвинути творчу активність молодших школярів вчителю потрібно зважати на низку дидактичних особливостей реалізації цього процесу, зокрема володіти вмінням враховувати психологічний стан учня, подавати матеріал доступно, пропонувати учням варіативні та диференційовані завдання тощо. Окрім цього, потрібно звертати увагу на навчальні ознаки активності учня, а саме: прагнення відповідати, ставити запитання; шукати

джерела для самоосвіти; прояв ініціативності, самостійності, міцних і глибоких знань, умінь та навичок, працелюбності, позитивного ставлення до навчання тощо. Під час навчального процесу важливо також зважати на причини виникнення пасивності кожного школяра, зокрема чому він може відволікатися, з чим пов'язане неспівпадіння учительських вимог із учнівськими інтересами тощо. Встановлено, що найважливішим психологічним фактором, який впливає на розвиток активності особистості, є формування системи стимулів, які мотивують школяра до конкретних форм діяльності [42, с. 7-8].

Тобто для успішного розвитку творчої активності молодших школярів вчителю необхідно враховувати як дидактичні, так і психологічні аспекти навчального процесу. Це передбачає створення умов, що стимулюють інтерес учнів до навчання, мотивацію до самостійної та творчої діяльності, а також адаптацію педагогічних вимог до індивідуальних потреб і інтересів дітей. Особливу увагу слід приділяти виявленню та подоланню причин пасивності школярів завдяки використанню відповідних стимулів, які сприяють залученню кожної дитини в класі до творчого процесу та підтримують її позитивне ставлення до навчання, творчої діяльності.

На особливій ролі навчання у процесі формування творчої активності наголошує і Л. Шпачук. Дослідниця зауважує, що потенціал до творчості притаманний кожній дитині, і лише від праці педагога залежить, чи зможе він розвинутися і проявитися в учня молодшого шкільного віку. Важливу роль у цьому відіграє саме навчальний процес. На думку вченої, навчання формує для дитини так звану «зону найближчого розвитку», запускаючи цілу низку внутрішніх психологічних процесів, які дозволяють дитині розвиватися в різних напрямках, зокрема і у творчій діяльності. Л. Шпачук наголошує на наявності взаємозв'язку між розумовим розвитком та розвитком творчої активності дитини і доходить висновку, що без правильно організованого навчального процесу цей розвиток стає неможливим – «процеси розвитку йдуть за процесами навчання, що створюють зону найближчого розвитку» [69, с. 132].

Тобто розвиток творчої активності залежить великою мірою від розумового розвитку, оскільки творчість, за В. Мішеченко, спирається на когнітивні процеси, такі як мислення, уява, пам'ять і увага. Чим краще розвинені ці процеси, тим більше можливостей школяр має для створення нових ідей, пошуку нестандартних рішень розв'язання завдань, їхнього втілення [37, с. 249]. Таким чином, розумовий розвиток формує основу для творчої діяльності учня, забезпечуючи здатність до аналізу, синтезу та абстрагування, дослідження навколишнього світу, що у своїй сукупності впливає на розширення уяви та фантазії дитини, сприяючи прояву її творчого потенціалу.

Проте і творчість чинить вплив на розумовий розвиток дітей молодшого шкільного віку, стимулює пізнавальну активність, сприяє глибшому розумінню проблем і відкриттю нових способів їхнього вирішення. Навчання, яке організоване відповідно до індивідуальних особливостей дитини, рівня її розумового розвитку, створює умови для формування «зони найближчого розвитку», де творчість є природним продовженням процесу мислення. Таким чином, розумовий розвиток забезпечує когнітивну основу для творчості, а творчість, у свою чергу, активізує пізнавальну діяльність [37, с. 250].

І. Демченко підходить до розгляду проблеми формування творчої активності з іншого боку, наголошуючи, що вчителю також потрібно зважати на риси характеру дитини та особливості її темпераменту. Саме ці характеристики впливають на активність школяра, особливості його моторики, поведінки, його імпульсивність тощо. Так, темперамент впливає на цілеспрямованість дитини, рівень її самооцінки, самостійності, що позначається на її активності. Зокрема, школярі, які мають ознаки сангвінічного типу нервової системи, вирізняються енергійністю, рухливістю, емоційністю, високою працездатністю, легкістю у формуванні асоціацій і багатою уявою. Однак важливо враховувати їхню схильність до зайвої збудливості, нестійкості, легковажності, щоб запобігти їхньому негативному впливові на навчальний процес, зокрема і процес розвитку творчої активності [23].

Натомість діти-холерики відзначаються високою активністю, енергійністю, наполегливістю, ініціативністю, захопленістю своєю діяльністю, кмітливістю та винахідливістю. Однак для ефективного розвитку їхньої творчості вчителю доцільно допомагати їм розвивати витримку, здатність до самоконтролю та врівноваженої поведінки. Важливо також привчати їх доводити розпочату справу до кінця, щоб уникати імпульсивності й поспішності.

Діти з флегматичним типом психіки зазвичай вирізняються врівноваженістю, спокоєм, стриманістю, неквапливістю та впевненістю. Вони демонструють витривалість, здатність точно виконувати завдання, схильність до глибоких роздумів і узагальнень. Проте такі діти за несприятливих умов можуть ставати пасивними й байдужими, що негативно позначається на їхній активності, зокрема і творчій.

У свою чергу, діти з меланхолічним темпераментом відзначаються глибиною та стійкістю почуттів, здатністю тонко розрізняти предмети за деталями, багатою уявою та фантазією. Вони зазвичай зосереджені, старанні, уважні й мають добре розвинуте відчуття пропорції та кольору. Проте у стресових або незвичайних ситуаціях вони схильні закриватися в собі, уникати спілкування, що може знижувати їхню працездатність і творчий потенціал [23].

Тобто характеристики темпераменту кожної дитини позначаються на розвитку її творчої активності, визначаючи індивідуальний стиль діяльності та поведінки. Сангвініки завдяки своїй енергійності та емоційності легко залучаються до творчого процесу, але потребують контролю, так само як і холерики, які демонструють ініціативність і наполегливість, проте важливо навчати їх витримці й посидючості. Флегматики відзначаються послідовністю й здатністю до глибоких роздумів, однак у них слід стимулювати активність. Натомість меланхоліки мають розвинену уяву й уважність, але їхню творчу активність може стримувати сором'язливість і схильність до замкнутості.

Цікавою є думка С. Гомерсал та К. Гріптон щодо особливостей розвитку творчої активності в початковій школі. На думку вчених, найпоширенішим помилковим уявленням про творчість у початковій школі є те, що вона обмежена

внаслідок того, що діти відповідно до свого віку не мають широких можливостей для самовираження і здебільшого, якщо і проявляють себе, то у межах образотворчого мистецтва, танців або театральної діяльності. Проте дослідниці переконані, що творча активність є важливим аспектом та має бути складовою всіх предметів навчального плану в початковій школі, що вимагає від педагогів уможливити та підтримувати дитячу творчість у всіх напрямках навчання [73, с. 91]. Таким чином, творча активність у початковій школі не повинна обмежуватися лише мистецькими дисциплінами, оскільки вона є важливим аспектом навчання і має бути присутня в усіх предметах. Для її розвитку педагоги мають створювати умови, які сприятимуть творчому самовираженню дітей у різних сферах.

Розглядаючи конкретно методи та технології, які може застосовувати вчитель для розвитку творчої активності, можемо зазначити таке. Зокрема, Ю. Дворник виокремлює метод цілеспрямованої активізації художньої діяльності, конструювання, активізації попереднього досвіду, залучення до творчого проєктування, проблемні методи, методи смислового бачення, евристичний або частково-пошуковий, метод рефлексії та ін. [22, с. 13].

У свою чергу, Л. Шпачук до найбільш ефективних у розвитку творчої активності молодших школярів зараховує креативні освітні технології, тобто ті, які мають «творчо активізувальні цілі й розвивально-виховний характер, безпосередньо пов'язані з різними видами мистецтва» [69, с. 132]. Такими технологіями є технології розвивального навчання, формування творчої особистості, колективної творчої діяльності й виховання, створення ситуацій успіху, саморозвитку, особистісно зорієнтовані технології та ін.

О. Павлик також описує розвиток творчої особистості школяра через призму розвитку мислення, інтелектуальної та розумової діяльності. Зважаючи на це, у наукових розвідках наголошено на важливості використання в початковій школі технології розв'язання винахідницьких завдань, яка сприяє розвитку як технічної творчості, так і творчого мислення дитини загалом. Проте цей інструмент здебільшого застосовується для активізації пізнавальної діяльності

школярів, формує в дітей бажання вчитися, робить проведення уроків захоплюючим. Водночас технологію розв'язання винахідницьких завдань пов'язують із пошуком нових оригінальних ідей та рішень, які можна застосувати для вирішення різноманітних проблем [43, с. 220].

Тобто, як бачимо, технологія розв'язання винахідницьких завдань є доцільною для використання з метою розвитку творчої активності молодших школярів, адже вона сприяє формуванню нестандартного мислення, розвиває здатність до аналізу й синтезу, а також стимулює пізнавальну активність. У своїй сукупності це допомагає учням початкових класів бачити проблеми як виклики, які можна подолати через пошук оригінальних рішень.

Крім того, процес розв'язання винахідницьких завдань базується на активному залученні уяви, фантазування, творчого потенціалу дітей. Як відомо, молодші школярі природно схильні до фантазування, вигадкування й експериментування, тому виконання таких завдань на уроках сприяє глибшому залученню їх до навчальної діяльності та підвищує мотивацію до навчання. У межах цієї технології діти можуть вигадувати нові іграшки, складати загадки, казки, ігри тощо. При цьому вчитель має створити таке середовище для навчання, де дітям даватиметься мінімум теоретичної інформації, проте завдання і вправи будуть спрямовані на активізацію творчої уяви, проведення міркувань, розв'язання проблем, обговорення проблемних ситуацій з метою винайдення оригінального способу вирішення тощо [43, с. 221].

Також під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку доцільно застосовувати ігрові методи, адже гра, як переконує М. Лук'янчук, є не тільки засобом зацікавлення школярів і створення оптимістично-гуманної атмосфери, а й включає такі елементи, як суперництво, лідерство, непередбаченість ситуацій, завзяття. При цьому більшість ігор вже у собі містять творчу складову, тому при застосуванні такого методу формуються творчі здібності та паралельно розвиваються загальні. На уроці різновиди гри можуть виконувати будь-які функції, домінуючою з яких є мотиваційна. Зокрема, гра як творчий процес

активізує дитячу уяву, фантазію, здатність діяти ініціативно, вигадувати та знаходити рішення завдань тощо [34, с. 84].

Л. Порох зауважує, що для розвитку творчої активності важливими є ті методи роботи, які дозволяють школярам проявляти самостійність, проте водночас передбачають як раціональні, так і емоційні види діяльності, надаючи дітям простір для ініціативи та втілення власних задумів. У такий спосіб молодших школяр отримує знання не в готовому вигляді, а вчиться здобувати їх самостійно, вчиться мислити, зокрема і в творчому напрямі [49, с. 43].

Також однією з ефективних і поширених нині в навчальному процесі є така креативна освітня технологія, як інтеграція, провідна мета якої полягає в наданні дітям допомоги виробити комплексне, цілісне бачення навколишньої дійсності та самих себе у ній, сформувати систему цінностей і життєвих пріоритетів щодо природи та суспільства [69, с. 132]. Інтеграція як креативна освітня технологія дозволяє поєднувати знання з різних галузей, створюючи багатовимірний освітній простір, у якому діти навчаються бачити взаємозв'язки між явищами та процесами. Вона сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аналізу та синтезу. Проте водночас розвиток мислення сприяє і розвитку творчої активності, адже завдяки інтегративному підходу учні можуть більше дізнаватися про світ, переносити ці знання у творчу діяльність. Крім того, інтеграція допомагає залучати дітей до навчання через цікаві міждисциплінарні завдання, які стимулюють їхню уяву, фантазію та бажання експериментувати. Вона є особливо ефективною в розвитку творчого мислення, оскільки вимагає від учнів не лише засвоєння матеріалу, а й активного пошуку рішень, співпраці та самовираження [69, с. 132].

Зважаючи на це, у початкових класах інтегрований курс «Я досліджую світ» має широкі можливості для розвитку творчої активності учнів. Завдяки застосуванню міждисциплінарного підходу, цей курс дозволяє поєднувати знання з різних предметних областей, що стимулює розвиток уяви молодших школярів, їхнього критичного мислення та здатності до самовираження. Взаємодія між різними навчальними предметами створює умови для творчого підходу до

вирішення завдань, сприяє глибшому розумінню навколишнього світу та заохочує дітей до пошуку оригінальних рішень. У своїй сукупності це все сприятливо позначається на розвитку творчої активності учнів молодших класів. Тому в наступному підрозділі доцільно детально охарактеризувати можливості інтегрованого курсу «ЯДС» у контексті розвитку творчої активності учнів 4 класу та визначити, якими саме інструментами при цьому варто користуватися сучасному вчителю.

1.2. Особливості використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» з метою розвитку творчої активності учнів 4 класу

Інтегрований курс «Я досліджую світ» (ЯДС) має на меті забезпечити індивідуальний розвиток учнів початкової школи через формування цілісного уявлення про навколишній світ та засвоєння досвіду попередніх поколінь. Це включає здобуття інтегрованих знань про природу, суспільство, цінності та оволодіння дослідницькими вміннями, які сприяють здатності дітей розв'язувати практичні завдання [36, с. 16].

Уроки «ЯДС» об'єднують навчальний зміст таких освітніх галузей, як природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна (за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас) [60, с. 60]. Один із завдань цього курсу, разом із формуванням дослідницьких умінь та опанування дітьми доступними способами пізнання себе та світу навколо, зазначено створення умов для самовираження школярів у різних видах діяльності, зокрема і у творчій [60, с. 61].

Інтегрований курс «Я досліджую світ», на переконання Т. Гарачук, дозволяє інтенсифікувати урок, збільшити його інформативну складову частину, сприяє розвитку інтересу до навчального курсу, підвищує творчий потенціал, розвиває креативність та нестандартне мислення, допомагає ширше та глибше вивчити навчальний предмет, зрозуміти його глибинну суть, побудувати зв'язки з

реальним життям і навчитися використовувати здобуті знання у практичній діяльності [14, с. 141].

Загалом процес викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі, з використанням наукових підходів (інтегрований, компетентнісний, тематичний, діяльнісний, дослідницький) має широкі можливості для розширення знань учнів про предмети і явища; побудови та дослідження взаємозв'язків між живою і неживою природою; формування вмінь аналізувати, досліджувати, класифікувати, інтегрувати, систематизувати; розвитку дослідницьких, конструкторських і практико-орієнтованих умінь і навичок; органічного поєднання нового досвіду з попереднім для доцільного використання у практичній повсякденній діяльності [14, с. 144].

У контексті розгляду проблеми використання медіапродуктів на уроках у початковій школі можемо зазначити таке. Перш за все, охарактеризуємо сутність та визначення поняття «медіапродукт», які наводять сучасні дослідники. Зокрема, за визначенням педагогині Л. Петрик, медіапродукт – це предмети, обладнання та матеріали, які забезпечують функціонування медіаінформаційного простору у формі аудіальних, візуальних, аудіо-візуальних повідомлень та виокремлюються вчителем для організації активного процесу навчання молодших школярів [45, с. 58].

У свою чергу, Т. Юношева розглядає це поняття як «елементи сучасних педагогічних технологій навчання», «дидактичні засоби навчання», які відповідають практичній спрямованості та цільовому призначенню [70, с. 233].

С. Дубовик та А. Готмар трактують медіапродукт як спосіб представлення процесів та явищ за допомогою фото, відео, звуків, графіки, анімації. Влучний вибір медіатекстів, фото або зображень сприяють візуалізації навчального матеріалу. Таким чином, головна мета використання медіапродуктів полягає у реалізації принципу наочності. Водночас об'єднання комп'ютерів, гаджетів у глобальні та локальні мережі є проявом комунікативності. Ця ознака медіапродуктів дає можливість здійснювати комунікацію між учителем та учнями в різноманітних формах, ефективно управління процесом навчання, контролювати

навчальні досягнення. Таким чином, ще одними характеристиками медіапродуктів є їхня продуктивність та мобільність, які забезпечують швидкість і зручність виконання вправ і завдань, запропонованих викладачем [25, с. 172].

Згідно з дослідженням Н. Гущиної, медіапродукти мають виконувати такі основні функції: бути засобами праці, які забезпечують реалізацію діяльності вчителя та учнів в навчальному процесі; бути орієнтованими на навчальні цілі, сприяти їх досягненню; бути інструментами реалізації методів і прийомів, які вчитель застосовує в навчальному процесі; відповідати сучасним вимогам навчального процесу початкової школи та забезпечувати реалізацію новітніх технологій [21, с. 39].

Можемо узагальнити, що медіапродукт – це будь-який інформаційний або творчий матеріал, створений та розповсюджений за допомогою засобів масової інформації або цифрових технологій. Це може бути текст, зображення, аудіо, відео, мультимедійний контент чи їх комбінація, що передає певне повідомлення або ідею. При цьому медіапродукт як навчальний засіб у початковій школі можемо тлумачити як інформаційний або мультимедійний матеріал, спеціально створений чи адаптований для використання в освітньому процесі з метою розвитку знань, умінь, навичок і компетентностей учнів молодшого шкільного віку. Він може бути втілений у вигляді інтерактивних презентацій, навчальних відео, аудіоматеріалів, мультфільмів, електронних книг, ігор або інших цифрових ресурсів, які допомагають учням краще сприймати та засвоювати навчальний матеріал.

Відповідно до класифікації, наведеної К. Пономарьовою, медіапродукти можуть бути:

- візуальними (малюнок, світлина, колаж, книжка, комікс, журнал тощо);
- аудіальними (звукозаписи, радіо);
- аудіовізуальними (телевізійні програми, мультфільми, фільми тощо);
- інтернет-продукти (онлайн-ігри, платформи для школярів) [48].

Такі медіапродукти дозволяють інтегрувати в навчання сучасні технології, щоб зробити уроки більш наочними, цікавими й інтерактивними для молодшого

школяра, сприяти розвитку їхнього критичного мислення, творчої активності, комунікаційних навичок і здатності працювати з інформацією. Водночас важливою особливістю медіапродуктів є те, що вони мають враховувати вікові особливості молодших школярів, містити яскраві образи, доступний текстовий матеріал і захопливі сюжети для залучення уваги й стимулювання інтересу до навчання [25, с. 172].

На етапі диджиталізації, переходу до нових прогресивних методів навчання, як зауважують М. Бутиріна та Л. Темченко, актуальними стають новітні медіатехнології, за допомогою яких педагоги можуть модернізувати освітній процес. При цьому при розробці навчального інструментарію особлива увага приділяється авторським дидактичним засобам, які оригінально подають навчальний матеріал, можуть візуалізувати матеріал, дозволяють вчителю використовувати «неформатні» методи контролю [9, с. 30].

Серед особливостей застосування медіапродуктів у навчальному процесі можемо визначити такі. Зокрема, по-перше, існує потреба адаптації різних медіапродуктів до конкретних навчальних цілей і змісту уроків, їх орієнтації на специфіку навчального процесу початкової школи, підлаштування під характер учнівської аудиторії. По-друге, застосування медіапродуктів обумовлено потребою доступнішого подання навчального матеріалу та підвищення емоційного сприйняття учнів. Окрім цього, медіапродукти можуть значно підвищити активність учнів на уроці, розвивати їхні аналітичні та критичні здібності. Проте потрібно зважати на те, що ефективність використання медіапродуктів залежить від їхньої відповідності віковим особливостям учнів, що вимагає ретельного добору матеріалів, які будуть зрозумілими, цікавими й доступними для молодших школярів. Важливим є і забезпечення інтерактивності медіапродуктів, що сприяє активному залученню учнів до навчального процесу та стимулює їхню активність, інтерес до навчання, глибше осмислення навчального матеріалу. Окрім цього, застосування медіапродуктів сприяє розвитку візуальної та вербальної грамотності учнів [51, с. 742].

Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні Л. Петрик, нині сучасний освітній процес вимагає від педагога вміння користуватися під час уроків різними медіапродуктами і водночас створювати їх. Така необхідність обумовлена тим, що на сьогодні вчителі початкових класів працюють з такими дітьми, які із самого малечку оточені вебпростором, технікою, щодня користуються, здебільшого опосередковано, інтернет-контентом та ін. Тому педагоги мають навчитися використовувати медіапродукти для навчання та опанувати декілька медіаінструментів для створення якісного навчального контенту [45, с. 41].

Дійсно, як наголошує педагогиня Д. Присяжнюк, для впровадження медіапродуктів у навчальний процес необхідно мати відповідні цифрові ресурси. Наразі спостерігається певне підвищення доступності апаратного та програмного забезпечення мультимедіа, покращення технологічних та споживчих характеристик. Водночас збільшилась кількість авторських програм і розробок, асортимент різноманітних освітніх медіазасобів. Усе це сприяє формуванню в дітей медіаграмотності, навчає та спонукає учнів до інформаційної культури [51, с. 744].

Окрім цього, використання сучасних можливостей інформаційних технологій підвищує мотивацію учнів до навчання, оскільки такі медіапродукти здатні привертати увагу учнів. У теперішніх умовах у дітей втрачається інтерес до звичайного традиційного навчання, саме через це вчителю потрібно використовувати сучасні технології для активізації інтересу до пізнання нового [20, с. 35].

Опишемо медіапродукти, які доцільно застосовувати на уроках «ЯДС», зокрема і для розвитку творчої активності учнів 4 класу, а також особливості їх застосування.

Загалом вибір «формату» медіапродуктів обумовлюється потребами та основними характеристиками сучасних медіапродуктів. Набір дидактичних засобів, які нині використовують педагоги, спираються здебільшого на інноваційні технології. Їхній потенціал застосовується для оптимізації роботи вчителів і покращення освітнього простору [48].

Використання медіапродуктів на уроках «ЯДС» обумовлено специфікою цього інтегративного курсу, який спрямований на формування в учнів цілісного уявлення про світ. Можемо виокремити такі особливості:

- медіапродукти дозволяють урізноманітнити способи подання інформації, що є необхідним для уроків «ЯДС», на яких об'єднуються знання з різних галузей (природи, суспільства, культури, технологій), надати їм зрозумілого й захопливого формату для молодших школярів. Це сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та його осмисленню;

- інтерактивність і мультимедійність медіапродуктів роблять їх дуже ефективними для розвитку дослідницьких навичок, що є одним із основних завдань цього курсу. Учні аналізують, порівнюють інформацію, роблять висновки й узагальнення, і все це відбувається під час проходження інтерактивних ігор або перегляду відео, презентацій, віртуальних симуляцій, які стимулюють дітей до міркування, пізнавальної діяльності, включають у активний навчальний процес;

- використання медіапродуктів сприяє розвитку творчої активності, адже вони дозволяють учням не лише сприймати інформацію, а й пробуджує їхню уяву та фантазію. Діти можуть самостійно створювати медіапродукти, власні проекти, презентації, застосовуючи отримані знання на практиці;

- медіапродукти допомагають формувати цифрову грамотність учнів, що є важливим у сучасному освітньому процесі, одночасно підтримуючи формування компетентностей, передбачених НУШ, таких як критичне мислення, вміння співпрацювати й вирішувати проблеми [21, с. 102].

Аналіз методичних посібників з проблеми інтеграції медіаграмотності в навчальний предмет «Я досліджую світ» показує, що для молодших школярів доцільно використовувати так звані прості медіапродукти, зокрема сюжетні малюнки (колажі), фотографії, комікси, електронні примірники книжок, на основі яких виконувати індивідуальні чи групові вправи, проводити обговорення тощо [12, с. 8-14].

Окрім цього, найбільш поширеними медіапродуктами, які використовуються у практиці початкової освіти, зокрема і на уроках «ЯДС» є такі:

- 1) мультимедійна презентація;
- 2) навчальні відео;
- 3) мультимедійний тренажер;
- 4) медіаресурси з мережі Інтернет [51, с. 746].

Зокрема, за допомогою мультимедійних презентацій можна взаємодіяти з об'єктами або процесами, що відображаються на екрані, а також представляти інформацію різними форматами (текст, звук, графіка, анімація, відео та ін). Цей такий різновид спеціальних засобів навчання, який базується на сучасних технологіях подання інформації, адже для ефективного впливу учні мають бути одночасно читачами, слухачами й аудиторією. Однією з найважливіших можливостей мультимедійних презентацій є організація віртуальних екскурсій учнів, що дає змогу впроваджувати освітні технології в початковій школі на абсолютно новому рівні, що є надзвичайно важливим і доречним для уроків «ЯДС» [51, с. 746].

Натомість навчальні відеоролики відтворюють певні процеси у вигляді справжніх спеціальних кадрів (документальних фільмів або «живих» відео) або ж 3D-комп'ютерної графіки є найефективнішим засобом розуміння при вивченні нової теми. Відео дає можливість наочно демонструвати інформацію, яка в такому форматі краще засвоюється, а також підвищує інтерес до навчання.

При цьому для того, щоб навчити учнів аналізувати інформацію, критично мислити, а також розвивати дитячу уяву після перегляду відео або прослуховування аудіозапису важливо провести обговорення, щоб учні змогли усвідомити зміст матеріалу та проаналізувати його. Створення творчих завдань на основі переглянутого відео, дає можливість розкрити творчий потенціал, позитивно впливає на розвиток критичного мислення [51, с. 746].

У свою чергу, для учнів 4 класу з метою розвитку їхньої творчої активності можна використовувати такі медіапродукти, які не лише забезпечують навчальну мету, а й стимулюють уяву, фантазію та ініціативу учнів, а саме:

1) віртуальні екскурсії – за наявності відповідного технічного обладнання можна влаштовувати дітям інтерактивні тури музеями, природними заповідниками чи будь-якими відомими місцями світу. Наприклад, прогулянка музеєм науки з поясненнями про явища природи або дослідження підводного світу з допомогою Google Expeditions чи подібних платформ. Це дозволяє подати дітям навчальний матеріал у захопливій формі, активізувати їхній пізнавальний інтерес, що безпосередньо позначається на їхній здатності творчо мислити;

2) анімовані відео або комікси – для викладу навчального матеріалу вчитель може використовувати цікаві сюжети, історії, навіть вигадувати їх із дітьми, розглядаючи певну тему [12, с. 16-33];

3) інтерактивні карти – сервіси на кшталт Google Earth дають можливість працювати з картами, відзначати маршрути експедицій, позначати природні ресурси, місця проживання рідкісних тварин тощо. Це стимулює не лише пізнавальний інтерес, а й креативність у способах представлення інформації;

4) інтелект-карти, плакати – вчитель може створювати тематичні інфографіки, плакати, презентації, ментальні карти, які мають сучасний вигляд і новітнє оформлення. Наприклад, можна створити плакат (колаж) про кругообіг води або біографію відомого дослідника, таким чином креативно подаючи матеріал, що стимулюватиме дітей до власної творчої діяльності [67];

5) музичні-, аудіоматеріали – щоб задіяти різні сенсорні системи, вчитель може використовувати звукові композиції, подкасти та ін. Діти також можуть вигадувати мелодії, які найбільше відповідають певній темі дослідження, або записувати власні розповіді з елементами імпровізації [21].

У контексті формування творчої активності зазначимо, що під час виконання вправ, які передбачають використання медіапродуктів, важливо не зупиняти фантастичні думки дітей, давати їм ширший простір для висловлення власної думки, припущень. Важливо давати дітям змогу свідомо сприймати,

критично аналізувати та логічно інтерпретувати різні медіапродукти й використовувати їх для збагачення особистого досвіду, виражати власні думки, почуття та свою позицію.

Виокремлюють чотири основних види діяльності з медіапродуктами в початкових класах, а саме:

- 1) формування навичок сприйняття медіапродуктів (більшою мірою актуальне для 1-2 класів);
- 2) тлумачення результатів сприйняття, аналіз побаченого і почутого;
- 3) створення власних медіапродуктів на основі творчої діяльності з використанням різноманітних медіазасобів [20, с. 35].

Зокрема, створення власних медіапродуктів у межах творчих завдань з використанням різноманітних медіазасобів позитивно впливає на творчу активність молодших школярів. Такий підхід залучає дітей до креативної діяльності, сприяє втіленню їхніх ідей, розвитку ініціативності. Учні мають змогу поєднувати набуті знання у межах курсу «ЯДС» із власними творчими задумами, що стимулює їхню уяву, фантазію, здатність мислити нестандартно й водночас закріплює знання. Створення медіапродуктів також вимагає самостійного вибору теми, підбору матеріалів та інструментів, а також визначення способів подання інформації.

Отже, використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє ефективному розвитку творчої активності учнів 4 класу, оскільки ці навчальні засоби поєднують різноманітні форми роботи, які відповідають віковим і психологічним особливостям дітей. Завдяки інтерактивним і візуальним складовим медіапродуктів, молодші школярі краще сприймають навчальний матеріал і можуть швидше його засвоювати. Підкреслено, що розвиток пізнавального інтересу та дослідницької діяльності водночас стимулює уяву, фантазію та здатність до нестандартного мислення дітей. Водночас залучення дітей до створення власних медіапродуктів розвиває їхню ініціативність, самостійність, формує вміння працювати з інформацією та сучасними технологіями, і створює простір для втілення власних творчих ідей.

Таким чином, медіапродукти є не лише засобом навчання, а й важливим інструментом для формування у дітей інтересу до пізнання світу, творчого самовираження та розвитку особистісних компетентностей.

1.3. Актуальний стан розвитку творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Для визначення стану розвитку творчої активності учнів 4 класу було проведено дослідження, до якого залучилося 45 дітей 9-10 років – 23 учні 4-А класу та 22 учні 4-Б класу (ліцей № 293 м.Києва). До експериментальної групи (ЕГ) включено учнів 4-А класу, а до контрольної (КГ) – 4-Б класу.

Оскільки на початку нашого дослідження ми визначили, що творча активність є такою якістю особистості, яка характеризується здатністю до створення нового, нестандартним підходом у вирішенні завдань, пошуком нестандартних шляхів реалізації задумів, а також ініціативністю, самостійністю та прагненням до самовираження, було обрано такі методики:

- 1) методика «Творча уява. Три слова» (за М. Дмитрієвою, Н. Гавриловою) [24];
- 2) методика доповнення К. Френк (у модифікації В. Козленка) [24];
- 3) авторська анкета визначення рівня творчої активності учнів 4 класів (на основі методики визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості за М. Дмитрієвою та Н. Гавриловою);
- 4) авторська творча вправа «Посейдон атакує» (з опрацюванням медіапродуктів).

Детальний опис усіх згаданих вище методик наведено в Додатку А.

Наведемо результати, отримані після проведення опитування за кожною методикою.

Отже, наведемо результати методики «Творча уява. Три слова» в табл. 1.2.

Дослідження особливостей творчої уяви молодших школярів

Рівні	Всього (45 дітей)		4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	9	20%	5	22%	4	18%
Середній рівень	21	47%	11	48%	10	46%
Низький рівень	15	33%	7	30%	8	36%

За даними табл. 1.2 бачимо, що високий рівень творчої уяви притаманний 20% учнів (9 дітям). Водночас найбільша кількість учнів (47% або 21 дитина) має середній рівень творчої уяви. Низький рівень показали 33% (15 учнів). Розглядаючи результати за класами, бачимо, що показники рівнів розвитку творчої уяви 4-А (ЕГ) і 4-Б (КГ) класів мають певні відмінності. Зокрема, у ЕГ частка учнів із високим рівнем творчої уяви становить 22%, що трохи більше, ніж у КГ, де цей показник дорівнює 18%. Середній рівень творчої уяви також є трохи вищим у ЕГ (48% проти 46% у КГ). Водночас у 4-Б класі (КГ) більше учнів із низьким рівнем творчої уяви – 36% проти 30% у 4-А класі (ЕГ). Загалом серед молодших школярів 4-А класу (ЕГ) спостерігається трохи кращий розподіл за високим і середнім рівнями, тоді як у 4-Б (КГ) більша частка учнів демонструє низький рівень творчої активності.

Наведемо результати проведення методики доповнення К. Френк (у модифікації В. Козленка) в табл. 1.3, за допомогою якої ми вивчали рівні образної оригінальності мислення, здатність до створення нового.

Як бачимо, серед молодших школярів високий рівень образної оригінальності мислення мають 22% учнів (10 дітей). Натомість середній рівень спостерігається у найбільшій частини – 42% (19 дітей), тоді як 36% (16 дітей) продемонстрували низький рівень.

Таблиця 1.3

Дослідження образної оригінальності мислення молодших школярів

Рівні	Всього (45 дітей)		4-А клас (23 учні)		4-Б клас (22 учні)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	10	22%	5	22%	5	23%
Середній рівень	19	42%	10	43%	9	41%
Низький рівень	16	36%	8	35%	8	36%

Порівнюючи результати за класами, можемо узагальнити, що в 4-А класі (ЕГ) високий рівень показали 22% учнів (5 дітей), що відповідає загальному показнику. У свою чергу, у 4-Б класі (КГ) цей рівень трохи вищий і складає 23% (5 дітей). Середній рівень у ЕГ мають 43% (10 учнів), що трохи більше порівняно з КГ, де цей показник становить 41% (9 учнів). Низький рівень виявлено у 35% учнів ЕГ (8 дітей) і 36% учнів КГ (8 дітей). Зазначимо, що це доволі суттєвий показник, адже понад третина дітей в обох класах не домалювала малюнки, поставилась до завдання байдуже. Хоча загалом результати обох груп подібні, із незначними коливаннями у відсоткових показниках, що може свідчити про схожі умови навчання та розвитку творчої активності в обох класах.

Також учням була запропонована анкета визначення рівня їхньої творчої активності (розроблена нами на основі методики сформованості загальних творчих здібностей за М. Дмитрієвою та Н. Гавриловою) [24, с. 22-23]. За результатами анкетування було визначено такі рівні творчої активності учнів 4-А та 4-Б класу (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Рівні розвитку творчої активності молодших школярів 4 класів

Рівні	Всього (45 дітей)		4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	9	20%	4	17%	5	23%
Середній рівень	21	47%	11	48%	10	45%
Низький рівень	15	33%	8	35%	7	32%

Отже, як свідчать дані, серед учнів 4 класів високий рівень творчої активності мають лише 9 школярів (20%). Згідно з відповідями на твердження анкети, такі учні часто проявляють самостійність у мисленні та діях, легко вигадують щось нове, пропонують нові ідеї та нестандартні способи вирішення завдань. Вони не бояться ризикувати, пробуєчи щось нове, навіть якщо це може викликати нерозуміння у ровесників чи дорослих. Такі діти активно беруть участь у творчих дискусіях, наполегливо відстоюють свою точку зору, люблять дослідницьку діяльність і часто працюють над кількома ідеями одночасно. У 4-А класі (ЕГ) високий рівень творчої активності мають 4 учні (17%), тоді як у 4-Б класі (КГ) їх 5 (23%).

У свою чергу, найбільша частка учнів 4 класів – 21 дитина (47%) – має середній рівень творчої активності. Ми дійшли висновків, що такі школярі загалом можуть проявити креативність або творчість у деяких ситуаціях, але не завжди готові вийти за межі звичних схем. Вони можуть вигадувати оригінальні ідеї, але часто стримуються від їх висловлення. Такі діти іноді погоджуються з думкою більшості, навіть якщо мають власну точку зору, та можуть сумніватися у своїх можливостях. Їм комфортніше працювати за планом, коли вони впевнені в тому, що і як робити. Показники середнього рівня не відрізняються суттєво у двох класах: 11 учнів (48%) у 4-А класі (ЕГ) та 10 учнів (45%) у 4-Б класі (КГ).

Натомість низький рівень було виявлено у 15 школярів (33%) 4 класів. Учні з таким рівнем творчої активності зазвичай потребують готових рішень, визначених інструкцій, рідко проявляють ініціативу у створенні чогось нового, не люблять щось досліджувати самостійно. Вони воліють уникати змін, побоюючись помилок або нерозуміння з боку інших. Такі діти рідко висловлюють власні ідеї. Низький рівень трохи переважає у 4-А класі (ЕГ) – 8 учнів (35%) порівняно з 7 учнями (32%) у 4-Б класі (КГ).

Також у межах нашого дослідження з метою розвитку творчої активності було розроблено творчу вправу «Посейдон атакує», яка передбачає опрацювання дітьми відеоролику та виконання творчого завдання. Наведемо отримані результати в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Дослідження особливостей творчої активності молодших школярів

Рівні	Всього (45 дітей)		4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	11	25%	6	26%	5	23%
Середній рівень	19	42%	10	43%	9	41%
Низький рівень	15	33%	7	31%	8	36%

Як бачимо, серед молодших школярів високий рівень творчої активності під час опрацювання медіапродуктів мають 25% учнів (11 дітей). Натомість середній рівень спостерігається у найбільшій частини – 42% (19 дітей), тоді як 33% (15 молодших школярів) продемонстрували низький рівень. Порівнюючи результати за класами, можемо узагальнити, що в 4-А класі (ЕГ) високий рівень творчої активності під час опрацювання медіапродуктів показали 26% учнів (6 дітей). У свою чергу, у 4-Б класі (КГ) цей рівень трохи нижчий і становить 23% (5 дітей). Ми виявили, що такі учні активно включалися у виконання завдання, охоче висловлювали свої ідеї, пропонували декілька варіантів розв’язання. Ідеї були здебільшого оригінальними (не повторювали переглянутий відеоряд). Такі учні могли чітко втілити свою ідею і пояснити її.

Середній рівень у 4-А класі (ЕГ) мають 43% (10 учнів), що трохи більше порівняно з 4-Б класом (КГ), де цей показник становить 41% (9 учнів). Ми зауважили, що такі молодші школярі загалом брали участь у завданні після заохочення, висловлювали кілька простих ідей, але не завжди проявляли активність або зацікавлення. Ідеї переважно були дотичними, схожими на переглянуте відео.

У свою чергу, низький рівень виявлено у 31% учнів (7 дітей) 4-А класу (ЕГ) і 36% учнів (8 дітей) 4-Б класу (КГ). Зазначимо, що це доволі суттєвий показник, адже понад третина дітей в обох класах не проявляла інтересу під час виконання вправи або пропонувала одну ідею, здебільшого неоригінальну (перемальовували

частину відеоряду). Ідеї таких дітей були банальні, повторювали побачене у відео без додавання власних думок або нового бачення.

Окрім цього, для розуміння, які саме можливості опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» використовують вчителі початкових класів, ми провели анкетування педагогів, спрямоване на збір інформації про їхній досвід та ставлення до використання медіапродуктів у навчальному процесі. Для цього ми розробили анкету з 10 запитань, беручи за основу напрацювання К. Шевчук, М. Іванчук, Г. Бигар та А. Предик [66, с. 42-52], а також Л. Петрик [45, с. 239-240]:

1. Які типи медіапродуктів Ви використовуєте під час проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?

- А) відео
- Б) презентації
- В) інтерактивні програми
- Г) електронні навчальні посібники, книги
- Д) інші (вказати)

2. Як часто Ви використовуєте медіапродукти в навчальному процесі?

- А) щодня
- Б) кілька разів на тиждень
- В) рідко
- Г) дуже рідко або ніколи

3. Як Ви оцінюєте вплив медіапродуктів на залучення учнів до активної навчальної діяльності?

- А) сильно стимулює активність учнів
- Б) помірно стимулює активність учнів
- В) не має значного впливу на активність учнів
- Г) призводить до зниження активності учнів

4. З якими труднощами Ви стикаєтеся при впровадженні медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС»?

- А) технічні проблеми (нестача обладнання, низька якість зв'язку тощо)

Б) часові обмеження (недостатньо часу для роботи з медіапродуктами)
В) підготовка та адаптація матеріалів до потреб учнів
Г) відсутність відповідних ресурсів (недостатньо програм для створення медіапродуктів, методичних посібників, готових розробок)

Д) інші (вказати)

5. Як медіапродукти впливають на розвиток критичного мислення учнів?

А) сприяють розвитку критичного мислення

Б) не мають помітного ефекту

В) можуть відволікати від розвитку

6. Яким чином Ви забезпечуєте інтеграцію медіапродуктів з іншими предметами в рамках курсу «ЯДС»?

А) через міжпредметні проєкти та завдання

Б) використовуються як додаткові матеріали до основних уроків

В) інтеграція через тематичні блоки та уроки

Г) не інтегрую медіапродукти з іншими предметами

7. Які переваги Ви бачите у використанні медіапродуктів для учнів початкової школи?

А) покращення розуміння матеріалу

Б) розвиток творчих здібностей

В) підвищення інтересу до навчання

Г) легкість засвоєння матеріалу

Д) інші (вказати)

8. Які медіапродукти, на Вашу думку, найбільш ефективні для розвитку творчої активності учнів?

А) відео, аудіо

Б) інтерактивні ігри та програми

В) презентації та мультимедійні матеріали

Г) електронні навчальні посібники, книги

Д) інші (вказати)

9. Чи є у Вас досвід використання медіапродуктів для розвитку творчих здібностей молодших школярів?

А) так, активно використовую медіапродукти для розвитку творчих здібностей

Б) так, іноді використовую медіапродукти

В) ні, не використовував(ла) медіапродукти для розвитку творчих здібностей

10. Як Ви оцінюєте ефективність медіапродуктів у підвищенні творчої активності молодших школярів?

А) дуже ефективні для підвищення творчої активності

Б) помірно ефективні

В) не мають помітного впливу

Г) знижують творчу активність учнів

До нашого дослідження було залучено 8 педагогів-вчителів початкових класів. Опис результатів, отриманих після проведеного анкетування зазначено в додатку В.

Отже, згідно з відповідями вчителів початкових класів, під час проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» усі педагоги використовують ті чи інші медіапродукти. Зокрема, 100% респондентів застосовують відео, аудіоматеріали, а також презентації. 37,5% опитаних педагогів зазначили, що під час проведення уроків «ЯДС» також використовують інтерактивні програми, уточнивши, що це здебільшого інтерактивні ігри. Водночас лише 25% вчителів кілька разів на тиждень використовують медіапродукти в навчальному процесі. Решта опитаних, тобто 75%, застосовують їх щодня. Тобто, можемо дійти висновків, що вчителів початкових класів активно використовують різноманітні медіапродукти в навчальному процесі.

На питання «Як Ви оцінюєте вплив медіапродуктів на залучення учнів до активної навчальної діяльності?» ми отримали такі відповіді. Зокрема 50% опитаних педагогів зауважили, що медіапродукти помірно стимулює навчальну активність, решта 50% педагогів – що сильно стимулюють. Зауважимо, що жоден

вчитель не обрав варіанти «не має значного впливу на активність» або «призводить до зниження активності». Тобто, за результатами опитування, всі педагоги визнають позитивний вплив медіапродуктів на залучення учнів до активної навчальної діяльності. Половина опитаних вважає цей вплив сильним, інша половина оцінює його як помірний, проте такі відповіді свідчать про високу ефективність використання медіапродуктів у навчальному процесі. Відсутність відповідей про нейтральний або негативний вплив показує, що медіапродукти, на думку вчителів початкових класів, є важливим і перспективним інструментом для стимулювання навчальної активності молодших школярів.

Важливим для нашого дослідження було визначити, з якими труднощами стикаються педагоги під час використання медіапродуктів на уроках «ЯДС». Так, за результатами анкетування, 75% педагогів наголосили на такій проблемі, як відсутність відповідних ресурсів, тобто на сьогодні існує недостатньо програм для створення медіапродуктів, відповідних методичних посібників, готових розробок, які можна завантажити і використовувати на уроках. Також припускаємо, що деякі педагоги не володіють достатніми знаннями у цій сфері, не користуються новітніми програмами, адже більшість із них мають англomовний інтерфейс, що може ускладнювати користування ними. 50% опитаних вчителів початкових класів зауважили, що мають проблему з підготовкою та адаптацією матеріалів до потреб учнів. 37,5% педагогів зауважили, що впровадженню медіапродуктів на уроках у початковій школі перешкоджають технічні проблеми, зокрема брак обладнання, тимчасова низька якість зв'язку, відсутність інтернету внаслідок відключень світла, потреби в економії електроенергії. Лише 25% опитаних як проблему зазначили часові обмеження, які полягають у тому, що велика кількість матеріалів і засобів роботи з молодшими школярами витісняють роботу з медіапродуктами, на роботу з ними не залишається навчального часу.

Усі педагоги (100%) зійшлись на думці, що медіапродукти сприяють розвитку критичного мислення та творчої активності молодших школярів. Це свідчить про те, що вчителі, які взяли участь у анкетуванні, одноставно визнають медіапродукти ефективним засобом розвитку критичного мислення. Також такий

результат підкреслює важливість впровадження медіапродуктів у навчальний процес, адже вони є дієвим навчальним інструментом. Це підтверджує, що використання медіапродуктів відповідає сучасним освітнім вимогам і сприяє формуванню ключових компетентностей учнів.

Також педагоги підтвердили, що цієї чи іншою мірою інтегрують медіапродукти з іншими предметами курсу «ЯДС». Зокрема, 62,5% вчителів втілюють це в межах міжпредметних проєктів та завдань. По 25% опитаних використовують медіапродукти як додаткові матеріали до основних уроків та елементи тематичних блоків та інших уроків.

Серед переваг використання медіапродуктів учителів початкових класів відзначили такі, як: покращення розуміння матеріалу (100%); підвищення інтересу до навчання (100%); легкість засвоєння матеріалу (37,5%); розвиток творчих здібностей (25%); формування цифрової грамотності (12,5%). Ці результати свідчать про те, що педагоги початкових класів одногolosно визнають ключові переваги медіапродуктів, такі як покращення розуміння матеріалу та підвищення інтересу до навчання. Водночас менш високі показники для таких аспектів, як легкість засвоєння матеріалу, розвиток творчих здібностей та формування цифрової грамотності, можуть вказувати на недостатньо активне використання медіапродуктів саме з цією метою або на те, що не всі вчителі до кінця використовують цей їхній потенціал у своїй роботі. Це підкреслює потребу в подальшому вдосконаленні педагогічних підходів до роботи з медіапродуктами, зокрема в розширенні можливостей їх використання, зокрема і для розвитку творчої активності.

Щодо медіапродуктів, які є найбільш ефективними для розвитку творчої активності молодших школярів, то вчителі дали такі відповіді. Так, найбільша кількість опитуваних (50%) відзначила, що для розвитку творчої активності доцільно використовувати можливості презентацій та мультимедійних матеріалів. По 25% респондентів зазначили, що з цією метою доцільно застосовувати як відео- і аудіоматеріали, так і інтерактивні ігри та програми. З отриманих результатів можна зробити висновок, що педагоги визначають презентації та

мультимедійні матеріали як найбільш ефективні інструменти для розвитку творчої активності молодших школярів під час проведення уроків «ЯДС». Це може бути пов'язано з їхньою наочністю, універсальністю та доступністю для використання в освітньому процесі. Водночас значна частина респондентів (по 25%) звертає увагу на потенціал відео-, аудіоматеріалів, а також інтерактивних ігор і програм. Це підкреслює різноманітність підходів до використання медіапродуктів для активізації творчості молодших школярів, адже кожен із цих засобів має свої унікальні переваги.

Зауважимо, що лише 12,5% опитаних вчителів активно використовують медіапродукти для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Решта 87,5% зазначили, що користуються медіапродуктами з цією метою іноді. Такі відповіді вказують на те, що хоча більшість вчителів усвідомлюють або знають про потенціал медіапродуктів для розвитку творчих здібностей молодших школярів, лише незначна частина педагогів активно використовує їх із цією метою. Це може свідчити про недостатню підготовку вчителів початкових класів до роботи з медіапродуктами, обмежений доступ до необхідних ресурсів або ж низьку інтеграцію таких засобів у навчальний процес.

При цьому по 50% опитаних відзначають, що медіапродукти можуть бути дуже та помірно ефективними в підвищенні творчої активності молодших школярів. Примітно, що ніхто з опитаних педагогів не зауважив нейтрального чи негативного впливу медіапродуктів на творчу активність учнів початкових класів.

Отже, загальний аналіз результатів анкетування вчителів початкових класів свідчить про те, що вони визнають важливість і потенціал використання медіапродуктів у навчальному процесі початкової школи, зокрема для розвитку критичного мислення учнів або кращого подання навчального матеріалу. Однак їхнє активне застосування залишається дещо обмеженим, більшість учителів використовують медіапродукти інколи, не щодня, що може бути пов'язано з недостатньою технічною базою, обмеженим доступом до ресурсів або недостатнім рівнем підготовки до роботи з такими засобами самих педагогів. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення методичної підготовки

вчителів, надання їм сучасних інструментів і ресурсів, а також популяризації найбільш ефективних практик застосування медіапродуктів. Результати анкетування також свідчать про важливість інтеграції медіаінструментів у навчальний процес для підвищення його ефективності та розвитку ключових компетентностей учнів, зокрема і їхньої творчої активності.

Висновки до першого розділу

У першому розділі роботи було охарактеризовано теоретичні засади проблеми розвитку творчої активності учнів 4 класу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Визначено основні поняття дослідження. Так, активність є здатністю індивіда до свідомої трудової і соціальної діяльності, мірою цілеспрямованого, планомірного перетворення ним середовища довкола й самого себе. Натомість творчість є діяльністю людини, яка спрямована на створення нових матеріальних і духовних цінностей і передбачає наявність певних особистісних і процесуальних характеристик (здібностей, мотивів, умінь, уяви та ін.). Зрештою, творчу активність у межах нашого дослідження ми розглядаємо як інтегральну якість особистості, яка характеризується здатністю до створення нового, нестандартного підходу у вирішенні завдань, а також ініціативністю, самостійністю та прагненням до самовираження. Вона проявляється в готовності генерувати оригінальні ідеї, шукати нестандартні шляхи реалізації задумів, використовувати уяву та креативне мислення в різних сферах діяльності.

Зазначено, що медіапродукт – це будь-який інформаційний або творчий матеріал, створений та розповсюджений за допомогою засобів масової інформації або цифрових технологій. Це може бути текст, зображення, аудіо, відео, мультимедійний контент чи їх комбінація, що передає певне повідомлення або ідею. При цьому медіапродукт як навчальний засіб у початковій школі можемо тлумачити як інформаційний або мультимедійний матеріал, спеціально створений чи адаптований для використання в освітньому процесі з метою розвитку знань,

умінь, навичок і компетентностей учнів молодшого шкільного віку. Він може бути втілений у вигляді інтерактивних презентацій, навчальних відео, аудіоматеріалів, мультфільмів, електронних книг, ігор або інших цифрових ресурсів, які допомагають учням краще сприймати та засвоювати навчальний матеріал. У межах курсу «ЯДС» доцільно використовувати сюжетні малюнки (колажі), фотографії, комікси, електронні примірники книжок, презентації, навчальні відео, мультимедійні тренажери, широкі можливості медіаресурсів тощо.

Дослідження актуального стану розвитку творчої активності учнів 4 класу показало, що високий рівень творчої уяви притаманний 22% учнів (5 дітям) 4-А класу (ЕГ). У КГ цей показник дорівнює 18% (4 дитини). Середній рівень творчої уяви також є трохи вищим у ЕГ (48% (11 дітей) проти 46% (10 дітей) у КГ). Водночас у 4-Б класі (КГ) більше учнів із низьким рівнем творчої уяви – 36% (8 дітей) проти 30% (7 дітей) у 4-А класі (ЕГ). Результати розробленої нами анкети для визначення рівня розвитку творчої активності показали, що в 4-А класі (ЕГ) високий рівень мають 4 учні (17%), тоді як у 4-Б класі (КГ) їх 5 (23%). Показники середнього рівня не відрізняються суттєво у двох класах: 11 учнів (48%) у 4-А класі (ЕГ) та 10 учнів (45%) у 4-Б класі (КГ). Низький рівень трохи переважає у 4-А класі (ЕГ) – 8 учнів (35%) порівняно з 7 учнями (32%) у 4-Б класі (КГ).

Також у межах нашого дослідження опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою розвитку творчої активності було розроблено творчу вправу «Посейдон атакує», яка передбачає опрацювання дітьми відеоролику та виконання творчого завдання. За її результатами, серед молодших школярів високий рівень творчої активності під час опрацювання медіапродуктів в 4-А класі (ЕГ) мають 26% учнів (6 дітей). У свою чергу, у 4-Б класі (КГ) цей рівень трохи нижчий і становить 23% (5 дітей). Середній рівень у 4-А класі (ЕГ) мають 43% (10 учнів), що трохи більше порівняно з 4-Б класом (КГ), де цей показник становить 41% (9 учнів). У свою чергу, низький рівень виявлено у 31% учнів (7 дітей) 4-А класу (ЕГ) і 36% учнів (8 дітей) 4-Б класу (КГ).

Опитування вчителів початкових класів показало, що вони визнають важливість і потенціал використання медіапродуктів у навчальному процесі початкової школи, зокрема для розвитку критичного мислення учнів (100% опитаних) або покращення розуміння навчального матеріалу (100% опитаних). Однак їхнє активне застосування залишається дещо обмеженим (лише 12,5% педагогів), більшість учителів використовують медіапродукти інколи, не щодня (87,5% опитаних), що може бути пов'язано з недостатньою технічною базою, обмеженим доступом до ресурсів або недостатнім рівнем підготовки до роботи з такими засобами самих педагогів. При цьому по 50% опитаних відзначають, що медіапродукти можуть бути дуже та помірно ефективними в підвищенні творчої активності молодших школярів.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 4 КЛАСУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

2.1. Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості творчої активності учнів 4 класу

Перш ніж визначати педагогічні умови та загальні напрями роботи у питанні розвитку творчої активності учнів 4 класу засобами медіапродуктів, необхідно розробити діагностичний апарат дослідження, до якого входять критерії, показники та рівні сформованості творчої активності молодших школярів на уроках «ЯДС».

Так, Е. Салейчук наголошує, що з метою розвитку та вдосконалення певної якості, психічного процесу, діяльності тощо, потрібно спершу виокремити для цього систему критеріїв та показників. Адже конкретну проблему можна вирішити лише завдяки проведенню її всебічного аналізу з визначенням усіх складових, які впливають на її формування та прояв у конкретних умовах. Такий підхід дозволяє не лише окреслити чіткі межі дослідження, а й встановити орієнтири для її подальшого опрацювання та корекції. Лише маючи чітку систему критеріїв і показників, можна об'єктивно оцінити рівень розвитку певної якості або процесу, простежити динаміку змін і вчасно вносити необхідні корективи [55, с. 150].

У науковому дискурсі є певна варіативність у трактуванні поняття «критерій», що зумовлено складністю самого процесу оцінювання явищ чи процесів у педагогіці та психології. На нашу думку, не доцільно зводити критерій до «мірила» сформованості певного показника, адже між поняттями «критерій» і «показник» є чітка ієрархічна залежність. Зокрема, за визначенням О. Гопки, термін «критерій» варто використовувати у значенні «вибору об'єктивної ознаки, на основі якої виробляється порівняльна оцінка чи класифікація досліджуваних

процесів і факторів, при цьому рівень виявлення, якісна сформованість, визначеність критерію виражається в показниках» [18, с. 103]. Тобто критерій є ширшим за обсягом поняттям, що позначає певну ознаку або якісну характеристику, яка підлягає оцінюванню. Натомість показники виступають кількісним або якісним вираженням ступеня прояву того чи іншого критерію досліджуваного явища чи процесу, тобто розуміються як «комплекс властивостей і характеристик, які описують найбільш значні особливості критеріїв об'єкта або процесу» [18, с. 103].

Тож, обираючи систему критеріїв та показників вивчення стану сформованості творчої активності учнів 4 класу, ми, по-перше, спиралися на витлумачення цього поняття як інтегральної якості особистості, яка характеризується здатністю до створення нового, нестандартного підходу у вирішенні завдань, а також ініціативністю, самостійністю та прагненням до самовираження.

По-друге, визначення критеріїв та їх показників було зроблено на основі аналізу наукових розвідок сучасних вчених-дисертантів. Так, В. Водяна виокремила такі критерії творчої активності, як: **мотиваційний** (сформованість цінності творчості, спрямованість творчого інтересу, актуалізація творчої потреби), **діяльнісний** (постановка творчих цілей, засвоєння творчих дій та операцій, оцінка результативності творчих досягнень) та **поведінковий** (зацікавлення процесом творчості, наполегливе переборювання труднощів, якісне виконання обов'язків, здійснення дій без сторонньої допомоги, об'єктивна оцінка результатів діяльності) [11, с. 13].

О. Лоук визначає такі критерії та відповідні показники розвитку творчої активності молодших школярів, як: **мотиваційно-ціннісний** (мотивація до навчально-пізнавальної діяльності; здатність визначати цілі; адекватна самооцінка); **інтелектуально-діяльнісний** (володіння операціями та прийомами мисленнєвої діяльності; пізнавальна активність; уміння здійснювати теоретичний аналіз, сформованість внутрішнього плану дій; розвиненість невербальної уяви); **комунікативно-креативний** (схильність до творчого самовираження; здатність

до вербальної креативності, вміння висловлювати думки; вміння здійснювати усвідомлений вибір та обґрунтовувати його) [33, с.10].

У свою чергу, Ю. Бондар визначає такі критерії творчої активності:

- **мотиваційно-ціннісний** – визначає ступінь сформованості мотивації в молодших школярів до творчої діяльності та ступінь готовності молодших школярів до активної творчої діяльності;
- **пізнавально-понятійний** – свідчить про ступінь змістовності, міцності, дієвості теоретичних знань, визначає рівень оволодіння цими знаннями;
- **творчо-діяльнісний** – відображає оволодіння молодшими школярами здатністю застосовувати прості вміння, навички в практично-творчій діяльності;
- **результативно-рефлексивний** – свідчить про здатність молодшого школяра адекватно оцінювати власні результати творчої діяльності та характеризується прагненням учнів до самовдосконалення [5, с. 62-64].

Натомість І. Осадченко запропоновано такі критерії творчої активності молодшого школяра, як: пізнавальний, творчий інтерес; емоційність; високий рівень розвитку уяви, творчих здібностей, пам'яті, уваги, мислення; ініціативність, самостійність та наполегливість [42, с.10].

Як бачимо, підходи до визначення критеріїв відрізняються. Зокрема, В. Водяна та О. Лоюк зосереджується на характеристиці творчої активності з позицій особистісної залученості (мотиваційний критерій), процесу реалізації творчості (діяльнісний, інтелектуально-діяльнісний критерій) та поведінкових проявів (поведінковий, комунікативно-креативний критерій) молодшого школяра. На противагу цьому, Ю. Бондар застосовує більш диференційований підхід, поєднуючи психологічні й педагогічні аспекти: мотиваційно-ціннісний критерій охоплює емоційно-вольову складову творчої активності, пізнавально-понятійний – когнітивну складову, творчо-діяльнісний – практичну, а результативно-рефлексивний – оціночно-аналітичну. На нашу думку, підхід Ю. Бондар орієнтований на глибший аналіз структурних компонентів творчої активності дитини молодшого шкільного віку.

Водночас критерії творчої активності молодшого школяра, запропоновані І. Осадченко, хоча й охоплюють важливі психологічні характеристики, проте не мають чіткої структурованості та не завжди відповідають загальноприйнятим вимогам до системи критеріїв. Зокрема, критерії «пізнавальний, творчий інтерес», «емоційність», «увага», «пам'ять» тощо є окремими психічними процесами або якостями, а не узагальненими критеріями. Вони не розкривають логіки функціонування творчої активності як системного утворення. Крім цього, деякі зазначені критерії (наприклад, високий рівень розвитку мислення, уваги, пам'яті) є чинниками або передумовами творчої активності, проте не її критеріями.

Таким чином, спираючись на наукові дослідження (Ю. Бондар, В. Водяна, О. Люк, І. Осадченко), а також на проведену нами діагностику, описану в першому розділі роботи, визначено такі критерії та показники розвитку творчої активності учнів 4 класу:

1. Когнітивний критерій – відображає рівень розвитку пізнавальних процесів, необхідних для вияву творчості. Він характеризує здатність дитини сприймати, осмислювати, перетворювати та по-новому використовувати інформацію, визначає активність у творчій діяльності, ініціативність, здатність до самостійної роботи без сторонньої допомоги. Цей критерій досліджувався за допомогою авторської анкети для учнів 4 класу, мета якої полягала у з'ясуванні, наскільки учень є творчо активним.

2. Мотиваційно-ціннісний критерій – відображає наявність позитивного ставлення, інтересу учня до творчої діяльності, інтерес до новизни, бажання самовираження, прагнення до досягнень у творчих завданнях, наявність внутрішньої потреби творити. Цей критерій досліджувався за допомогою авторської творчої вправи «Посейдон атакує» з опрацюванням медіапродуктів.

3. Пізнавально-креативний критерій – характеризує здатність учня до встановлення незвичних, оригінальних зв'язків різних предметів, їх якостей, до перетворення запропонованих ситуацій чи об'єктів, прояв гнучкості, нестандартності, креативності та образності мислення у процесі творчої діяльності. Головна основа такої творчої діяльності – наявність розвиненої

образної оригінальності мислення. Цей критерій досліджувався за допомогою методики доповнення (модифікація В. Козленка).

4. Діяльнісний критерій – відображає уміння учня самостійно планувати, організовувати й реалізовувати творчу діяльність: постановка мети, вибір засобів реалізації задуму, генерувати творчі ідеї, створювати нові образи, здійснювати творчі дії в різних видах діяльності (словесній, художній, пізнавальній тощо). Головна основа такої творчої активності – наявність розвиненої уяви, завдяки якій учень може самостійно знаходити нестандартні рішення, уявляти інші варіанти розвитку подій, вигадувати нові підходи до виконання завдання. Цей критерій досліджувався за допомогою методики «Творча уява. Три слова» (за М. Дмитрієвою, Н. Гавриловою).

Опишемо показники до кожного з наведених вище критеріїв творчої активності дітей молодшого шкільного віку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії та показники творчої активності молодших школярів

№ з/п	Критерій	Показники
1	2	3
1	Когнітивний	– рівень сформованості уявлень, понять і знань, що є основою для творчих рішень; – здатність до аналізу, порівняння, узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків; – наявність гнучкості мислення, вміння змінювати підхід до розв'язання різноманітних завдань; – здатність до фантазування, уяви, створення нових образів
2	Мотиваційно-ціннісний	– наявність стійкого інтересу до виконання творчих завдань; – прояв захоплення процесом творчості незалежно від результату; – прагнення до самостійної реалізації творчого задуму; – виражене бажання брати участь у творчій діяльності; – емоційно-позитивне ставлення до творчої діяльності

1	2	3
3	Пізнавально-креативний	– здатність встановлювати незвичні, несподівані зв'язки між різними об'єктами, явищами або їх властивостями; – уміння перетворювати або вдосконалювати запропоновані ситуації чи об'єкти на основі власної ідеї; – прояв гнучкості мислення (здатність змінювати напрям розв'язання творчого завдання, пропонувати різні варіанти рішень); – оригінальність мислення (наявність нестандартних підходів, свіжих ідей); – образність мислення (створення яскравих, нестереотипних образів у творчих роботах)
4	Діяльнісний	– уміння самостійно визначати мету творчої діяльності; – здатність обирати відповідні способи та засоби для реалізації творчого задуму; – уміння генерувати власні творчі ідеї та пропонувати нестандартні рішення; – здатність створювати оригінальні образи або продукти творчої діяльності; – самостійне виконання творчих завдань у різних видах діяльності (словесній, художній, пізнавальній); – здатність доводити творчу роботу до завершення

Така система критеріїв і показників творчої активності молодших школярів забезпечить чіткість і об'єктивність у визначенні, що саме досліджується, а також дозволить структурувати процес дослідження, адже ми розклали складне явище (творчу активність) на конкретні складові частини, які можна вимірювати, аналізувати.

Відповідно, до кожного з критеріїв можна описати і його рівні розвитку: високий, середній та низький (табл. 2.2). Такий опис рівнів розвитку за кожним критерієм дасть можливість конкретизувати оцінювання стану сформованості творчої активності молодшого школяра, чітко розмежувати досягнення кожної

дитини, забезпечити об'єктивність і порівнюваність результатів, а також відстежити динаміку змін у процесі формувального та контрольного етапів експерименту.

Таблиця 2.2

Рівні розвитку критеріїв творчої активності молодших школярів

№ з/п	Критерій	Рівні розвитку
1	2	3
1	Когнітивний	Високий рівень – учень вільно оперує знаннями, легко встановлює логічні зв'язки між фактами та поняттями, швидко й самостійно аналізує ситуації, вигадує нестандартні рішення, виявляє високий рівень уяви, гнучкість і оригінальність мислення. Середній рівень – учень володіє базовими пізнавальними вміннями, може здійснювати аналіз, порівняння, узагальнення за зразком або з допомогою вчителя. Іноді проявляє здатність до нестандартного мислення, але потребує стимулювання. Нові ідеї виникають, проте менш численні або менш оригінальні. Низький рівень – учень має труднощі з аналізом, узагальненням, встановленням зв'язків між поняттями, часто діє за шаблоном, уникає самостійного пошуку рішень. Практично не вигадує оригінальних ідей, має знижену активність уяви.
2	Мотиваційно-ціннісний	Високий рівень – характеризується стійким інтересом до творчої діяльності, щирим захопленням процесом незалежно від результату, активним прагненням самостійно реалізовувати творчі задуми та емоційно-позитивним ставленням до виконання творчих завдань. Середній рівень – передбачає наявність в учня інтересу до творчості за певних умов або підтримки з боку вчителя, прояв позитивного ставлення до творчої діяльності, хоча самостійна ініціатива і глибока захопленість виявляються епізодично.

1	2	3
		Низький рівень – виявляється у слабкому інтересі учня до творчої роботи, байдужості або негативному ставленні до процесу виконання творчих завдань, необхідності постійного зовнішнього стимулювання для залучення до творчої діяльності
3	Пізнавально-креативний	Високий рівень – характеризується стійкою здатністю встановлювати незвичні зв'язки між явищами та об'єктами, умінням самостійно й оригінально видозмінювати ситуації, проявом різноманітних варіантів розв'язання творчих завдань, наявністю яскравих, нетипових образів у роботах. Середній рівень – передбачає часткову здатність встановлювати нестандартні зв'язки за допомогою підказок, створення оригінальних ідей у деяких випадках, певну гнучкість у мисленні, хоча переважають звичайні образи або рішення. Низький рівень – учень стикається з труднощами зі встановленням незвичних зв'язків без допомоги з боку дорослих, слабо або не проявляє оригінальності та гнучкості мислення, переважають стереотипні, шаблонні образи і рішення
4	Діяльнісний	Високий рівень – учень самостійно визначає мету творчої діяльності, обґрунтовує вибір засобів і способів її реалізації, активно генерує власні творчі ідеї, пропонує нестандартні рішення, здійснює творчі дії в різних видах діяльності, доводить творчу роботу до завершення. Середній рівень – учень із допомогою дорослого або за зразком формулює мету, частково самостійно обирає способи реалізації творчого задуму, іноді виявляє ініціативу у процесі генерування ідей, потребує підказок для завершення роботи, творчі дії в різних видах діяльності здійснює нечасто. Низький рівень – учень виконує творче завдання

		переважно за вказівкою дорослого, не проявляє самостійності у постановці мети й виборі способів реалізації задуму, діє шаблонно, не може генерувати власних творчих ідей, не здійснює творчі дії в різних видах діяльності, часто не доводить творчу роботу до кінця
--	--	--

Отже, представимо унаочнені результати констатувального етапу дослідження, описаного в підрозділі 1.3, відповідно до визначених вище критеріїв творчої активності молодших школярів 4-А та 4-Б класів за допомогою рис. 2.1–2.4.

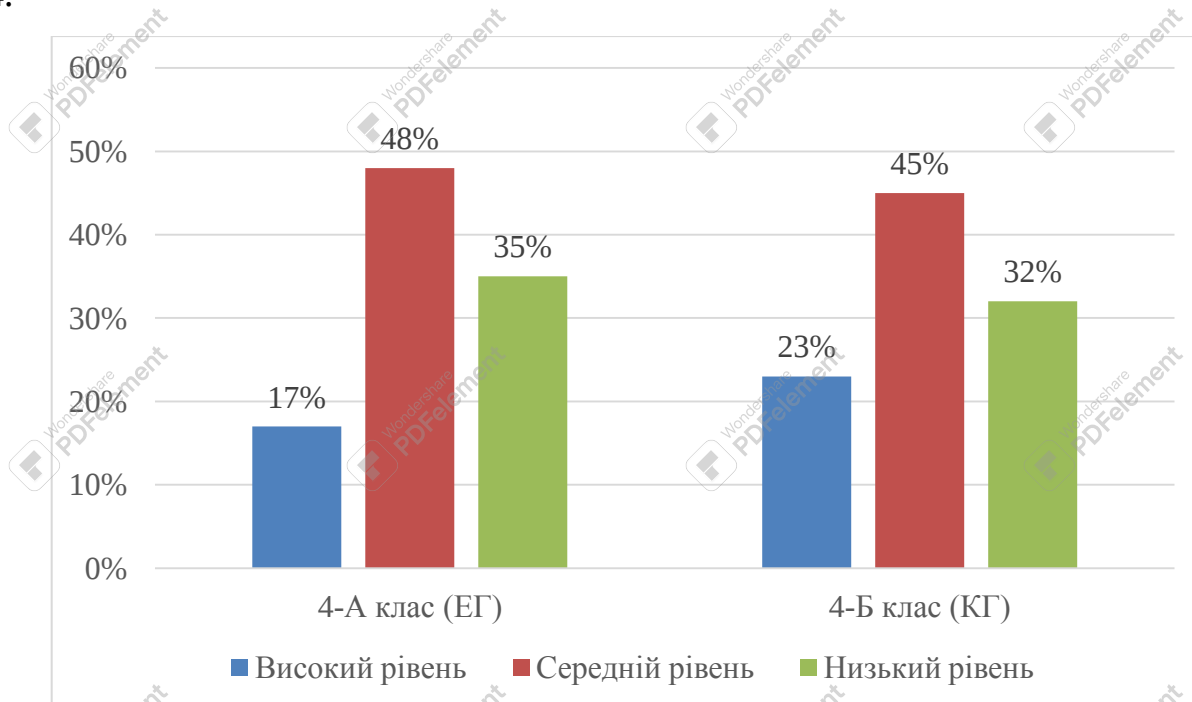


Рис. 2.1. Рівні розвитку когнітивного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

За даними рис. 2.1, в обох класах переважає середній рівень когнітивного критерію – 48% в 4-А класі (ЕГ) та 45% у 4-Б класі (КГ). Трохи меншими є показники низького рівня, які становлять 35% в 4-А класі (ЕГ) та 32% у 4-Б класі (КГ). Зауважимо, що найнижчими є показники високого рівня в обох класах – становлять 17% у 4-А класі (ЕГ) та 23% у 4-Б класі (КГ). Можемо дійти висновку,

що найбільша частка учнів має достатній рівень базових пізнавальних умінь, може здійснювати аналіз, порівняння, узагальнення за зразком або з допомогою вчителя, а також проявляє здатність до нестандартного мислення. Водночас доволі високі показники низького рівня свідчать про потребу в цілеспрямованій роботі з розвитку когнітивного критерію творчої активності в обох класах.

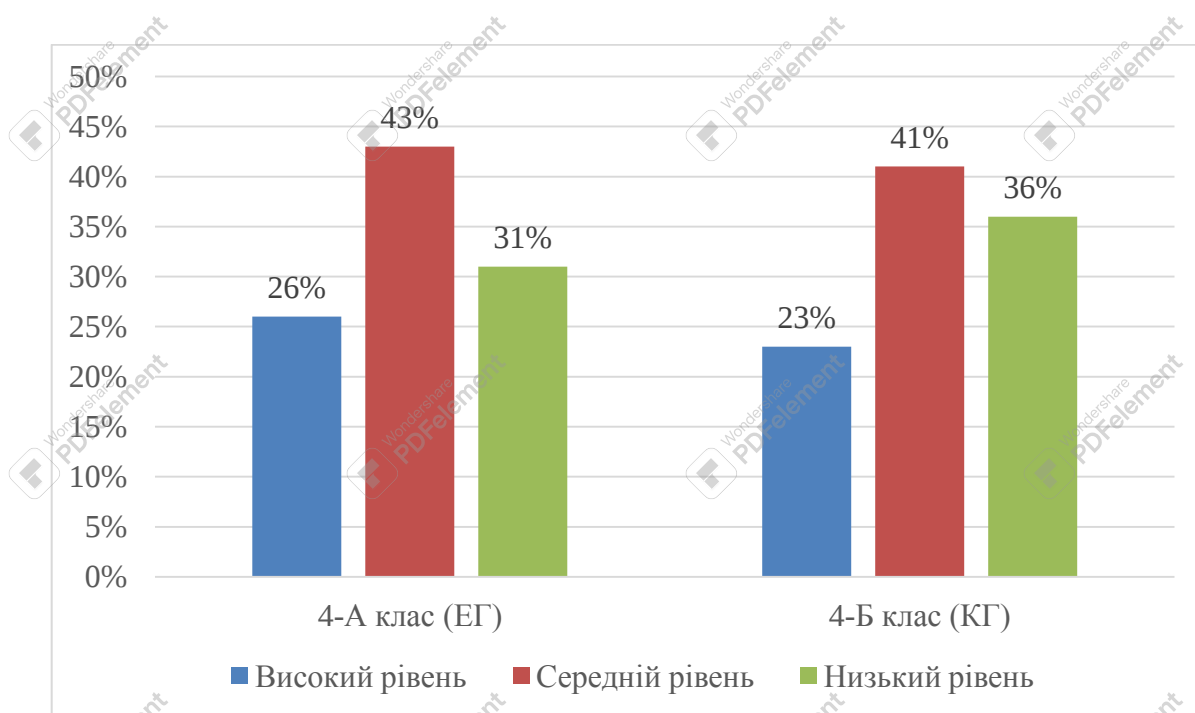


Рис. 2.2. Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

За даними рис. 2.2, високий рівень мотиваційно-ціннісного критерію становить 26% у 4-А класі (ЕГ) та 23% в 4-Б класі (КГ). Найвищі показники виявлені в середнього рівня, а саме: 43% у 4-А класі (ЕГ) та 41% у 4-Б класі (КГ). Також високі показники має низький рівень розвитку мотиваційно-ціннісного критерію – 31% у 4-А класі (ЕГ) і 36% у 4-Б класі (КГ). Такі результати свідчать про те, що в обох класах найбільше дітей, які мають певний інтерес до творчості за певних умов або підтримки з боку вчителя, інколи проявляють позитивне ставлення до творчої діяльності, хоча самостійна ініціатива і глибока захопленість проявляються в них епізодично. Окрім цього, в обох класах значний відсоток учнів мають слабо розвинений інтерес до творчої роботи, здебільшого

проявляють байдужість або негативне ставлення до процесу виконання творчих завдань. Для цього їм потрібне постійне зовнішнє стимулювання.

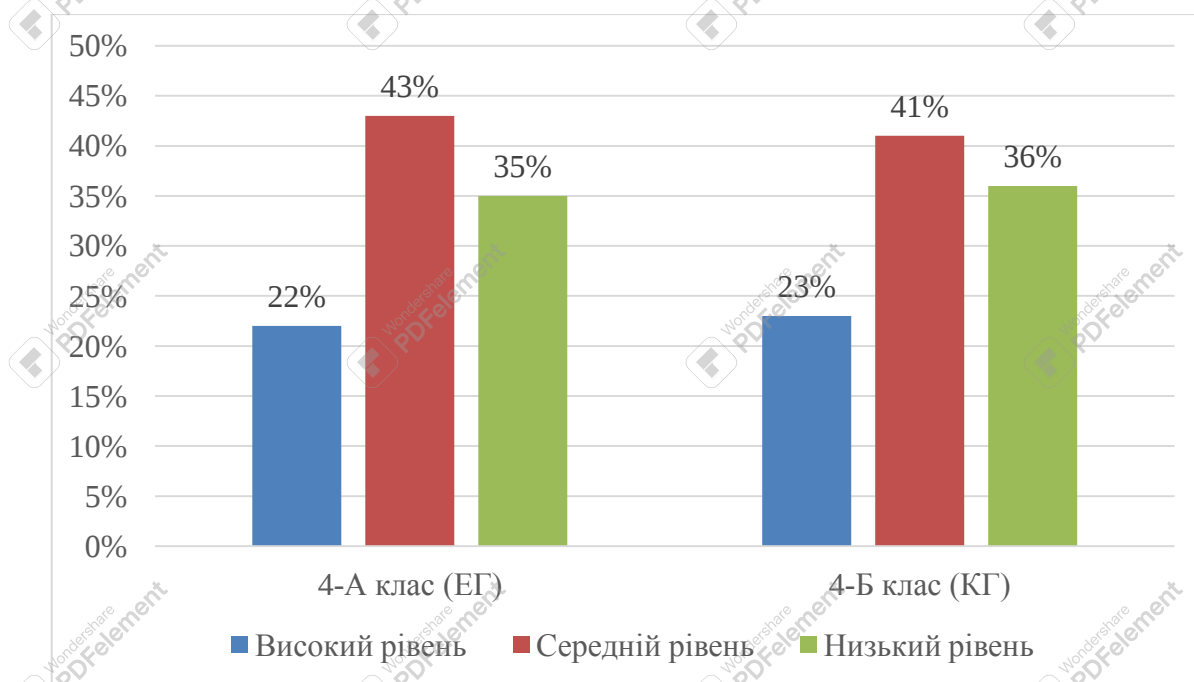


Рис. 2.3. Рівні розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

За даними рис. 2.3, в обох класах переважає середній рівень розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності – 43% в 4-А класі (ЕГ) та 41% у 4-Б класі (КГ). Трохи меншими є показники низького рівня, які становлять 35% в 4-А класі (ЕГ) та 36% у 4-Б класі (КГ). Зауважимо, що найнижчими є показники високого рівня в обох класах – становлять 22% у 4-А класі (ЕГ) та 23% у 4-Б класі (КГ). Таким чином, в обох класах більшість дітей мають часткову здатність встановлювати нестандартні зв'язки за допомогою підказок, вигадувати оригінальні ідеї, проявляти гнучкість мислення, хоча переважають звичайні образи або рішення. Водночас понад третина учнів обох класів часто стикаються з труднощами зі встановленням незвичних зв'язків без допомоги з боку дорослих, здебільшого не проявляють оригінальності та гнучкості мислення, у них переважають стереотипні, шаблонні образи і рішення.

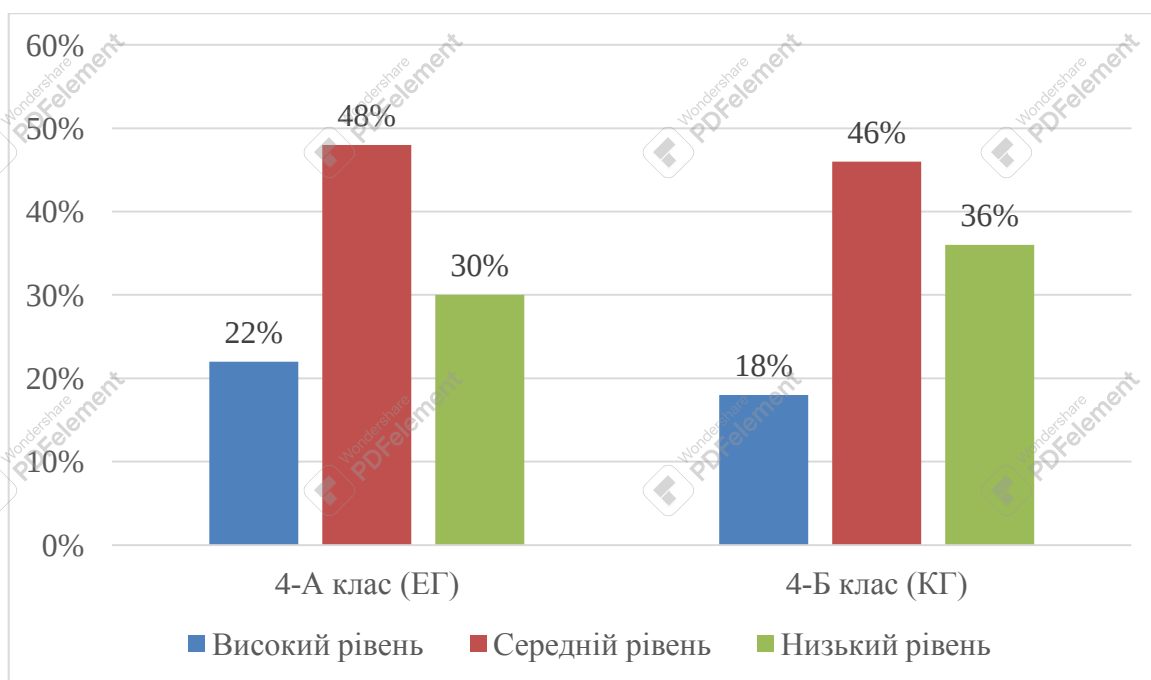


Рис. 2.4. Рівні розвитку діяльнісного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

За даними рис. 2.4, високий рівень діяльнісного критерію становить 22% у 4-А класі (ЕГ) та 18% в 4-Б класі (КГ). Найвищі показники виявлені в середнього рівня, а саме: 48% у 4-А класі (ЕГ) та 46% у 4-Б класі (КГ). Також високі показники має низький рівень розвитку діяльнісного критерію творчої активності – 30% у 4-А класі (ЕГ) і 36% у 4-Б класі (КГ). Такі результати свідчать про те, що в обох класах більшість дітей лише з допомогою дорослого або за зразком можуть обирати способи реалізації творчого задуму, рідко проявляють ініціативу у процесі вигадкування нових ідей, потребують підказок для завершення роботи, творчі дії здійснюють нечасто. Також значна кількість дітей обох класів взагалі не проявляє самостійності в постановці мети й виборі способів реалізації задуму, діє шаблонно, не може генерувати власних творчих ідей, внаслідок чого часто не доводить творчу роботу до кінця.

Отже, можна стверджувати, що на констатувальному етапі ми виявили переважання середнього та низького рівнів за всіма критеріями творчої активності. При цьому їх показники в молодших школярів 4-А класу (ЕГ) та 4-Б

класу (КТ) є дуже подібними, що створює об'єктивні умови для подальшого проведення формувального етапу педагогічного дослідження.

2.2. Обґрунтування особливостей розвитку творчої активності під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС»

Розвиток творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання медіапродуктів у контексті нашого дослідження буде здійснюватися за допомогою коміксів як ефективного засобу візуалізації навчального матеріалу, що сприяє формуванню гнучкості мислення, розвитку уяви та самовираження учнів. За визначенням, наведеним у «Літературознавчій енциклопедії», комікси є «послідовним мистецтвом», яке використовує послідовність малюнків, які створюють певну розповідь [32, с. 359]. Вони дозволяють інтегрувати текстову й зображувальну інформацію, що робить навчальний процес цікавішим і ближчим до реального інформаційного середовища сучасних дітей. Завдяки роботі з ними школярі вчаться інтерпретувати медіатексти у новій, оригінальній формі, створювати власні історії, робити висновки та формулювати власну думку щодо побаченого чи прочитаного, підходити творчо до вирішення завдань.

Серед основних переваг використання коміксів у навчальному процесі виокремлюють такі, як здатність мотивувати учнів до навчання завдяки спрощенню та візуалізації складної інформації; наявність живописних та інших образів, які зрозумілі дітям з низьким і середнім рівнем інтелекту; можливість дитини самостійно визначати швидкість прочитання коміксу; розвиток навичок малювання, творчі здібності; подолання розмежування між реальним життям учнів у школі та поза нею [50, с. 274].

Окрім згаданого, серед переваг використання коміксів саме на уроках «ЯДС» можна відзначити те, що комікси допомагають формувати вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки різноманітних явищ та подій завдяки визначеній послідовності зображень і тексту. Вони стимулюють розвиток критичного мислення, оскільки дитина не просто сприймає події, а й може аналізувати вчинки

персонажів, розмірковувати над альтернативними варіантами розвитку сюжету. Комікси також сприяють емоційному залученню учнів до навчального матеріалу, що посилює глибину сприйняття теми.

У контексті розвитку творчої активності комікси також є особливо корисними, адже, по-перше, з їх допомогою педагог на наглядному прикладі демонструє, як по-іншому можна подати інформацію, що спонукає дітей не просто сприймати її, а розмірковувати над власними сюжетами, придумувати персонажів, передавати ідеї через поєднання візуальних і текстових засобів. У процесі роботи з коміксами в учнів формується вміння бачити проблему під різними кутами. Також важливо, що комікси дають можливість кожній дитині проявити індивідуальність і креативність у зручному для неї форматі – через малюнок, слово або об'єднання обох способів самовираження.

Таким чином, використання коміксів на уроках «Я досліджую світ» стає не лише способом засвоєння навчального матеріалу, а й важливим інструментом розвитку творчої активності молодших школярів.

У межах нашого дослідження ми розробили комікси для **соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі**. Згідно з Державним стандартом початкової освіти [52], її метою є «формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку» [52]. Відповідно до цього, обов'язковими результатами навчання в межах цієї галузі учня є дбайливе ставлення до здоров'я і власної безпеки, реакція на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту; визначення альтернативи, прогнозування наслідків, ухвалення рішень з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб; вміння робити аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізувати й оцінювати наслідки та ризики; прояв підприємливості та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту [52].

Отже, як бачимо, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь – це невід'ємна складова частина Державного стандарту початкової освіти, яка спрямована на формування в учнів соціальних компетентностей, відповідального ставлення до власного здоров'я, безпеки життя, уміння співпрацювати з іншими людьми, розуміти себе та свої емоції, дотримуватись правил здорового способу життя, безпеки в побуті, школі та довіллі. Ця галузь охоплює питання емоційного інтелекту, етичної поведінки, фізичної активності, безпеки, а також розвитку навичок самозахисту та турботи про власне фізичне й психічне здоров'я.

У 4 класі завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі вирішуються, окрім іншого, у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», у якому значна увага приділяється безпеці життєдіяльності, здоровому способу життя, соціальним нормам і правилам поведінки, емоційному розвитку та взаємодії з іншими людьми.

Для нашого дослідження ми розробляли комікси для підручника для 4 класу «Я досліджую світ» у 2 частинах під авторством Т. Гільберт, С. Тарнавської та Н. Павич [15-16] (наведені в Додатку Г). Ми надали перевагу коміксам у контексті розвитку творчості над іншими медіапродуктами, адже комікс є унікальним поєднанням візуального й текстового контенту, що активізує різні види мислення дитини одночасно. Комікси стимулюють учня не просто читати текст, а й «читати» зображення – інтерпретувати міміку, жести, фон і просторові підказки, що в сукупності складається в цілісну історію, передає певну інформацію та інколи має прихований зміст. Це розвиває уважність до деталей, візуальну грамотність і вміння бачити взаємозв'язки. Крім того, комікси залишають простір для уяви: не все показано й розказано напряду, тож читач мусить домислювати, що було між кадрами. Це сприяє розвитку асоціативного й критичного мислення.

Окрім цього, наочні образи коміксу динамічно поєднуються з раціонально-вербальними елементами мислення, збагачуючи, добудовуючи, об'єктивуючи складні розумові структури. Створені образи та операції з ними дозволяють дітям отримувати досвід чуттєвого пізнання. Таким чином, відбувається накопичення не лише словникового запасу, а й арсеналу наочних образів, які стають підґрунтям

для формування уяви, асоціативного мислення та здатності до образного конструювання. Діти не лише сприймають готові візуально-текстові поєднання, а й починають створювати власні – змінюючи, комбінуючи, інтерпретуючи побачене. Саме ця діяльність запускає механізми творчості: від елементарного фантазування до складних форм творчого самовираження через нові сюжети, персонажів чи графічні рішення. Комікс як медіаформа надає свободу – дозволяє мислити не лінійно, а образно, проте водночас структуровано і креативно, що є особливо цінним для розвитку індивідуального творчого стилю кожної дитини.

Також були впроваджені певні педагогічні умови, необхідні для прояву, активізації та розвитку творчих здібностей, творчого мислення та творчої активності. Саме поняття «умова» ми розглядаємо як середовище, обставини, в яких відбувається навчальний процес. Водночас педагогічні умови є сукупністю спеціально створених або організованих у процесі навчання обставин, факторів і засобів, які забезпечують успішне досягнення визначених педагогічних цілей і завдань; це те, що свідомо планується і впроваджується в освітньому процесі для ефективного розвитку певних якостей учнів (наприклад, творчої активності, самостійності, мислення тощо).

Обґрунтуємо особливості педагогічних умов розвитку творчої активності учнів під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС»:

1. Цілеспрямований добір коміксів відповідно до вікових особливостей та змісту навчальної теми.

Ця умова передбачає уважний і професійний підхід до вибору навчального матеріалу з урахуванням психолого-педагогічних характеристик молодших школярів. Комікси для дітей початкової школи мають відповідати рівню їхнього сприймання, емоційного розвитку, читацьких навичок та когнітивних можливостей. При цьому комікси мають бути змістовними (містити цінні пізнавальні, моральні або соціальні підтексти, пов'язані з темами уроків «ЯДС»), емоційно виразними, з позитивними героями, що викликають довіру й зацікавлення. Цілеспрямований добір також передбачає відповідність коміксу конкретній темі уроку – наприклад, екологічне мислення, взаємодопомога,

дослідження природи, правила безпеки (рис. 2.5) тощо. Вдало підібраний комікс стає не лише ілюстрацією до теми, а й джерелом натхнення для дитячої творчості, стимулом до роздумів, обговорень і самовираження.

Як не замерзнути взимку

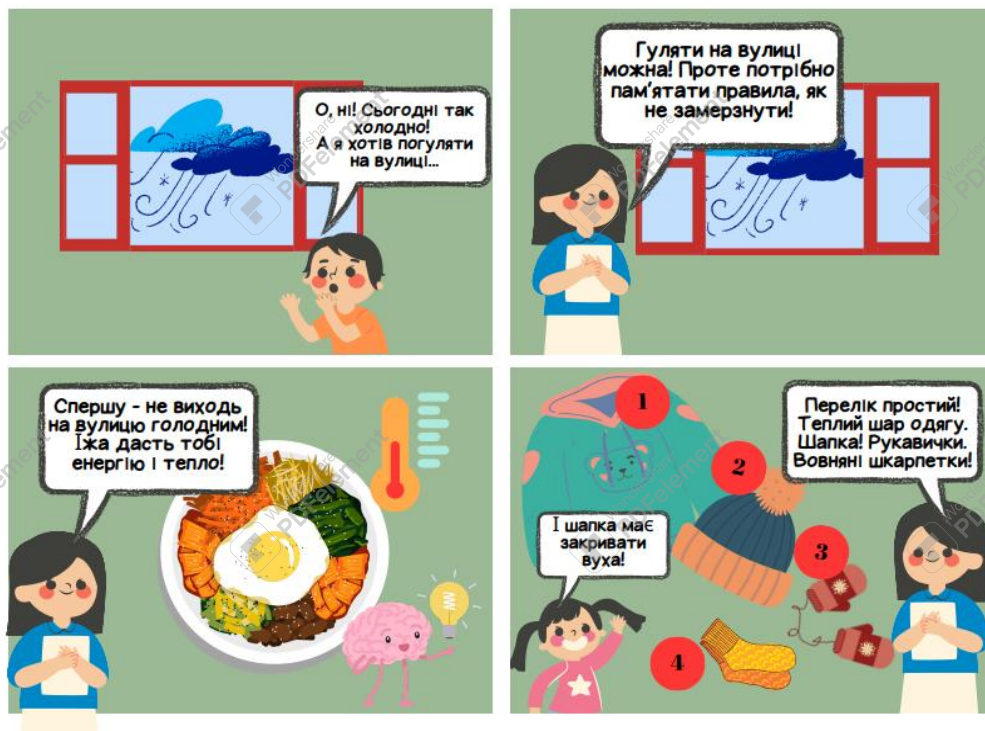


Рис. 2.5. Приклад коміксу до теми «Якими способами людина захищає себе від холоду»

2. Створення сприятливого творчого середовища на уроці «ЯДС».

Для розвитку творчої активності важливо, щоб дитини почувала себе вільно, а атмосфера в класі була доброзичливою, підтримувальною, відкритою для вільного висловлення думок, заохочувала до фантазування. Емоційне середовище сприяє готовності учнів творити, не боятися проявляти себе, самореалізовуватися через творчий пошук, вигадувати нові ідеї й вільно їх презентувати.

Використання коміксів на уроці «ЯДС» допомагає створити емоційно сприятливе творче середовище завдяки тому, що вони, по-перше, мають яскравий, візуально привабливий формат, який викликає у дітей позитивні емоції та інтерес. Доброзичливі персонажі, гумористичні або зворушливі ситуації сприяють

емоційному залученню учнів, зниженню тривожності та створенню доброзичливої атмосфери (рис. 2.6).



Рис. 2.6. Приклад коміксу з гумористичним змістом для створення сприятливого творчого середовища на уроці «ЯДС»

Зважаючи на це, учитель має підбирати цікаві, яскраві, позитивні комікси (відповідні образи, дійові особи), які близькі за змістом і емоційним забарвленням до світу дітей. Атмосфера відкритості й гумору сприятиме активній творчій залученості учнів 4 класу. Крім того, комікси не мають надмірної навчальної строгості, тому діти сприймають їхнє прочитання та опрацювання як гру або пригоду, а не як формальне завдання. Це відкриває простір для свободи думки,

сміливого висловлення власних ідей і прояву фантазії. У такому середовищі дитина відчувається психологічно захищеною, не боїться помилятися, порівнювати себе з іншими чи бути «неправильною».

3. Забезпечення можливостей для самостійної творчої діяльності або творчої взаємодії між учнями на уроках «ЯДС».

Учням потрібно надавати достатньо простору для формулювання власних ідей, вигадкування власних коміксів, створення авторських малюнків, сюжетів тощо. Наголосимо, що розвиток творчої активності безпосередньо пов'язаний і залежить від діяльності, залученості дітей у творчі процеси. Тому робота з коміксами не має обмежуватися тільки їх читанням [12, с. 22-23].

Зокрема, школярі можуть виконувати такі завдання з використанням коміксу (рис. 2.7) для активізації самостійної творчої діяльності на уроках «ЯДС», як:

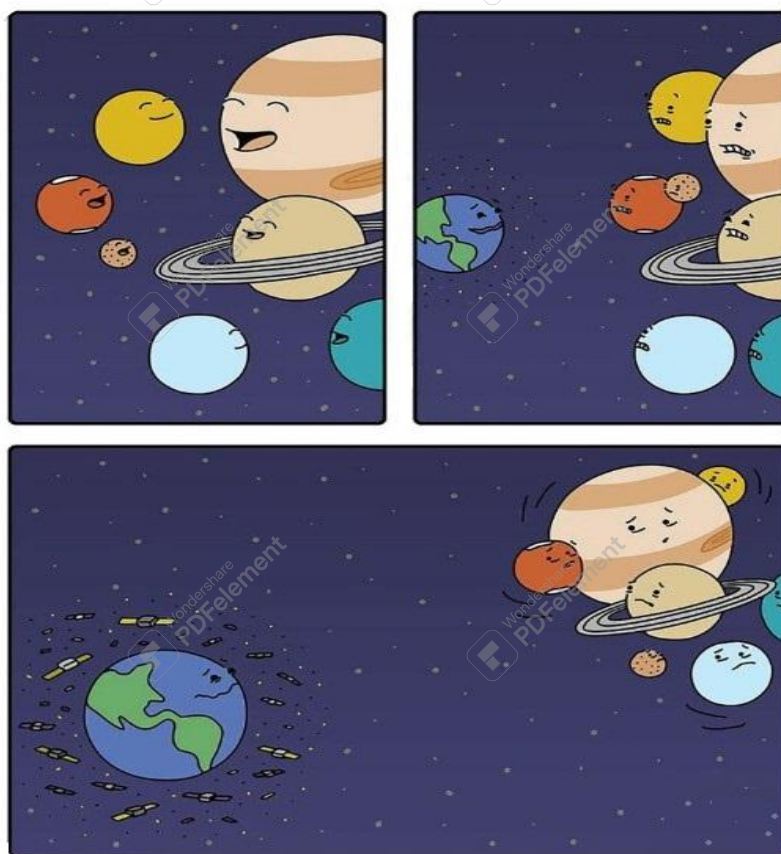


Рис. 2.7. Приклад коміксу для самостійної творчої діяльності або творчої взаємодії між учнями на уроках «ЯДС»

- вигадати репліки до коміксу. Ця вправа мотивує учнів до творчості та, крім того, потребує застосування їх знань;
- розставити репліки (або події) у коміксі по порядку. Таким чином, можна перевірити, наскільки правильне уявлення про певні явища або ситуації склалося в учнів. Цю вправу можна виконувати як самостійно, так і у групах;
- прочитати комікс у зворотному порядку, висловити власні версії продовження, змінити фінал. Це сприятиме вільному творчому самовираженню;
- відповісти на питання про персонажів та події, зображені в коміксі. Ця вправа підходить для перевірки знань учнів.

4. Стимулювання критичного та креативного мислення на уроках «ЯДС».

Під час роботи з коміксами важливо заохочувати учнів не лише сприймати інформацію, а й аналізувати її, ставити запитання, знаходити різні варіанти рішень запропонованих проблем, шукати нові незвичні підходи. Одна із особливостей коміксу полягає в тому, що вони містять образи, які несуть у собі великий обсяг інформації. Такі наочні образи збагачують уявлення дітей про усі процеси та явища, які вони вивчають. При цьому виникає необхідність оперувати образами (порівнювати їх, перетворювати і узагальнювати), що зумовлює розвиток критичного та креативного мислення.

На практиці для стимулювання критичного і креативного мислення молодших школярів під час опрацювання коміксів доцільно поєднувати цю роботу з коментарями вчителя. Методи комбінування коментарів і засобів наочності мають кілька основних форм. Зокрема, найбільш поширеною та ефективною є та, коли вчитель у формі словесного спілкування керує спостереженнями учнів, знання яких перевіряються за допомогою питань-відповідей (рис. 2.8).



Рис. 2.8. Приклад коміксу для розвитку критичного та креативного мислення на уроках «ЯДС»

Так, учням ставляться запитання: «Про що цей комікс?», «Яка його основна думка?», «Чому енергоефективна лампа відмовилася під пробіжки?», «Як вона допомагає заощадити електроенергію?» та ін.

Такий підхід є найбільш ефективним тому, що він поєднує в собі візуальне сприйняття і активне мовленнєве осмислення, стимулюючи як емоційну, так і розумову діяльність учнів 4 класу і дозволяючи поглянути на проблеми під іншим кутом. Він допомагає учням не просто пасивно отримувати інформацію, а активно і творчо її переробляти, що є важливим для розвитку творчої активності.

5. Формування у молодших школярів мотивів до творчої та дослідницької діяльності на уроках «ЯДС».

Завдяки роботі з коміксами можна створювати такі умови навчання, в яких діти відчуватимуть зацікавленість, особисту значущість завдань і радість від власних результатів. Так, комікси самі по собі є захопливою формою роботи для

молодших школярів. У цьому контексті не менш важливо поєднувати їх прочитання з дослідницькою діяльністю, коли сюжет візуального матеріалу спонукає до пошуку, роздумів, обговорень або міні-досліджень (наприклад, після перегляду коміксу про компас (рис. 2.9) – провести власне дослідження з визначенням сторін світу).



Рис. 2.9. Приклад коміксу для формування у молодших школярів мотивів до творчої та дослідницької діяльності на уроках «ЯДС»

Щоб посилити мотивацію до творчості, учням варто пропонувати створювати власні короткі комікси на знайомі або цікаві їм теми уроку, наприклад: як вони бачать певне природне явище, як має поводитися людина в певній ситуації тощо. Важливо також давати учням можливість обирати тему чи персонажів самостійно, тим самим посилюючи відчуття свободи і значущості власної творчої ініціативи.

Окрім цього, педагогу доцільно організовувати виставки дитячих коміксів у класі або створювати збірки найкращих робіт, які можуть обговорюватися на уроці. Це дає дітям зовнішню підтримку і стимулює прагнення творити далі.

Приклад конспекту уроку «ЯДС» для 4 класу на тему «Як заощадити електроенергію» (до підручника під авторством Т. Гільберт, С. Тарнавської та Н. Павич, с. 95-99) з використанням коміксу для розвитку творчої активності наведено в Додатку Д.

Наведемо алгоритм застосування коміксів на уроках «Я досліджую світ» під час вивчення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі:

1. Підбір або розробка коміксу відповідно до теми й мети уроку (учитель обирає або розробляє конкретний комікс під тему, пов'язану із соціальною сферою або здоровим способом життя (наприклад: «Безпека в інтернеті», «Гігієна», «Заощадження електроенергії» тощо), та формулює навчальні й виховні цілі з урахуванням компетентнісного підходу).

2. Самостійна або парна робота з коміксом (безпосереднє прочитання коміксу і виконання завдань – пояснити зміст, мотиви поведінки персонажів, визначити основу ідею, проаналізувати сюжет тощо).

3. Постановка та виконання творчого завдання з використанням коміксу (учні виконують творче завдання: придумують продовження історії, змінюють фінал, створюють власні міні-комікси за заданою темою або на основі власного досвіду. Це може бути як індивідуальна, так і групова робота).

4. Обговорення в класі (проводиться колективне обговорення: діти діляться думками, порівнюють версії, аналізують правильність або наслідки поведінки героїв. Учителю м'яко коригує та узагальнює відповіді, підводячи до ціннісних висновків).

5. Рефлексія і узагальнення (обговорення: що нового дізналися, що запам'яталося, які почуття викликала історія коміксу, що надихнуло. Учні формулюють власні висновки, які часто мають морально-етичний або практичний зміст (наприклад: «Я буду завжди мити руки після вулиці», «Я сортуватиму сміття», «Я намагатимуся заощаджувати електроенергію» тощо).

6. Застосування в житті (учитель спонукає учнів перенести отримані знання й емоційний досвід у реальне життя – через обговорення прикладів із власного досвіду або постановку цілей: «Що я зроблю вже сьогодні, щоб бути кращим / здоровішим / уважнішим?»).

На основі аналізу педагогічної літератури та враховуючи визначені педагогічні умови опрацювання коміксів на уроках «ЯДС», нами під час дослідження розвитку творчої активності учнів 4 класів було виокремлено такі основні закономірності:

1) розвиток творчої активності учнів є більш ефективним за умов інтеграції різних видів діяльності на уроках «ЯДС» (малювання, складання тексту, обговорення), що природно поєднуються під час опрацювання коміксів;

2) виконані учнями завдання творчого типу позначаються на розвитку їх креативних (творчих), когнітивних (пізнавальних) і особистих якостей;

3) рівень виконаних творчих проєктів визначається індивідуальними здібностями учнів;

4) завдання, які не мають однозначно обумовлених рішень, збільшують ефективність розвитку творчої активності залучених до творчої діяльності учнів;

5) розуміння учнями цінності творчості та власного внеску у спільний результат значно підвищується, якщо процес створення коміксів супроводжується рефлексією (обговоренням власних робіт, обміну враженнями);

6) опрацювання коміксів дозволяє поступово переходити від репродуктивної до продуктивної творчості, коли молодші школярі не лише копіюють готові зразки, а й виявляють самостійність у створенні нових сюжетів і образів.

Отже, вважаємо, що робота з коміксами під час уроків «ЯДС» є ефективним способом не лише організації навчальної діяльності, а й розвитку творчої активності молодших школярів. Така робота важлива для пробудження інтересу до предмета, візуалізації образів, поліпшення запам'ятовування, розвитку уяви, уваги, вміння аналізувати інформацію, творчо її інтерпретувати, робити висновки тощо. Частково ці завдання вирішуються, якщо комікси створюють самі учні.

Такий вид роботи вчить школярів структурувати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, розвиває креативне мислення, творчі здібності. Тому комікси є не просто однією з форм подачі інформації, а й загалом новим підходом до засвоєння навчального матеріалу, розвитку особистості учня. За допомогою коміксів школярі можуть набути вміння виявляти суть зазначеної проблеми, а також можуть більш ефективно засвоювати матеріал та рефлексувати. Учень, який вміє працювати за коміксом, не буде просто заучувати матеріал, у нього швидше сформуються навички креативного мислення і, що важливо, глибоке розуміння вивченого.

2.3. Аналіз результатів наукового дослідження

Для того, щоб визначити, яким чином впровадження коміксів впливає на розвиток творчої активності на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» позначилося на показниках сформованості цієї якості, було проведено контрольний етап дослідження. На ньому застосовувався той самий діагностичний інструментарій, що і на констатувальному етапі, а саме: методика «Творча уява. Три слова» (за М. Дмитрієвою, Н. Гавриловою) [24]; методика доповнення К. Френк (у модифікації В. Козленка) [24]; авторська анкета визначення рівня творчої активності учнів 4 класів (на основі методики визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості за М. Дмитрієвою та Н. Гавриловою); авторська творча вправа «Посейдон атакує» (з опрацюванням медіапродуктів).

Так, наведемо результати анкетування (анкета розроблена нами на основі методики визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості за М. Дмитрієвою та Н. Гавриловою) [24, с. 22-23], спрямованого на визначення рівня розвитку когнітивного критерію творчої активності (табл. 2.3).

Як свідчать дані, у 4-А класі (ЕГ) високий рівень когнітивного критерію мають 12 учнів (52%), тоді як у 4-Б класі (КГ) їх лише 6 (27%). За відповідями на питання анкети ми дійшли висновку, що молодші школярі ЕГ загалом виявляють постійну активність у творчій діяльності, часто ініціативно пропонують нові ідеї,

вирішують завдання самостійно, без потреби у допомозі, наполегливо долають труднощі й доводять завдання до кінця.

Таблиця 2.3

Рівні розвитку когнітивного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

Рівні	4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	12	52%	6	27%
Середній рівень	6	26%	9	41%
Низький рівень	5	22%	7	32%

Середній рівень зафіксовано у 6 молодших школярів (26%) 4-А класу (ЕГ) та 9 учнів (41%) 4-Б класу (КГ). Ми зауважили, що такі діти загалом активні у творчості, проте іноді соромляться висловлювати свої ідеї або не хочуть відстоювати свою думку, проявляють ініціативу лише у знайомих ситуаціях, іноді потребують підказок або підтримки.

Натомість низький рівень було виявлено у 5 школярів (22%) 4-А класу (ЕГ) та 7 учнів (32%) 4-Б класу (КГ). Ми зауважили, що в КГ діти частіше проявляють пасивність у творчій діяльності, рідко виявляють ініціативу, потребують постійного стимулювання й допомоги, адже відчують себе невпевнено, коли стикаються із нестандартними завданнями.

Визначимо динаміку показників розвитку когнітивного критерію творчої активності, порівнявши результати анкетування, отримані на констатувальному та контрольному етапах дослідження (рис. 2.10-2.11).

Як бачимо, суттєво змінились показники розвитку когнітивного критерію в 4-А класі (ЕГ), зокрема на 35% підвищився високий рівень, відповідно на 22% зменшився показник середнього рівня та на 13% знизився показник низького рівня. Натомість у 4-Б класі (КГ) бачимо незначні коливання високого та середнього рівнів (на 4% підвищився показник високого, відповідно – на 4% зменшився показник середнього).

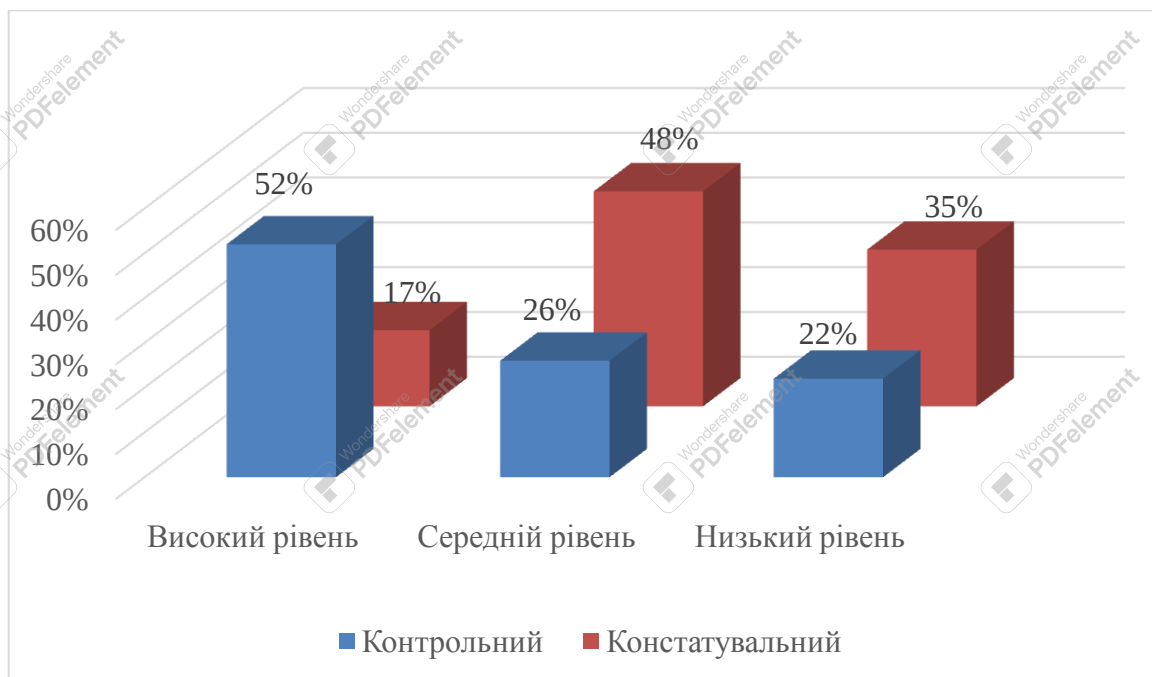


Рис. 2.10. Динаміка показників розвитку когнітивного критерію творчої активності учнів 4-А класу (ЕГ)

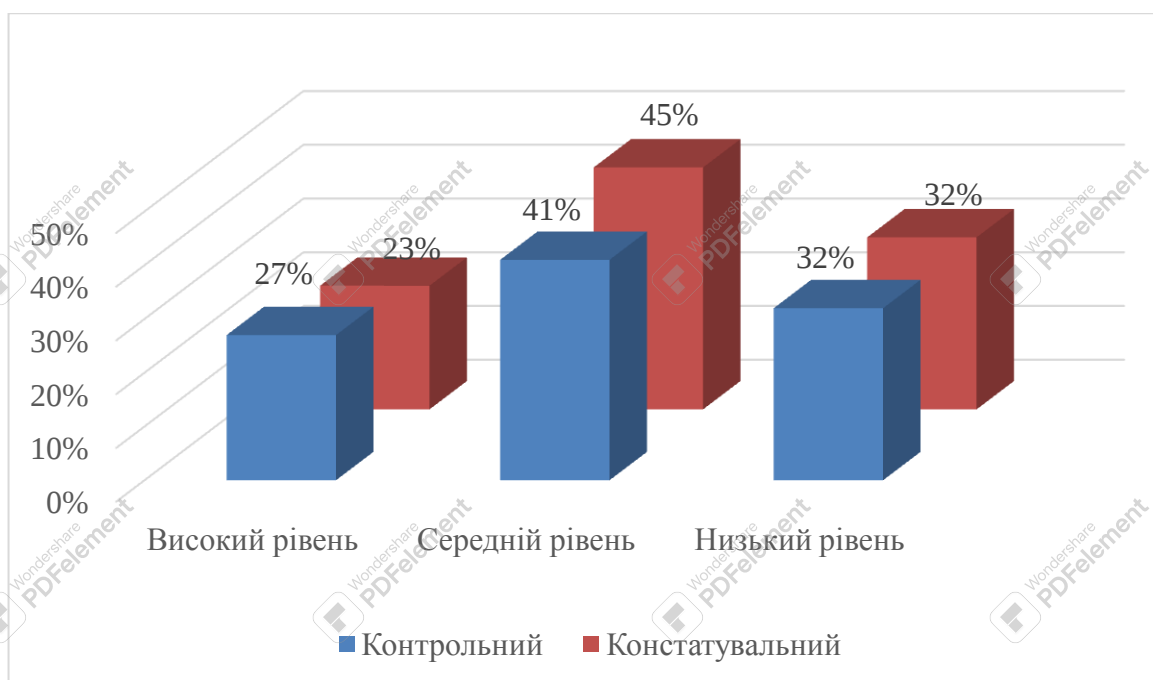


Рис. 2.11. Динаміка показників розвитку когнітивного критерію творчої активності учнів 4-Б класу (КГ)

Загалом такі результати свідчать про те, що в 4-А класі (ЕГ) учні почали більш вільніше оперувати знаннями, легко встановлювати логічні зв'язки між

фактами й поняттями, швидко й самостійно аналізувати ситуації, вигадувати нестандартні рішення, проявляти високий рівень уваги, гнучкість і оригінальність мислення.

Також як інструмент діагностики було використано розроблену нами творчу вправу «Посейдон атакує», яка використовувалась для визначення рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності. Наведемо отримані результати в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності
молодших школярів ЕГ та КГ**

Рівні	4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	11	48%	5	23%
Середній рівень	7	30%	9	41%
Низький рівень	5	22%	8	36%

Як бачимо, в 4-А класі (ЕГ) високий рівень мотиваційно-ціннісного критерію показали 11 учнів (48%). У свою чергу, у 4-Б класі (КГ) лише 5 молодших школярів (23%) мали високий рівень. Ми зауважили, що в ЕГ більше дітей, порівняно з КГ, характеризуються стійким інтересом до творчої діяльності, виявляли щире захоплення процесом створення плакату, активно прагнули самостійно реалізовувати творчі задуми та загалом проявляли емоційно-позитивне ставлення до творчого завдання.

Середній рівень у 4-А класі (ЕГ) мають 7 молодших школярів (30%), що є суттєво меншою кількістю, порівняно з 4-Б класом, де середній рівень спостерігався у 9 учнів (41%). Ми зауважили, що такі молодші школярі загалом проявляли інтерес до творчого завдання, проте самостійну ініціативу і глибоку захопленість виявляли епізодично.

У свою чергу, низький рівень виявлено у 5 учнів (22%) 4-А класу (ЕГ) і 8 молодших школярів (36%) 4-Б класу (КГ). Ми помітили, що в КГ значно більше дітей виявляли слабкий інтерес, байдужість до творчої роботи, їх потрібно було постійного стимулювати для залучення до виконання завдання.

Прослідкуємо динаміку і цього критерію в обох класах також (рис. 2.12-2.13).

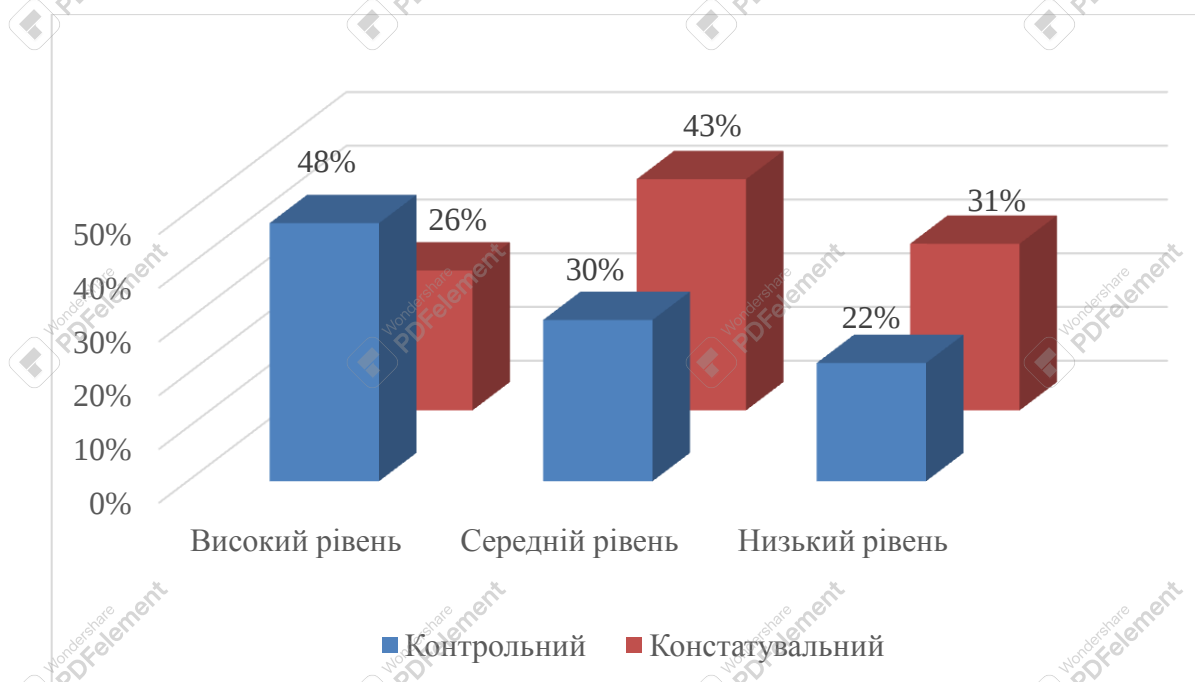


Рис. 2.12. Динаміка показників розвитку мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності учнів 4-А класу (ЕГ)

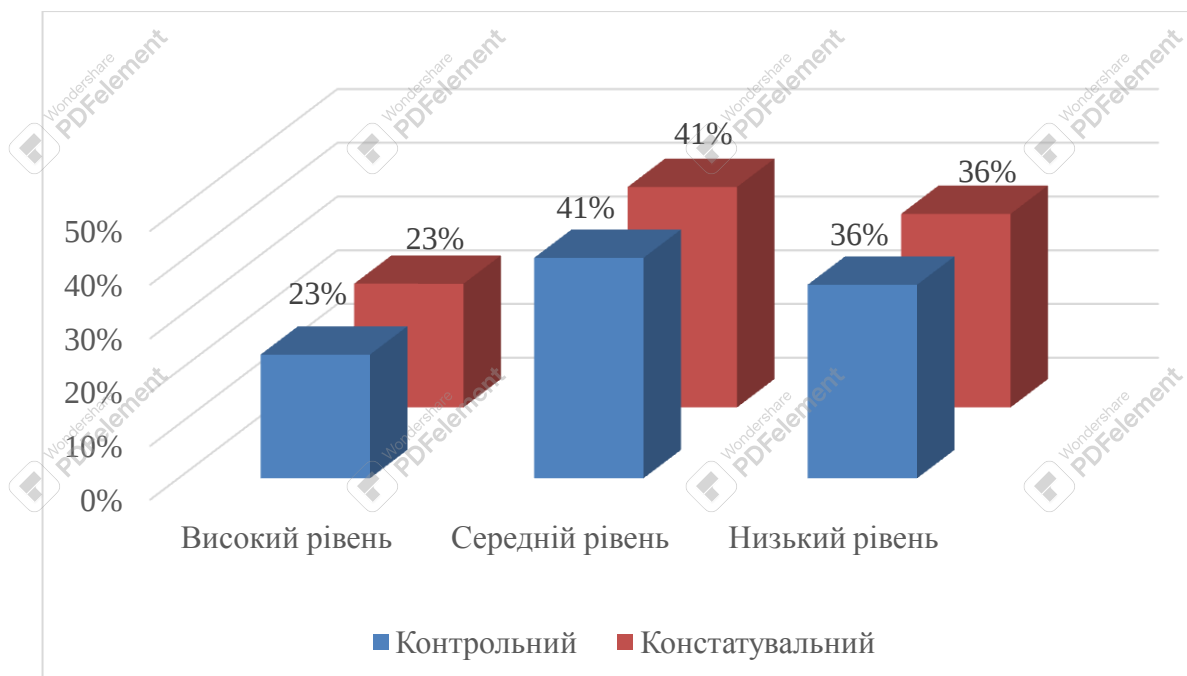


Рис. 2.13. Динаміка показників розвитку мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності учнів 4-Б класу (КГ)

Бачимо, що в 4-А класі (ЕГ) на 9% зменшився показник низького рівня, а також суттєво – на 13% – зменшився показник середнього. Натомість високий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного критерію підвищився з 26% до 48%, тобто на 22%. Водночас в 4-Б класі (КГ) зміни у показниках не виявлено.

Такі результати говорять про те, що в 4-А класі (ЕГ) діти мають більш розвинений та стійкий інтерес до творчої діяльності, шире захоплення процесом незалежно від результату, активно прагнуть самостійно реалізовувати творчі задуми та виражають емоційно-позитивне ставлення до виконання творчих завдань.

Представимо результати, отримані після проведення методики доповнення К. Френк (у модифікації В. Козленка), в табл. 2.5, за допомогою якої ми вивчали рівні пізнавально-креативного критерію творчої активності.

Таблиця 2.5

**Рівні розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності
молодших школярів ЕГ та КГ**

Рівні	4-А клас (23 учні)		4-Б клас (22 учні)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	10	44%	5	23%
Середній рівень	7	30%	9	41%
Низький рівень	6	26%	8	36%

Як бачимо, порівнюючи результати за класами, можемо узагальнити, що в 4-А класі (ЕГ) високий рівень показали 10 дітей (44%). У порівнянні з цим, у 4-Б класі (КГ) цей рівень мають лише 5 молодших школярів (23%). Ми зауважили, що під час малювання учні ЕГ здебільшого намагалися створювати яскраві, нестандартні, несподівані образи, хоча й не могли це повною мірою втілити у зображенні. Під час проведення методики такі учні не потребували допомоги, вигадували об'єкти та їх назви самостійно, без опори на шаблони або надання зразку. Образи були виразними, індивідуальними та творчо продуманими.

Середній рівень у ЕГ мають 7 учнів (30%), що суттєво менше порівняно з КГ, де цей рівень притаманний 9 дітям (41%). Ми помітили, що такі учні створюють образи, серед яких трапляються оригінальні, але переважають

стандартні або типові (коло – сонце, квадрат – будинок, трикутник – піраміда тощо). Для творчого вираження такі молодші школярі потребують підказки, надання ідеї або зразку виконання, додаткового стимулу.

Низький рівень виявлено у 6 учнів (26%) ЕГ і 8 дітей (36%) КГ. Зазначимо, що в 4-Б класі більше молодших школярів, порівняно з 4-А класом, рідко створюють власні образи, переважно відтворюють запропоновані зразки та приклади, тобто такі діти мислять у межах звичних схем і стереотипів, а їхні ідеї – малооригінальні.

Представимо динаміку показників розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності на рис. 2.14-2.15.

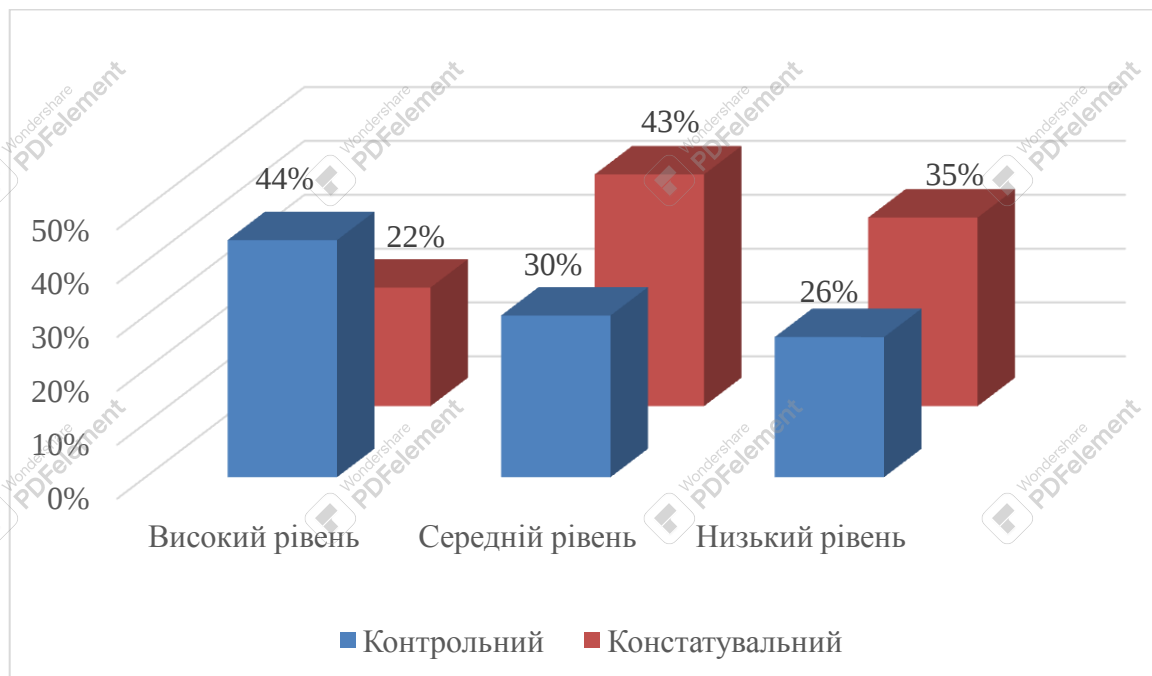


Рис. 2.14. Динаміка показників розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності учнів 4-А класу (ЕГ)

Отже, як бачимо за рис. 2.14, у 4-А класі (ЕГ) маємо підвищення показника високого рівня розвитку пізнавально-креативного критерію на 22% (до 44%). У свою чергу, на 13% зменшився показник середнього рівня та на 9% – показник низького. Наголосимо, що в 4-Б класі (КГ) змін показників не зафіксовано.

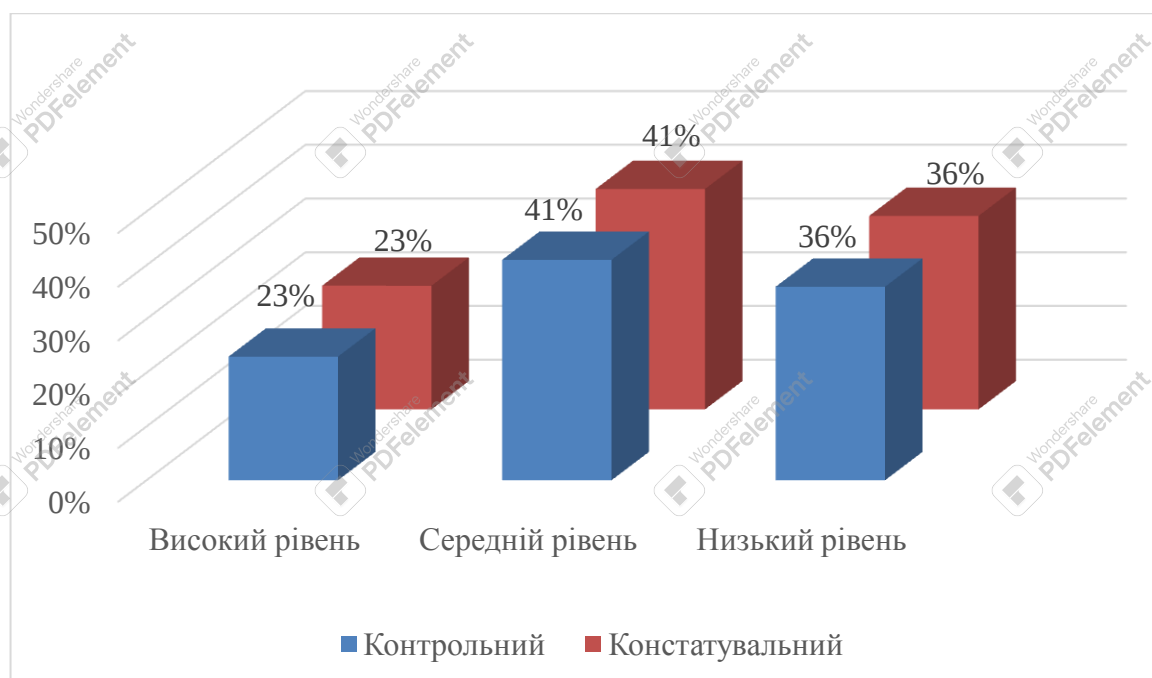


Рис. 2.15. Динаміка показників розвитку пізнавально-креативного критерію творчої активності учнів 4-Б класу (КГ)

Можемо дійти висновку, що учні 4-А класу (ЕГ) мають більш стійку здатність встановлювати незвичні зв'язки між явищами та об'єктами, уміють самостійно й оригінально видозмінювати ситуації, вигадувати різноманітні варіанти розв'язання творчих завдань, яскраві, нетипові образи.

Наведемо результати методики «Творча уява. Три слова», яка використовувалася для визначення рівнів розвитку діяльнісного критерію творчої активності молодших школярів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Рівні розвитку діяльнісного критерію творчої активності молодших школярів ЕГ та КГ

Рівні	4-А клас (23 учні) (ЕГ)		4-Б клас (22 учні) (КГ)	
	к-ть дітей	%	к-ть дітей	%
Високий рівень	8	35%	5	23%
Середній рівень	9	39%	10	45%
Низький рівень	6	26%	7	32%

За даними табл. 2.6 бачимо, що високий рівень притаманний 8 учням (35%) 4-А класу (ЕГ). Натомість в 4-Б класі (КГ) високий рівень зафіксовано лише у

5 молодших школярів (23%). Ми зауважили, що в ЕГ учні частіше проявляють здатність до самостійного створення оригінальних, яскравих образів, активно генерують ідеї без сторонньої допомоги, проявляють гнучкість мислення під час вирішення завдання, використовують різних засобів для реалізації задуму.

Водночас багато дітей обох класів мали середній рівень розвитку діяльнісного критерію, а саме: 9 дітей (39%) у 4-А класі (ЕГ) та 10 молодших школярів (45%) у 4-Б класі (КГ). Ми зауважили, що такі учні часто потребують підказок або зразків виконання завдання, хоча й прагнуть реалізувати творчий задум, проте здебільшого діють шаблонно, за визначеною схемою.

Зауважимо, що у 4-Б класі (КГ) більше учнів із низьким рівнем – 7 дітей (32%) проти 6 дітей (26%) у 4-А класі (ЕГ). Такі діти, відповідно до наших спостережень під час проведення методики, рідко проявляють ініціативу у творчому процесі, потребують значної допомоги для виконання завдань, не проявляють самостійність, не можуть вигадати шляхів вирішення труднощів.

Прослідкуємо динаміку і цього критерію в обох класах також (рис. 2.16-2.17).

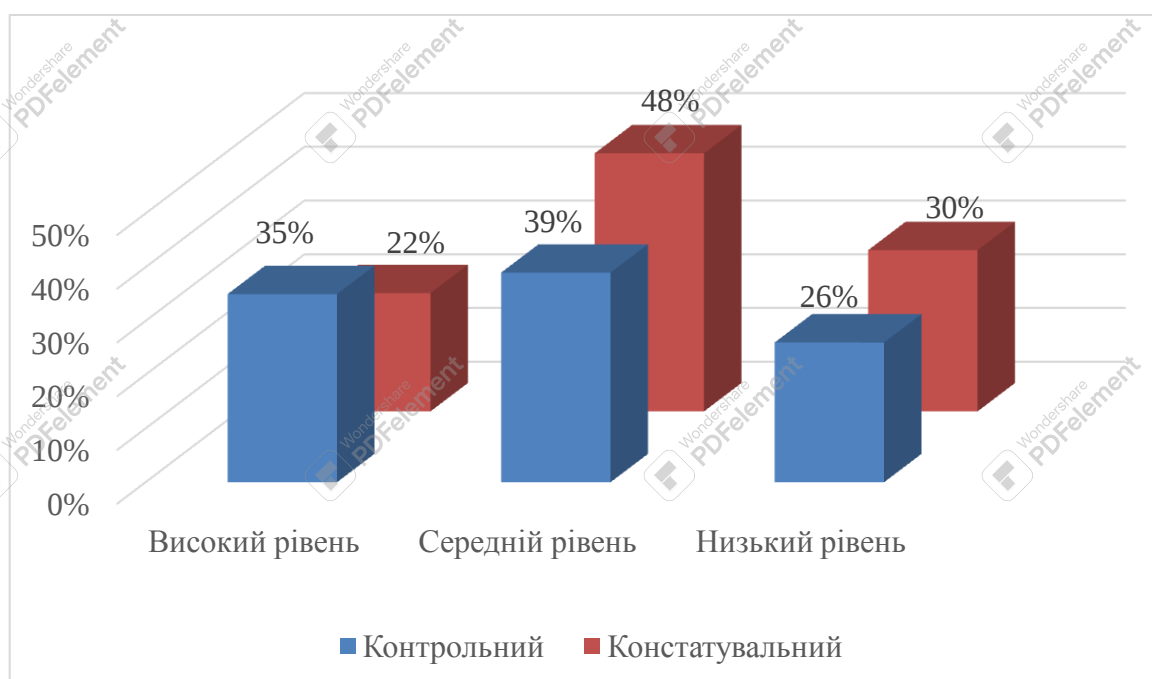


Рис. 2.16. Динаміка показників розвитку діяльнісного критерію творчої активності учнів 4-А класу (ЕГ)

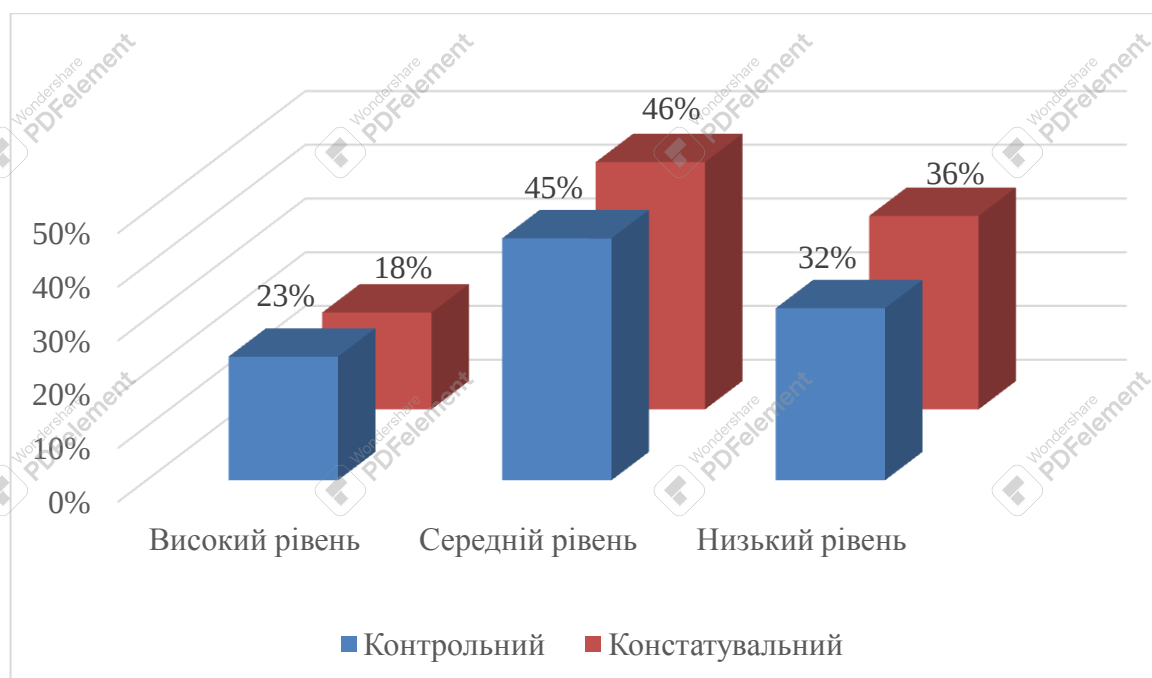


Рис. 2.17. Динаміка показників розвитку діяльнісного критерію творчої активності учнів 4-Б класу (КГ)

Бачимо суттєві зміни в показниках розвитку діяльнісного критерію в 4-А класі (ЕГ). Зокрема, на 13% підвищився показник високого рівня. Водночас на 9% зменшився показник середнього рівня, і на 4% – показник низького. У свою чергу, в 4-Б класі (КГ) спостерігається таке саме (на 4%) зниження показника низького рівня розвитку діяльнісного критерію, як і в 4-А класі.

Зауважимо, що загалом динаміка показників розвитку діяльнісного критерію творчої активності в 4-А класі (ЕГ) виявилася найслабшою, інші критерії творчої активності показали суттєве зростання. Проте ми помітили, що учні 4-А класу (ЕГ) є більш самостійними при визначенні мети творчої діяльності, можуть обґрунтувати вибір засобів і способів її реалізації, активно генерують власні творчі ідеї, пропонують нестандартні рішення тощо.

Отже, зважаючи на те, що за усіма критеріями творчої активності в учні 4-А класу (ЕГ) спостерігається розвиток, можемо дійти висновку, що застосування коміксів на уроках «ЯДС» та впровадження визначених у підрозділі 2.2 педагогічних умов сприяє розвитку загальної творчої активності серед дітей молодшого шкільного віку.

Висновки до другого розділу

Отже, у другому розділі роботи визначено педагогічні умови розвитку творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання коміксів на уроках «ЯДС». Для цього спершу було проведено аналіз сучасних наукових досліджень з метою виокремлення критеріїв, показників та рівнів сформованості творчої активності молодших школярів. Так, було визначено й охарактеризовано сутність таких критеріїв творчої активності, як когнітивний, мотиваційно-ціннісний, пізнавально-креативний та діяльнісний. У роботі до кожного критерію підібрано показники та описано рівні розвитку (високий, середній, низький).

Було обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчої активності під час опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», якими є такі: цілеспрямований добір коміксів відповідно до вікових особливостей та змісту навчальної теми; створення емоційно сприятливого творчого середовища на уроці; забезпечення можливостей для самостійної творчої діяльності; стимулювання критичного і креативного мислення; формування у молодших школярів мотивів до творчої та дослідницької діяльності на уроках «ЯДС». Також було розроблено комплекс коміксів для соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, завдання якої, окрім іншого, вирішуються у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», у якому значна увага приділяється безпеці життєдіяльності, здоровому способу життя, соціальним нормам і правилам поведінки, емоційному розвитку та взаємодії з іншими людьми. У роботі наведено конкретні приклади та методи використання та роботи з коміксами у навчальному процесі в 4 класі під час уроків «ЯДС».

На контрольному етапі аналіз динаміки критеріїв творчої активності показав, що в 4-А класі підвищилися високі рівні розвитку когнітивного (на 35%), мотиваційно-ціннісного (на 22%), пізнавально-креативного (на 22%) та діяльнісного (на 13%) критеріїв. Натомість у 4-А класі серед показників не було зафіксовано суттєвих змін по жодному критерію творчої активності. Зважаючи на це, а також на те, що у 4-Б класі не було впроваджено педагогічних умов розвитку

творчої активності під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», ми дійшли висновку, що проведена робота підтвердила свою ефективність щодо розвитку творчої активності дітей молодшого шкільного віку.

ВИСНОВКИ

Отже, теоретично визначивши та практично обґрунтувавши педагогічні умови розвитку творчої активності в учнів 4 класу під час опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», можемо дійти таких висновків.

1. Визначено поняття «творча активність» та розкрито особливості її розвитку в учнів 4 класу. Аналіз сучасних наукових розвідок українських та зарубіжних вчених дозволив зробити узагальнення, що творчу активність доцільно тлумачити як інтегральну якість особистості, яка характеризується здатністю до створення нового, нестандартного підходу у вирішенні завдань, а також ініціативністю, самостійністю та прагненням до самовираження. Вона проявляється в готовності генерувати оригінальні ідеї, шукати нестандартні шляхи реалізації задумів, використовувати уяву та креативне мислення в різних сферах діяльності. Водночас творча активність молодшого школяра – це здатність і прагнення дітей молодшого шкільного віку до прояву ініціативи, самостійності та творчого мислення, які проявляються у фантазуванні, імпровізації, створенні оригінальних ідей, готовності до вирішення нестандартних завдань, а також у бажанні досліджувати навколишній світ і виражати свої думки, почуття та уявлення через різні види творчої діяльності.

Ми дійшли висновку, що розвиток творчої активності учнів 4 класу має свої характерні особливості, пов'язані з віковими та психологічними особливостями цього вікового періоду. Зокрема, цей процес пов'язаний із розвитком творчого мислення, уяви та фантазії, адже діти молодшого шкільного віку починають активно використовувати свою уяву, генеруючи нові ідеї й образи. Вони здатні не тільки відтворювати, але й трансформувати реальні ситуації в уявні. Також учні цього віку проявляють велику цікавість до навколишнього світу, для них притаманна природня емоційність і чутливість, допитливість, що також впливає на розвиток творчої активності, адже сприяє глибокому емоційному залученню дитини у творчий процес. Окрім цього, важливе значення має і розумовий

розвиток, адже творчість спирається на когнітивні процеси, такі як мислення, уява, пам'ять і увага. Чим краще розвинені ці процеси, тим більше можливостей школяр має для створення нових ідей, пошуку нестандартних рішень розв'язання завдань, їхнього втілення.

2. Охарактеризовано особливості використання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» з метою розвитку творчої активності учнів 4 класу. Зазначено, що медіапродукт як навчальний засіб у початковій школі – це інформаційний або мультимедійний матеріал, спеціально створений чи адаптований для використання в освітньому процесі з метою розвитку знань, умінь, навичок і компетентностей учнів молодшого шкільного віку (втілений у вигляді інтерактивних презентацій, навчальних відео, аудіоматеріалів, мультфільмів, електронних книг, ігор або інших цифрових ресурсів). Зауважено, що медіапродукти надають учням можливість працювати з різноманітними форматами інформації, що дозволяє розвивати не лише творчі, а й цифрові навички. Використання відео, анімацій або інтерактивних додатків стимулює учнів до активної участі в процесі навчання. Також медіапродукти часто є інтерактивними, що дозволяє молодшим школярам взаємодіяти з контентом, генерувати власні ідеї, створювати щось нове в реальному часі. Це активізує їхнє мислення, надає простір для самовираження, прояву творчої ініціативи. Таким чином, за допомогою медіапродуктів учні можуть виражати свою творчість у різних формах – через відео, графіку, музику, текст тощо. Це дозволяє кожному учню обирати ту форму, яка найбільше відповідає його інтересам і здібностям. Окрім цього, медіапродукти, особливо інтерактивні, стимулюють учнів до аналізу ситуацій, порівняння, пошуку нестандартних рішень. Це сприяє розвитку критичного мислення, здатності до вигадкування нових ідей та концепцій, що є основою для творчої активності.

3. Визначено актуальний стан розвитку творчої активності учнів 4 класу під час опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». У ході проведення констатувального етапу дослідження встановлено, що високий рівень творчої уяви притаманний 22% учнів (5 дітям) 4-А класу (ЕГ). У

КГ цей показник дорівнює 18% (4 дитини). Середній рівень творчої уяви також є трохи вищим у ЕГ (48% (11 дітей) проти 46% (10 дітей) у КГ). Водночас у 4-Б класі (КГ) більше учнів із низьким рівнем творчої уяви – 36% (8 дітей) проти 30% (7 дітей) у 4-А класі (ЕГ). Результати розробленої нами анкети для визначення рівня розвитку творчої активності показали, що в 4-А класі (ЕГ) високий рівень мають 4 учні (17%), тоді як у 4-Б класі (КГ) їх 5 (23%). Показники середнього рівня не відрізняються суттєво у двох класах: 11 учнів (48%) у 4-А класі (ЕГ) та 10 учнів (45%) у 4-Б класі (КГ). Низький рівень трохи переважає у 4-А класі (ЕГ) – 8 учнів (35%) порівняно з 7 учнями (32%) у 4-Б класі (КГ).

Також у межах нашого дослідження опрацювання медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою розвитку творчої активності було розроблено творчу вправу «Посейдон атакує», яка передбачає опрацювання дітьми відеоролику та виконання творчого завдання. За її результатами, серед молодших школярів високий рівень творчої активності під час опрацювання медіапродуктів в 4-А класі (ЕГ) мають 26% учнів (6 дітей). У свою чергу, у 4-Б класі (КГ) цей рівень трохи нижчий і становить 23% (5 дітей). Середній рівень у 4-А класі (ЕГ) мають 43% (10 учнів), що трохи більше порівняно з 4-Б класом (КГ), де цей показник становить 41% (9 учнів). У свою чергу, низький рівень виявлено у 31% учнів (7 дітей) 4-А класу (ЕГ) і 36% учнів (8 дітей) 4-Б класу (КГ).

Опитування вчителів початкових класів показало, що вони визнають важливість і потенціал використання медіапродуктів у навчальному процесі початкової школи, зокрема для розвитку критичного мислення учнів (100% опитаних) або покращення розуміння навчального матеріалу (100% опитаних). Однак їхнє активне застосування залишається дещо обмеженим (лише 12,5% педагогів), більшість учителів використовують медіапродукти інколи, не щодня (87,5% опитаних), що може бути пов'язано з недостатньою технічною базою, обмеженим доступом до ресурсів або недостатнім рівнем підготовки до роботи з такими засобами самих педагогів. При цьому по 50% опитаних відзначають, що медіапродукти можуть бути дуже та помірно ефективними в підвищенні творчої активності молодших школярів.

4. Описано критерії, показники та рівні творчої активності учнів 4 класу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Основними критеріями творчої активності молодших школярів визначено *когнітивний* (відображає рівень розвитку пізнавальних процесів, необхідних для вияву творчості), *мотиваційно-ціннісний* (відображає наявність позитивного ставлення, інтересу учня до творчої діяльності, інтерес до новизни, бажання самовираження, прагнення до досягнень у творчих завданнях, наявність внутрішньої потреби творити), *пізнавально-креативний* (характеризує здатність учня до встановлення незвичних, оригінальних зв'язків різних предметів, їх якостей, до перетворення запропонованих ситуацій чи об'єктів, прояв гнучкості, нестандартності, креативності та образності мислення), *діяльнісний* (відображає уміння учня самостійно планувати, організовувати й реалізовувати творчу діяльність: постановка мети, вибір засобів реалізації задуму, генерувати творчі ідеї, створювати нові образи, здійснювати творчі дії в різних видах діяльності). До кожного з критеріїв творчої активності в роботі описано показники та рівні сформованості (високий, середній, низький).

5. Обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчої активності під час опрацювання коміксів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», проаналізовано результати дослідження. Основними педагогічними умовами є: цілеспрямований добір коміксів відповідно до вікових особливостей та змісту навчальної теми; створення сприятливого творчого середовища на уроці; забезпечення можливостей для самостійної творчої діяльності або творчої взаємодії між учнями; стимулювання критичного і креативного мислення; формування у молодших школярів мотивів до творчої та дослідницької діяльності на уроках «ЯДС». Також було розроблено комплекс коміксів для соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, завдання якої, окрім іншого, вирішуються у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», у якому значна увага приділяється безпеці життєдіяльності, здоровому способу життя, соціальним нормам і правилам поведінки, емоційному розвитку та взаємодії з

іншими людьми. У роботі наведено конкретні приклади та методи використання та роботи з коміксами у навчальному процесі в 4 класі під час уроків «ЯДС».

На контрольному етапі було встановлено суттєву динаміку показників критеріїв творчої активності серед учнів 4-А класу (ЕГ). Зокрема, в 4-А класі підвищилися високі рівні розвитку когнітивного (на 35%), мотиваційно-ціннісного (на 22%), пізнавально-креативного (на 22%) та діяльнісного (на 13%) критеріїв. Натомість у 4-Б класі серед показників не було зафіксовано суттєвих змін по жодному критерію творчої активності. Зважаючи на такі результати, ми припустили, що впровадження роботи з коміксами переважно стимулювало учнів 4-А класу (ЕГ), які вже мали певну базову мотивацію й здібності до творчості (мали середній рівень), допомагаючи їм розкрити свій потенціал і підвищити рівень сформованості творчої активності до високого. Саме тому середній рівень у цьому класі значно зменшився – частина учнів змогла зробити якісний стрибок у розвитку творчої активності. У порівнянні з цим, учням 4-Б класу із початково низьким рівнем творчої активності обраних засобів було недостатньо. Ці діти потребують тривалішого, більш цілеспрямованого й індивідуалізованого педагогічного впливу, зокрема розвитку базових навичок уяви, креативного мислення, творчих здібностей, мотивації до творчості та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко І. Інтегрований курс «Я досліджую світ» як інноваційна освітня технологія у початковій школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. / за заг. ред. Є. Коваленко, упоряд. Т. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 262 с.
2. Барко В. І., Панок В. Г., Лазаревський С. В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі. Методичні рекомендації для практикуючих психологів. К.-Тернопіль, 2000. 30 с.
3. Бойчук І., Гуманкова О. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи. 2020. URL: eprints.zu.edu.ua/30839/1/Гуманкова_Бойчук_тези_правка.pdf (дата звернення: 03.01.2025)
4. Бондар Ю. В. Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій : дис. ... д-ра філософії. Тернопіль, 2022. 542 с.
5. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2020. № 61. С. 9-13.
6. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Методика та організація наукових досліджень із психології : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2008. 360 с.
7. Будій Н. Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови: дис ... канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання»/ Інститут педагогіки НАПН України. Тернопіль, 2011. 225 с.
8. Будник О., Фомін К., Хайнус А. Дидактичні комікси в початковій школі: методика їх створення та використання. *Освітні обрії*. 2022. № 1(54). С. 37-48.

9. Бутиріна М., Темченко Л. Новітні дидактичні засоби в медіаосвіті (на прикладі мультимедійного лонгріду). *Communications and Communicative Technologies*. 2022. Вип. 22. С. 26-35.

10. Вашуленко О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717392/2/Вашуленко%20О._Тези.pdf (дата звернення: 03.01.2025)

11. Водяна В. О. Педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2009. 21 с.

12. Волощенко О., Козак О. Інтеграція медіаграмотності в навчальний предмет «Я досліджую світ». Навчально-методичний посібник. Київ : Академія української преси, 2020. 36 с.

13. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ. : Видавництво «Алатон», 2020. 128 с.

14. Гарачук Т. В. Наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 139-145.

15. Гільберт Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (У 2 ч.) : Ч. 1. Київ : Генеза, 2021. 160 с.

16. Гільберт Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (У 2 ч.) : Ч. 2. Київ : Генеза, 2021. 160 с.

17. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2020. 240 с.

18. Гопка О. М. Критерії, показники та рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія*

16: *Творча особистість учителя: проблеми, теорії і практики*. 2018. Вип. 30. С. 102-109.

19. Гопка О. М. Творчий потенціал особистості як наукова категорія. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми, теорії і практики*. 2016. Вип. 27. С. 11-14.

20. Гудима Н. В., Мелекесцева Н. В., Ковальчук О. В. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі як одне із актуальних завдань Нової української школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 32–42.

21. Гущина Н. І. Розвиток цифрової компетентності вчителів початкових класів в умовах проектної діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019. 243 с.

22. Дворник Ю. Ф. Формування творчої активності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2020. № 1. С. 9-16.

23. Демченко І. І. Актуальність проблеми творчого розвитку учнів початкової школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_lsilsk_shkolu/1/visnuk_17.pdf (дата звернення: 10.01.2025)

24. Дмитрієва С. М., Гаврилова Н. В. Методи дослідження творчих здібностей школярів: Посібник-практикум. Житомир, 2002. 40 с.

25. Дубовик С., Готмар А. Формування в молодших школярів умінь створювати медіапродукти. *Молодий вчений*. 2021. № 2. С. 171-175.

26. Житнік Т. С. Етимологія та смислові ознаки терміну «художньо-творча активність» в контексті розвитку особистості. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 72. С. 137-145.

27. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. Моляко, О. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

28. Зростаємо медіаграмотними : Інформаційно-методичний посібник / За ред. Іванової Л.І. Рівне: Видавництво О. Зень, 2022. 92 с.

29. Латишева Т. В. Формування творчої активності учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 20 с.

30. Лиса І. В., Підгурська В. Ю. Комікси як метод зацікавленості учнів на уроках української мови та літературного читання в початковій школі. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33461/1/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%92100.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

31. Литвинова Н. В., Петрикей О. О., Гриценко Л. Г. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. Т. 2. С. 143–147.

32. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 508 с.

33. Лоюк О. В. Розвиток творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2016. 21 с.

34. Лук'янчук М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний контекст. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 2 (3). С. 82-87.

35. Мельничук Т. Ф. Творча активність як компонент духовного розвитку особистості. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. Вип. 1-2. С. 28-33.

36. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: практико-орієнтований модуль : навчально-методичний посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. 201 с.

37. Мішеченко В. Розвиток творчих здібностей учнів засобами різних видів музичної діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 3. С. 248-252.

38. Нежива Л. Л., Шкуренко О.В. Методичні особливості застосування коміксів у процесі підготовки вчителів початкової школи. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2024. Вип. 16. С. 92-105.

39. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static->

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 03.01.2025)

40. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / Pid zag. red. Bibik N. M. K.: TOV «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. 206 s.

41. Олышанський Д. В. Дидактичні умови використання коміксів у навчанні іноземних мов молодших школярів : автореф. дис. канд. ... пед. наук. Київ, 2002. 20 с.

42. Осадченко І. І. Стимулювання творчої активності молодших школярів засобами поетичного слова : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Луцьк, 2005. 19 с.

43. Павлик О. А. Формування творчої особистості молодшого школяра засобами ТРВЗ-технології на уроках навчання грамоти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 219-222.

44. Паламар С. П., Ліннік О. О. Впровадження медіазасобів в початковій школі на уроках гуманітарного циклу. *Молодий вчений*. 2021. № 8 (96). С. 69-73.

45. Петрик Л. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до застосування медіазасобів на уроках іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2020. 295 с.

46. Петрик О. В. Формування у молодших школярів умінь створювати медіапродукти у процесі реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 87. С. 89-94.

47. Плющик Є. В., Біляк О. А. До питання розвитку творчої активності молодших школярів. *Молодий вчений*. 2019. № 8. С. 68-70.

48. Пономарьова К. І. Робота з медіапродуктами у процесі навчання української мови в початковій школі. 2020. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716960/1/Робота%20з%20медіапродуктами%20на%20уроках%20української%20мови%20в%20початкових%20класах.pdf> (дата звернення: 03.01.2025)

49. Порох Л. Розвиток творчої особистості школяра як психолого-педагогічна проблеми сучасності. *УМЛШ*. 2001. № 2. С. 42-44.

50. Порядченко Л. А., Чопик І. Р. Організаційно-методичні основи формування читацької компетентності учнів 3 класу засобами створення коміксів. *Молодий вчений*. 2021. № 10. С. 271-277.

51. Присяжнюк Д. А. Використання медіапродуктів на уроках літературного читання в 3 класі. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 12 (46). С. 739-750.

52. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова КМУ; Стандарт, Вимоги, План від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 12.04.2025)

53. Романенко Л. В., Руденко Н. М., Кудикіна Н. В. Методичний супровід упровадження коміксів в освіту дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2023. Вип. 213 (6). С. 136-143.

54. Руденко Н. М., Широков Д. Л. Застосування е-ресурсів у процесі створення коміксів на уроках математики в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 41 (2). С. 138-143.

55. Салейчук Е. В. Критерії, показники, рівні та методи діагностики творчого потенціалу майбутніх учителів географії. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 149–152.

56. Словник педагогічних та психологічних термінів до дисциплін: «Педагогіка», «Педагогіка новаторства», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика виховної роботи та основи педагогічної майстерності», «Педагогічний менеджмент» / укладачі: Н. А. Несторук, Л. В. Кокоріна. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 131 с.

57. Тарапака Н. В. Особливості розвитку творчої активності молодших школярів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*. 2017. Вип. 156. С. 110-115.

58. Тимофєєва І. Б., Дядечко А. О. Контент-орієнтована інтеграція як ефективна форма навчання молодших школярів. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн.* 2020. №6 (195). С. 74-81.

59. Тимофєєва І. Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Навчально-методичний посібник. Маріуполь: МДУ, 2022. 124 с.

60. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 03.01.2025)

61. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (дата звернення: 03.01.2025)

62. Хабірова Л. І. Творча активність як умова особистісного розвитку школярів підліткового віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2017. Вип. 3(2). С. 102-106.

63. Хома О. М. Розвиток креативних здібностей у молодших школярів на уроках української мови. *Інноваційна педагогіка.* 2023. Вип. 55. Том 3. С. 44–47.

64. Чекстере О. Ю. Вплив навчального середовища на творчу продуктивність молодших школярів. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXIV Всеукраїнської науково-практичної конференції / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.* Київ, 2024. С. 127-132.

65. Черниш О. А., Комісарук Л. І., Ястребова А. О. Побудова жанру "комікс". *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2024. Вип. 65. С. 152-155.

66. Шевчук К. Д., Іванчук М. Г., Бигар Г. П., Предик А. А. Технології навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ у початковій школі. Методичні рекомендації. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. 60 с.

67. Шевчук Л. Р. Інтелект-карти з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». 3-4 клас. 2024. URL: <https://yseosvita.ua/library/intelekt-karty-z-intehrovanoho-kursu-ya-doslidzhuu-svit-794869.html> (дата звернення: 05.01.2025)
68. Шелег Т. В. Психологічні аспекти розвитку творчого «Я» дитини: науково-методичний посібник. Київ : СІПІПІНТ, 2013. 125 с.
69. Шпачук Л. Р. Формування творчих здібностей молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 47. С. 131-135.
70. Юношева Т. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі формування медіаграмотності. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 232-239.
71. Cholid N. Multimedia for learning science in elementary school. *The Golden Triangle : Proceeding of the International Seminar and Conference*. University of Wahid Hasyim, Semarang, Indonesia. August 28-30, 2015. P. 18-27.
72. Friesem Y. Media production in elementary education. 2019. P. 1-8.
73. Gomersall S., Gripton C. Planning for children's creativity. *Purposeful planning for learning*. 2020. P. 90-97.
74. Miaz Y., Monfajri S., Kenedi A., Helsa Y. Educative learning media for elementary school students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Vol. 382. P. 722-727.
75. Paige J. Fun media lessons for primary school children. 2021. URL: <https://www.twinkl.com/blog/fun-media-lessons-for-primary-school-children> (дата звернення: 06.01.2025)
76. Tymofieieva I. An integrative approach in the preparation of future primary school teachers. *Education pedagogy: problems and prospects for development in the context of reform : monograph / ed.: S. Śliwa, O. Tsybulko*. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. P. 345-352.
77. Weiss S., Jaggy A.-K., Goecke B. Introducing the Inventory of Creative Activities for Young Adolescents: An Adaption and Validation Study. URL: <https://osf.io> (дата звернення: 13.02.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Творча уява. Три слова» (за М. Дмитрієвою, Н. Гавриловою)

Мета: дослідження особливостей творчої уяви.

Необхідний матеріал: три будь-яких слова (дощ, собака, місяць).

Хід виконання: досліджуваному пропонується протягом 10 хв. скласти якомога більшу кількість речень, у кожне з яких входили б всі три слова.

Оцінка роботи досліджуваного: Якщо учень демонстрував здатність використати в реченнях всі 3 слова в максимально дотепній і оригінальній комбінації, він отримував 6 балів. Учні, які вжили правильно всі 3 слова, але в менш дотепній комбінації, отримували 5 балів. Звичайне поєднання всіх 3 слів забезпечувало результат в 4 бали, в той час як використання лише 2 слів і менше відповідало результату 2,5 бали і менше.

Якщо досліджуваний склав дуже схожі одне на одне речення, з повторенням теми, то друге і всі наступні речення оцінюються половиною початкового балу. Підраховується сума балів, отримана кожним досліджуваним. Обчислюється середній бал кожного досліджуваного та середній бал всієї вибірки.

Рівні розвитку творчої уяви: 5–6 балів – високий рівень; 3–4 бали – середній рівень; 0–2 бали – низький рівень.

Методика доповнення Кет Френк (модифікація В. М. Козленка)

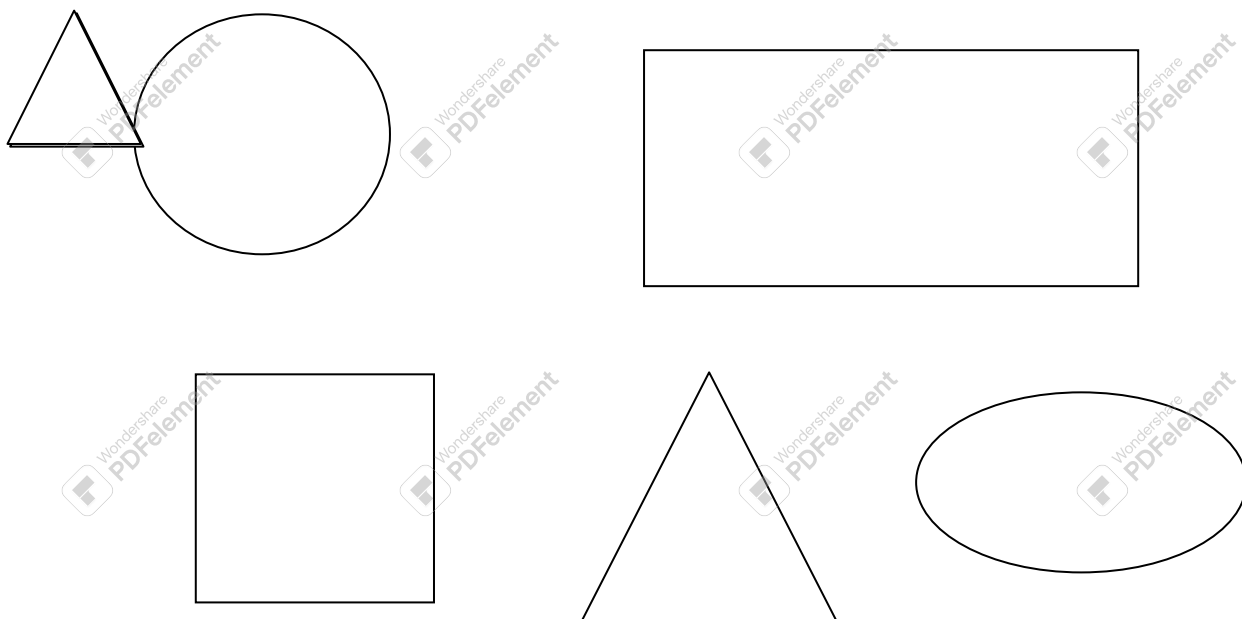
Мета: вивчення образної оригінальності мислення.

Необхідний матеріал: стандартні бланки з фігурами, які треба доповнити, прості олівці для малювання.

Хід виконання: обстежуваним пропонується інструкція: «Вам пропонується бланк з малюнками 5 різних фігур. Треба доповнити, вдосконалити кожен з них таким чином, щоб дістати завершене зображення. Слід дати також кожному малюнку назву».

Обробка результатів:

Оцінюється оригінальність, яка виявляється в числі переходів від одного класу об'єктів до іншого. Кожен перехід оцінюється в 1 бал. Приклади класів: рослини, посуд, транспорт, символічні зображення. В даному випадку можна використати максимум 5 класів об'єктів, отже найвища оцінка за гнучкість – 5 балів. Також бали нараховуються малюнкам за складність, динамічність, асиметричність зображення, завершеність, детальну промальованість – максимум 5 балів (за кожний малюнок).



Оцінка роботи досліджуваного проводиться за шкалою:

8-10 балів – високий рівень оригінальності;

5-7 балів – середній рівень оригінальності;

0-4 бали – низький рівень оригінальності.

Анкета для учнів 4 класу для визначення рівня їхньої творчої активності (авторська)

Мета: оцінити рівень розвитку творчої активності.

Інструкція: «Дорогий учню! Ця анкета допоможе визначити, наскільки ти творчо активний. Уважно прочитай твердження і навпроти кожного постав «Так», якщо воно збігається з твоєю думкою, або «Ні», якщо не збігається».

Твердження:

1. Зазвичай я легко пристосовуюсь до нових людей, ідей та обставин.
2. Мені подобається вирішувати звичні, добре знайомі завдання.
3. Я люблю придумувати щось нове.
4. У більшості випадків я вигадую щось або роблю щось самостійно, без підказок друзів чи дорослих.
5. Я ніколи не мав великого бажання досліджувати навколишній світ.
6. Іноді я не висловлюю свої ідеї, хоча вони у мене є.
7. Мені часто вдається знаходити незвичайні, оригінальні способи вирішення завдань.
8. Мені подобається, коли заняття швидко змінюються.
9. Я люблю працювати одразу над кількома ідеями чи завданнями.
10. Я дуже люблю фантазувати і вигадувати щось незвичне.
11. Я легко погоджуюсь із думкою більшості.
12. У мене часто виникають цікаві та оригінальні ідеї.
13. Мені подобається працювати, коли є чіткий план, схема або інструкція, якої потрібно дотримуватися.
14. Я із задоволенням розповідаю іншим про нові ідеї.

15. Мені подобається виконувати завдання по-новому, навіть якщо це може викликати нерозуміння в інших.

16. Я зазвичай дотримуюся інструкцій і не відхиляюся від порад дорослих.

17. Я відчуваю себе невпевнено, коли стикаюся із нестандартним завданням, яке мені потрібно вирішити.

18. Я люблю виконувати завдання, які треба досліджувати самостійно.

19. Я завжди намагаюся відстоювати свою точку зору.

Обробка результатів:

За відповіді «ТАК» № 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 18, 19

«НІ» № 2, 5, 6, 11, 13, 16, 17

За кожне співпадіння нараховується 2 бали. Результати сумуються:

26-38 балів – високий рівень розвитку творчої активності.

13-25 балів – середній рівень.

0-12 балів – низький рівень.

Творча вправа «Посейдон атакує» з опрацюванням медіапродуктів (авторська)

Мета: дослідження особливостей творчої активності молодших школярів.

Необхідний матеріал: проектор, відеоролик (https://www.youtube.com/watch?v=1ZvoiEtO3Go&ab_channel=PlasticChange), матеріали для створення плакату (листок, олівці, фломастери).

Хід виконання: учням пропонується переглянути короткий відеоролик (30 секунд) про проблему забруднення навколишнього середовища, зокрема про шкоду забруднення води. Після перегляду учням дається завдання створити власний еко-плакат.

Оцінювання проводиться за такими показниками:

Ініціативність – оцінюється готовність учня активно включатися у виконання завдання, виявляти бажання висловлювати свої ідеї.

Оригінальність ідей – враховується унікальність запропонованих учнем ідей, нестандартний підхід до виконання еко-плаката.

Самовираження через творчу роботи – оцінюється намагається передати власне ставлення до проблеми.

Наявність емоційного ставлення до проблеми забруднення довкілля – через яскраве висвітлення наслідків у плакаті, використання закликів до збереження природи; перевіряється, чи відображає еко-плакат основну ідею відеоролика та чи донесений важливий екологічний посил.

Вміння обґрунтовувати свою роботу – враховується, чи може учень пояснити, чому він використав саме ці елементи, і що вони символізують.

Рівні розвитку:

Високий – учень активно включається у завдання, охоче висловлює свої ідеї, пропонує кілька варіантів розв'язання. Ідеї є незвичайними, нестандартними, відображають глибоке розуміння теми. Використовуються різноманітні елементи та техніки, що створюють естетично привабливий плакат, який привертає увагу. Плакат чітко відображає головну ідею відео, екологічний посил подається

зрозуміло та переконливо. Учень чітко пояснює свої ідеї, аргументує вибір кольорів, символів та інших елементів.

Середній – учень бере участь у завданні після заохочення, висловлює кілька простих ідей, але не завжди проявляє активність. Ідеї є загальними, менш оригінальними, базуються на відомих прикладах або на прямих асоціаціях із відео. Плакат виконаний акуратно, але використовуються стандартні елементи без значного художнього вираження. Основна ідея відео передана частково, екологічний посил є, але недостатньо розкритий. Учень пояснює свої ідеї, але поверхнево, без детального обґрунтування.

Низький – учень виконує завдання лише після значного стимулювання, не проявляє інтересу або пропонує одну ідею, часто запозичену. Ідеї банальні, повторюють побачене у відео без додавання власних думок або нового бачення. Плакат виконаний поспіхом, мінімально використані кольори чи символи, відсутній естетичний підхід. Екологічна ідея плакату нечітка або зовсім відсутня, є слабкий зв'язок із темою відео. Учень не може пояснити свої ідеї або пояснення є загальними, без деталізації.

Анкета для вчителів початкових класів з метою визначення їхнього ставлення та досвіду використання медіапродуктів у навчальному процесі

Мета: визначення ставлення та досвіду вчителів початкових класів до використання медіапродуктів у навчальному процесі.

Шановні педагоги!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, яке проводиться з метою вивчення проблеми використання медіапродуктів у навчальному процесі початкової школи. Будь ласка, просимо Вас відповісти на десять питань, наведених вище. Уважно прочитайте кожне питання та оберіть найбільш відповідну, на Вашу думку, відповідь (або декілька відповідей). Можете доповнювати відповіді власними зауваженнями або коментарями.

Для нас важливо, щоб Ви дали відповіді на всі запитання, оскільки ці відповіді будуть використані в наукових цілях.

Питання анкети:

1. Які типи медіапродуктів Ви використовуєте під час проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?

- А) відео
- Б) презентації
- В) інтерактивні програми
- Г) електронні навчальні посібники, книги
- Д) інші (вказати)

2. Як часто Ви використовуєте медіапродукти в навчальному процесі?

- А) щодня
- Б) кілька разів на тиждень
- В) рідко
- Г) дуже рідко або ніколи

3. Які медіапродукти, на Вашу думку, найбільш ефективні для розвитку творчої активності учнів?

- А) відео, аудіо
- Б) інтерактивні ігри та програми
- В) презентації та мультимедійні матеріали
- Г) електронні навчальні посібники, книги
- Д) інші (вказати)

4. Як Ви оцінюєте вплив медіапродуктів на залучення учнів до активної навчальної діяльності?

- А) сильно стимулює активність учнів
- Б) помірно стимулює активність учнів
- В) не має значного впливу на активність учнів
- Г) призводить до зниження активності учнів

5. З якими труднощами Ви стикаєтеся при впровадженні медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС»?

- А) технічні проблеми (нестача обладнання, низька якість зв'язку тощо)
- Б) часові обмеження (недостатньо часу для роботи з медіапродуктами)
- В) підготовка та адаптація матеріалів до потреб учнів
- Г) відсутність відповідних ресурсів (недостатньо програм для створення медіапродуктів, методичних посібників, готових розробок)
- Д) інші (вказати)

6. Як медіапродукти впливають на розвиток критичного мислення учнів?

А) сприяють розвитку критичного мислення

Б) не мають помітного ефекту

В) можуть відволікати від розвитку

7. Яким чином Ви забезпечуєте інтеграцію медіапродуктів з іншими предметами в рамках курсу «ЯДС»?

А) через міжпредметні проекти та завдання

Б) використовуються як додаткові матеріали до основних уроків

В) інтеграція через тематичні блоки та уроки

Г) не інтегрую медіапродукти з іншими предметами

8. Які переваги Ви бачите у використанні медіапродуктів для учнів початкової школи?

А) покращення розуміння матеріалу

Б) розвиток творчих здібностей

В) підвищення інтересу до навчання

Г) легкість засвоєння матеріалу

Д) інші (вказати)

9. Чи є у Вас досвід використання медіапродуктів для розвитку творчих здібностей молодших школярів?

А) так, активно використовую медіапродукти для розвитку творчих здібностей

Б) так, іноді використовую медіапродукти

В) ні, не використовував(ла) медіапродукти для розвитку творчих здібностей

10. Як Ви оцінюєте ефективність медіапродуктів у підвищенні творчої активності молодших школярів?

А) дуже ефективні для підвищення творчої активності

Б) помірно ефективні

В) не мають помітного впливу

Г) знижують творчу активність учнів

Дякуємо за співпрацю та допомогу!

Результати анкетування вчителів початкових класів

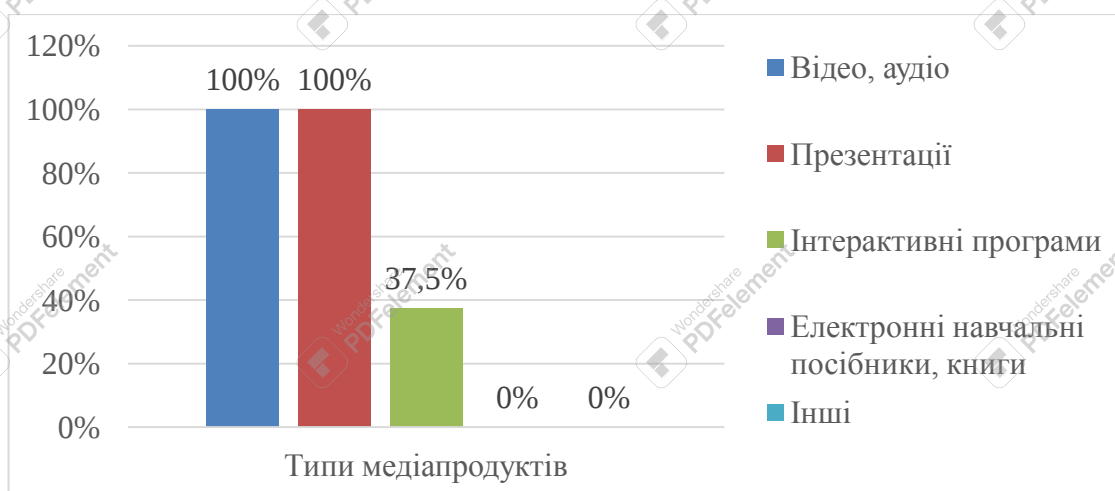


Рис. 1. Відповіді на питання «Які типи медіапродуктів Ви використовуєте під час проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ?»»

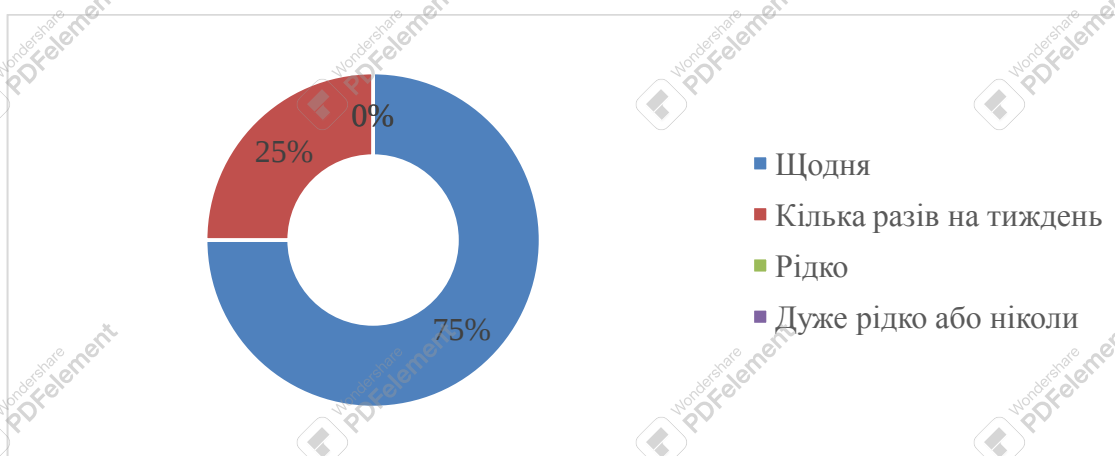


Рис.2. Відповіді на питання «Як часто Ви використовуєте медіапродукти в навчальному процесі?»

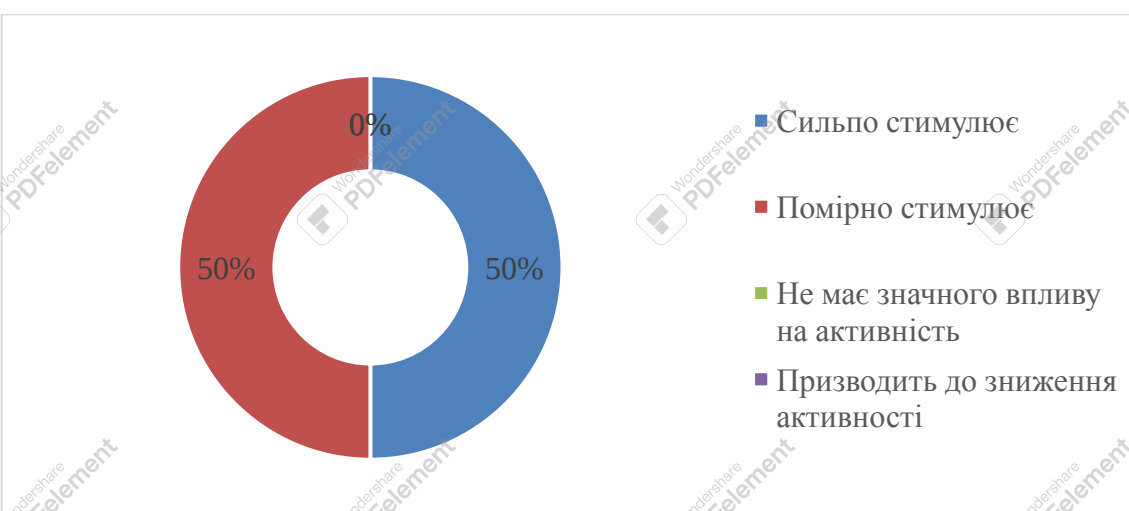


Рис. 3. Відповіді на питання «Як Ви оцінюєте вплив медіапродуктів на залучення учнів до активної навчальної діяльності?»

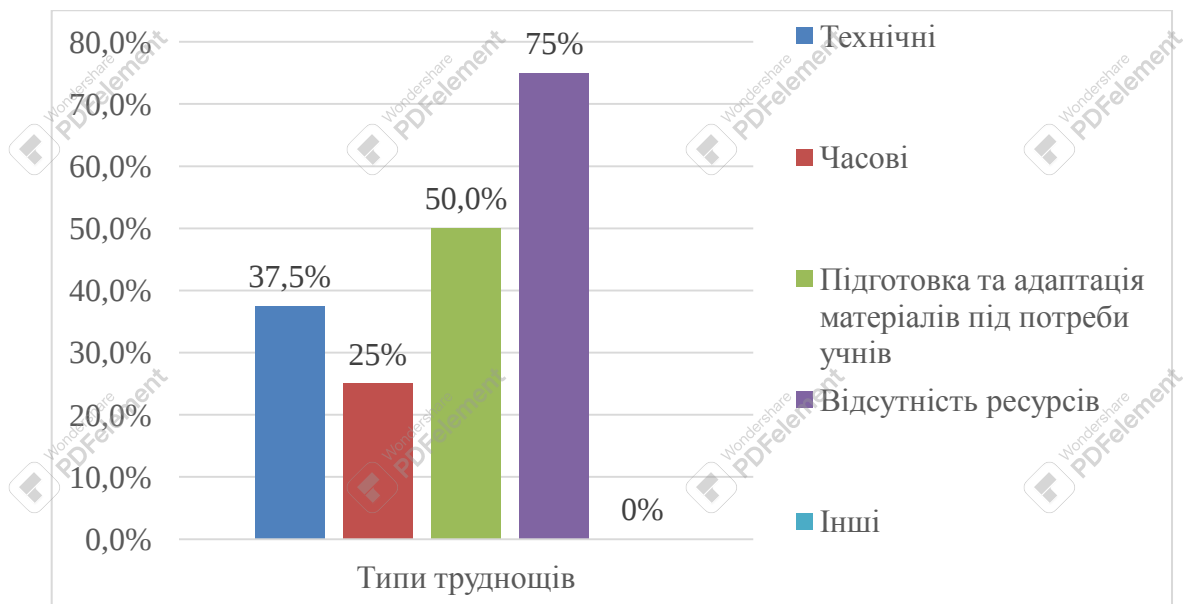


Рис. 4. Відповіді на питання «З якими труднощами Ви стикаєтесь при впровадженні медіапродуктів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС»?»

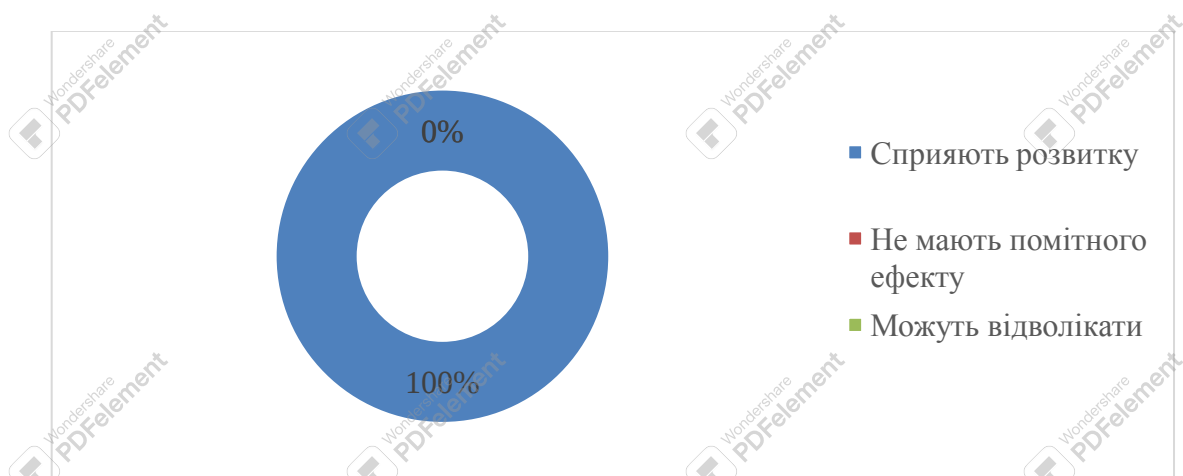


Рис.5. Відповіді на питання «Як медіапродукти впливають на розвиток критичного мислення учнів?»

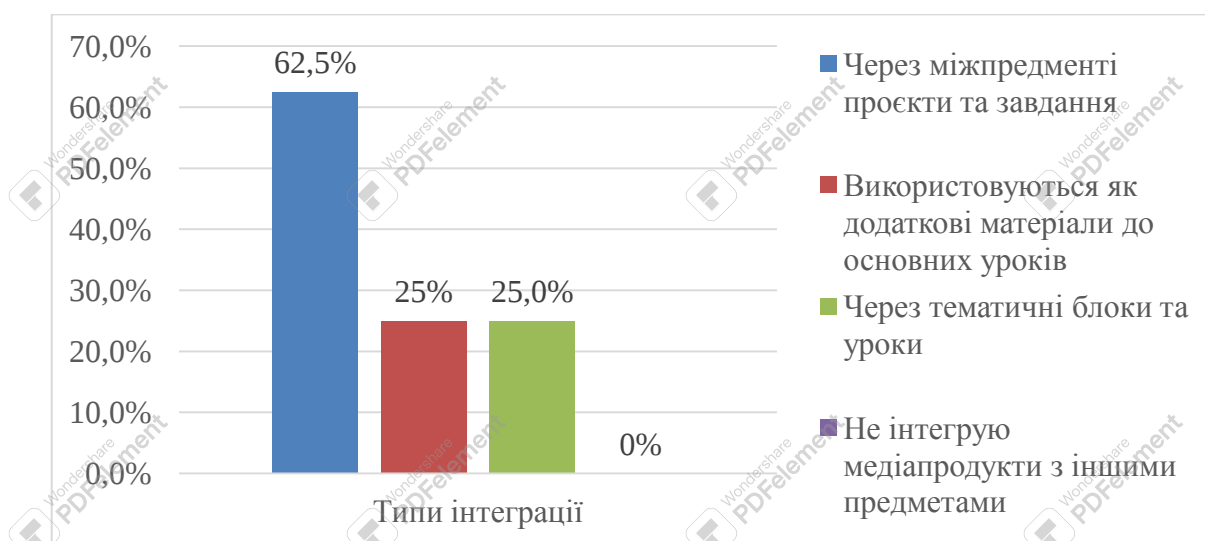


Рис. 6. Відповіді на питання «Яким чином Ви забезпечуєте інтеграцію медіапродуктів з іншими предметами в рамках курсу «ЯДС»?»

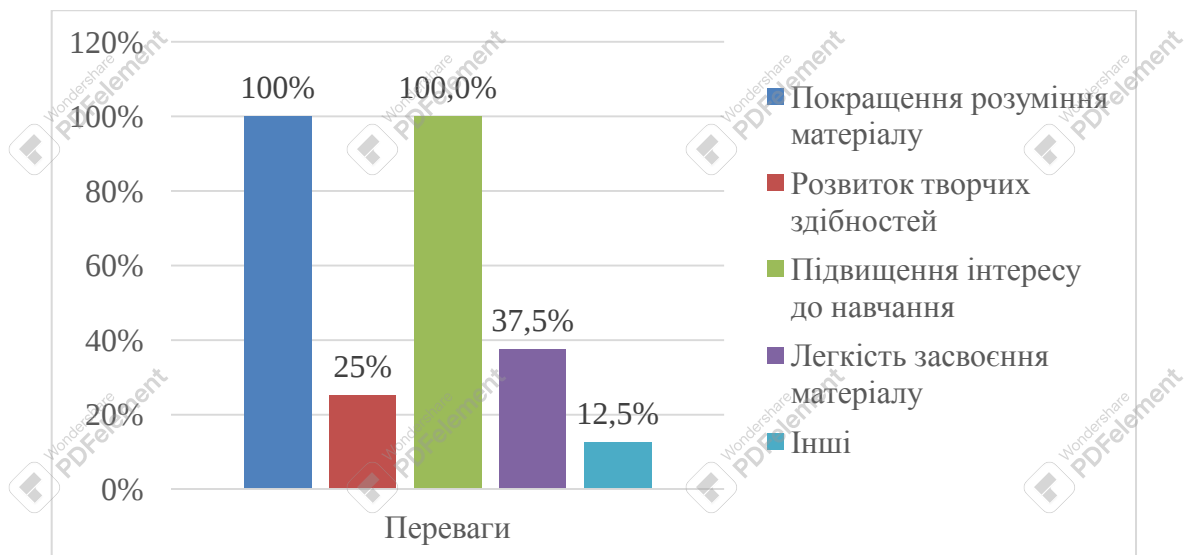


Рис.7. Відповіді на питання «Які переваги Ви бачите у використанні медіапродуктів для учнів початкової школи?»

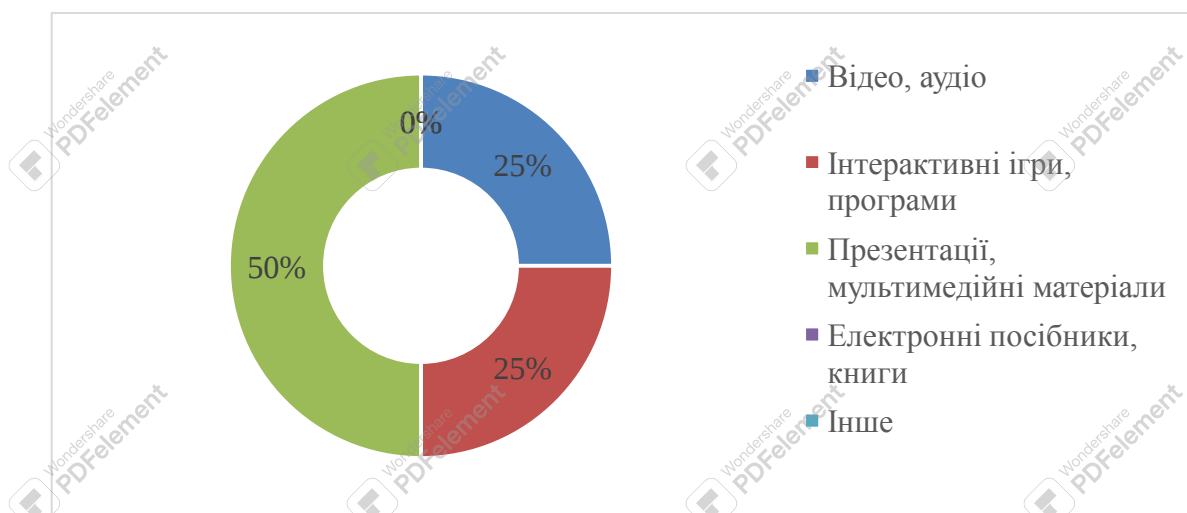


Рис. 8. Відповіді на питання «Які медіапродукти, на Вашу думку, найбільш ефективні для розвитку творчої активності учнів?»

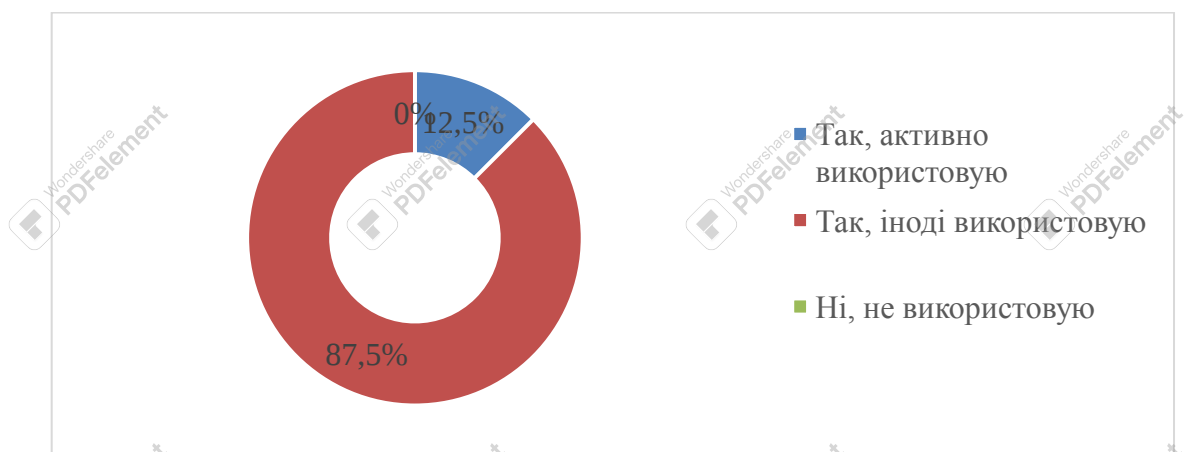


Рис.9. Відповіді на питання «Чи є у Вас досвід використання медіапродуктів для розвитку творчих здібностей молодших школярів?»

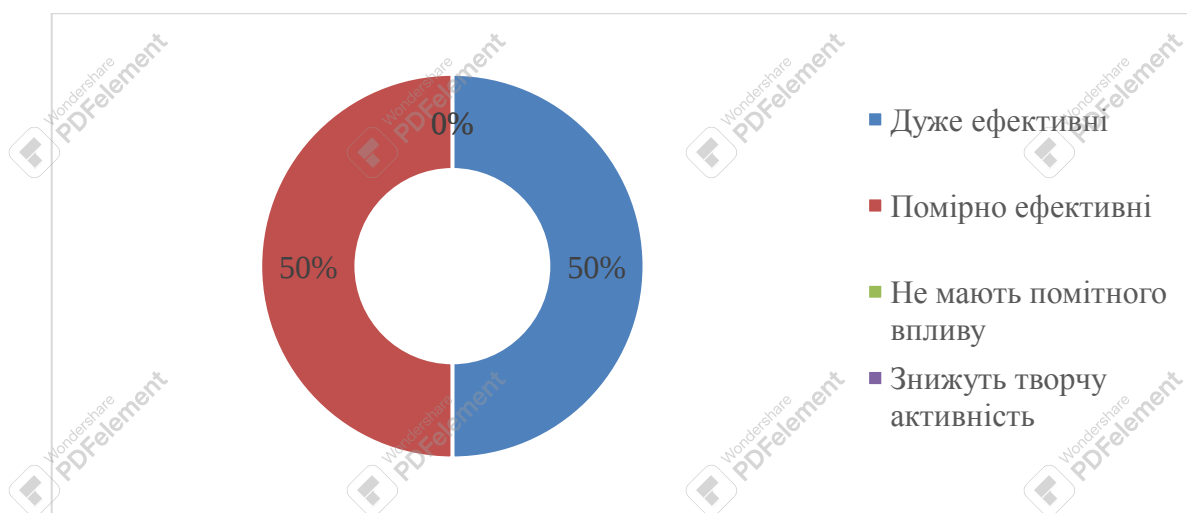


Рис. 10. Відповіді на питання «Як Ви оцінюєте ефективність медіапродуктів у підвищенні творчої активності молодших школярів?»

Комікси для уроків «ЯДС» з метою розвитку творчої активності учнів 4 класів

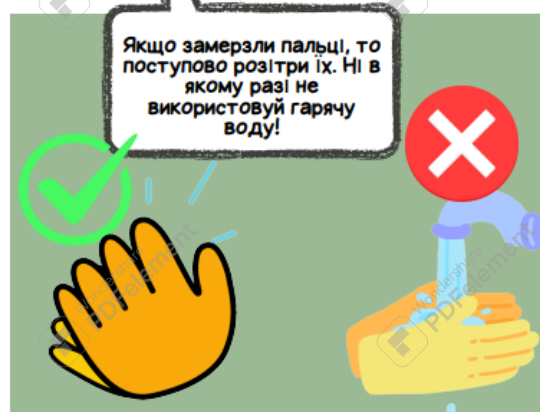
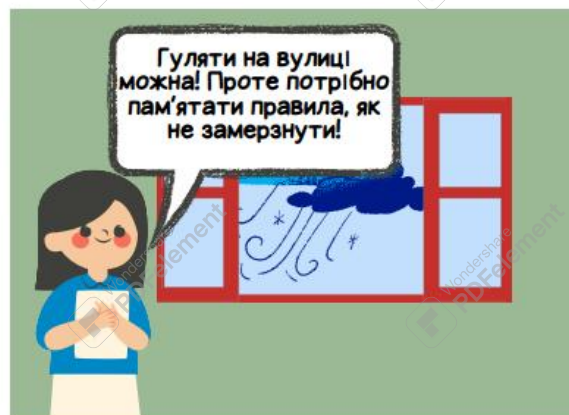
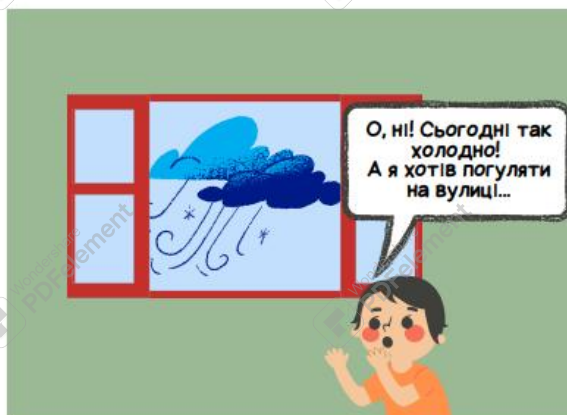
Тема «Як орієнтуватися на місцевості. Компас» (с. 21, Ч.1)

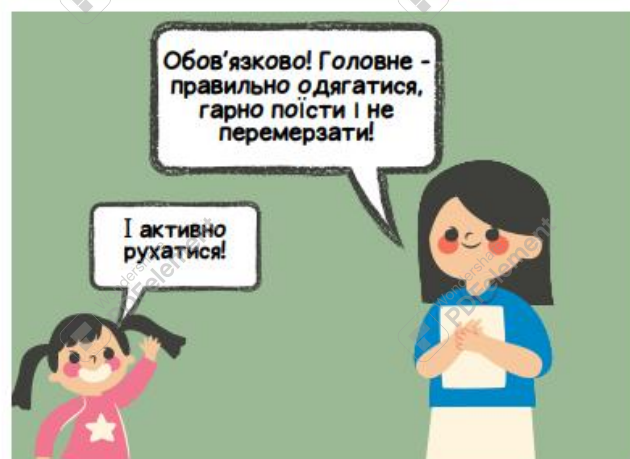
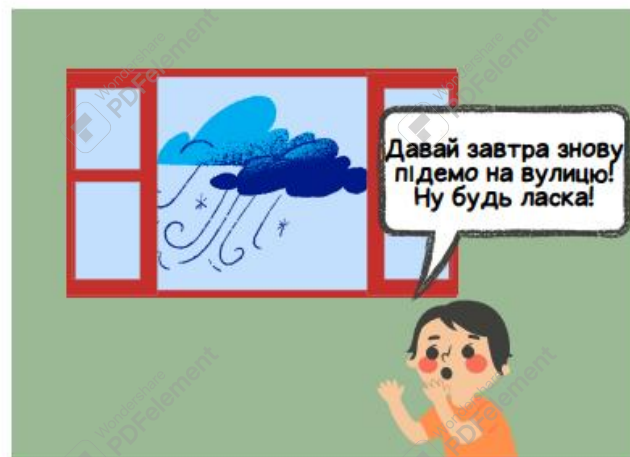


Завдання до коміксу:

1. Як працює компас і навіщо він потрібен?
2. Чому важливо знати, де північ?
3. Що могло б трапитися, якби діти не мали компаса?
4. Як ти гадаєш, чому компас не залежить від електроенергії?
5. Намалюй свій маршрут мандрівки в лісі й покажи напрямки сторін світу за допомогою стрілок.
6. Придумай власну пригоду з компасом.
7. Поясни іншому учневі, як користуватись компасом.

Як не замерзнути взимку





Завдання до коміксу:

1. Яких основних правил потрібно дотримуватися, щоб не замерзнути на вулиці?
2. Навіщо їсти перед виходом на вулицю? Чому не можна йти голодним?
3. Який одяг допоможе зберегти тепло?
4. Чому, на твою думку, не можна розігрівати пальці під гарячою водою?
5. Яких порад ти дотримуєшся взимку?
6. Створи пам'ятку «5 правил безпеки на морозі» у вигляді постера.
7. Напиши коротку розповідь про те, як ти одного разу змерз і що тобі допомогло зігрітися.

Тема «Як заощадити електроенергію» (с. 95-96, Ч.1)



Завдання до коміксу:

1. Що таке енергоефективна лампа? Як вона допомагає заощадити електроенергію?
2. Які інші способи енергозбереження ти знаєш?
3. Чи використовуються енергоефективні лампи у тебе вдома?
4. Проведи спостереження вдома: які прилади споживають найбільше електроенергії?
5. Разом із родиною складіть план дій із заощадження енергії.

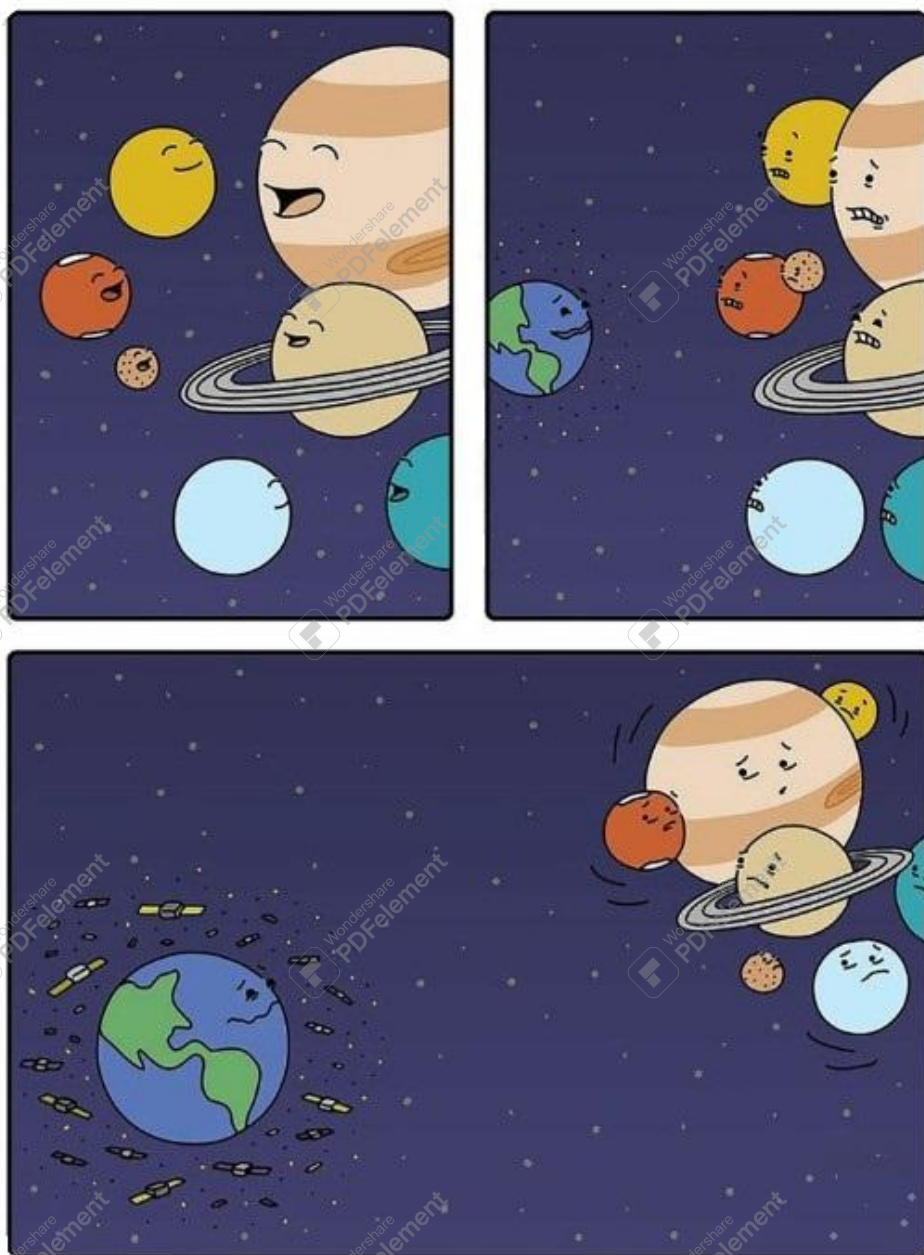
Тема «Якою буває погода» (с. 107, Ч.1)



Завдання до коміксу:

1. Чому хлопчику не сподобалось те, що на календарі лютий?
2. Яка погода переважно буває взимку?
3. Чому перегортання календаря не допомогло змінити погоду?
4. Від чого залежить зміна погоди?
5. Чи можемо ми вплинути на зміну погоди?

Тема «Які бувають планети» (с. 81, Ч.2)



Завдання до коміксу:

1. Які планети ти тут бачиш? Назви їх і опиши.

2. Чому планети так відреагували на Землю?

3. Що таке супутники? Чи знаєш ти, як запуск супутників у космос впливає на екологію нашої планети?

4. Придумай історію і намалюй комікс про те, як боротися із космічним сміттям.

Приклад конспекту уроку «ЯДС» для 4 класу на тему «Як заощадити електроенергію» (до підручника під авторством Т. Гільберт, С. Тарнавської та Н. Павич, с. 95-99)

Тема уроку: Як заощадити електроенергію

Мета: сформувати в учнів уявлення про необхідність економного використання електроенергії; розвивати екологічне та економічне мислення; сприяти формуванню навичок відповідального ставлення до ресурсів.

Очікувані результати:

Учні знатимуть:

- Що таке електроенергія та звідки вона береться.
- Чому важливо її заощаджувати.
- Як можна економити електроенергію в повсякденному житті.

Учні вмітимуть:

- Наводити приклади енергозбережних дій.
- Висловлювати власну думку щодо ощадливого використання електрики.
- Використовувати набуті знання у створенні власного еко-проекту.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання. Налаштування на роботу: міні-вправа «Вмикаємо енергію» (учні імітують увімкнення лампочки – піднімають руки вгору з посмішкою).

II. Актуалізація знань

Вправа «Клубочок» (для закріплення вивченого)

Діти передають у колі клубочок один одному і дають відповіді на запитання: «Які відновлювальні джерела енергії ви знаєте? Які їх переваги?»

III. Повідомлення теми і мети уроку

– Сьогодні ми дізнаємось, як можна заощаджувати електроенергію, чому це важливо, і як кожен із нас може допомогти природі та родині економити.

IV. Вивчення нового матеріалу

– Діти, електроенергія – це особлива енергія, яка рухається по дротах і допомагає працювати багатьом речам у нашому житті. Завдяки їй світиться лампа, працює телевізор, заряджається телефон і навіть кипить чайник.

Але звідки вона береться? Електроенергію виробляють на електростанціях. Деякі з них використовують воду, яка крутить великі турбіни (це гідроелектростанції), інші — вітер або сонце. Є й такі, що спалюють вугілля або газ, щоб створити енергію. Потім цю енергію передають по дротах у наші будинки, школи, магазини.

Чому потрібно економно споживати світло?

Найбільше електроенергії витрачається на освітлення приміщень. Щоб зменшити ці витрати, варто забезпечити більше природного світла. У цьому допоможуть світлі стіни й стеля, а також чисті вікна, адже брудне скло не пропускає до третини сонячного світла.

Заощадити електроенергію можна й простим правилом – вимикати світло, коли виходиш із кімнати. Це дозволяє зберегти не тільки ресурси, а й гроші.

Робота з коміксом

– Діти, прочитайте комікс і скажіть, який ще, на вашу думку, є спосіб заощадити електроенергію?



– Правильно! Ще один ефективний спосіб – замінити звичайні лампочки на енергозберігаючі. Вони споживають значно менше енергії, служать довше та допомагають економити кошти родини. Хоча такі лампи дорожчі, вони швидко себе виправдовують завдяки тривалому терміну служби та меншим витратам на електроенергію.

Математична хвилинка

Електроенергія вимірюється в кВт/год. Так от для вироблення 1 кВт електроенергії потрібно 300 г умовного палива. Зараз ми спробуємо з допомогою математики з'ясувати, як заощадити наші кошти і зменшити використання електроенергії в повсякденному житті.

Завдання 1. Лампа розжарювання використовує 100В (ват) електроенергії за годину, а енергозберігаюча – 20В (ват). Люстра зі скількох енергозберігаючих ламп може замінити одну лампу розжарювання?

Завдання 2. У режимі очікування побутові прилади поглинають електроенергію. Якщо телевізор постійно ввімкнений у розетку, то ми платимо щомісяця на 4 грн більше, а за ввімкнену зарядку – на 7 грн більше. Скільки заощадить сім'я за 9 місяців, якщо буде вимикати з розетки телевізор? Скільки можна заощадити за економне користування телевізором і телефоном разом?

Робота з таблицею «Пам'ятайте» – ст. 96 підручника

Фізкультхвилинка

V. Закріплення знань

Гра «Так чи ні»

Учитель читає твердження, учні піднімають зелену картку («Так») або червону картку («Ні»):

- Підтримувати чистоту віконного скла.
- Використовувати енергозберігаючі лампочки.
- Залишати комп'ютер увімкненим протягом цілого дня.
- Дверцята холодильника не відчиняти надовго.
- Ставити в холодильник гарячі страви.
- Холодильник розміщувати біля батареї.

- Використовувати пилосос з чистими фільтрами.
- Зменшити подачу тепла в разі відсутності вдома мешканців.
- Нещільно зачиняти двері помешкання.
- Не відключати подачу тепла під час потепління.
- Загромадити простір перед батареями.
- Утеплювати вікна на зиму.
- Установити подвійні двері в помешканні.
- Замінити старі вікна на металопластикові.

Створення плакату

Завдання: придумати гасло та малюнок на тему «Заощаджуй електроенергію!»

VI. Підсумок уроку

- Що нового ти сьогодні дізнався?
- Які знання ти зможеш використати вдома вже сьогодні?



КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІВАНА ФРАНКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА»

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

НАУКОВІ ІНСАЙТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВІД ПОШУКУ ДО ВТІЛЕННЯ

ПРОГРАМА

І Всеукраїнської студентської науково-практичної
конференції

24 жовтня 2025 року, м. Київ



«Лінія часу» як спосіб формування дослідницьких умінь учнів 3 класу під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі

Надія Миколенко, студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

«Емоційне коло» як інструмент збагачення емоційного досвіду учнів 3 класу

Ілона Маркова, студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Розвиток творчої активності учнів 4-го класу за допомогою коміксів на уроках «Я досліджую світ»

Олександра Раковська, студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Розвиток критичного мислення учнів молодшого шкільного віку засобами медіа на уроках читання

Вікторія Яценко, студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Інтерактивні методи організації діалогу на уроках читання у початкових класах

Катерина Дубова, студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Розвиток творчого потенціалу учнів початкових класів засобами лепбук-технології

Айсель Алієва, студентка III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Буктрейлер як інноваційний засіб активізації самостійної читацької діяльності учнів початкових класів

Мірра Степанова, студентка III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка



НАЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

МОЗАЇКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Збірник
наукових праць

Випуск 2

2025

Онишко М. І. Розвиток творчого потенціалу учнів початкової школи за допомогою інтерактивних методів.....	176
Пантелієнко А. О. Педагогічний потенціал сюжетно-рольових ігор на уроках у початковій школі.....	180
Панченко А. С. Творчий підхід у викладанні природничих дисциплін: як зацікавити учнів до вивчення природи.....	183
Пата Д. Ю. Формування соціальної та громадянської компетентностей у початковій школі.....	187
Пельтек Х. С. Формування громадянської позиції та патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку: ресурси проєктної діяльності	190
Песва С. Г. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів в умовах інклюзивного навчання	194
Повидаш М. П. Історія розвитку педагогіки творчості, як передумова становлення творчої особистості педагога	198
Поліщук К. В. Формування у молодших школярів поваги до історії, культури та традицій українського народу засобами художніх текстів.....	201
Проскура С. А. Розвиток соціальних навичок у молодших школярів	204
Проха А. Г. Ігрові технології в інклюзивному навчанні молодших школярів...	209
Пташнік М. О. Шляхи застосування діяльнісного підходу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	212
Пурей А. М., Рижикова Д. М., Дранова М. С. Формування мовно-комунікативної компетентності учнів сучасної початкової школи	216
Раковська О. Г. Медіапродукти як невід'ємна складова інтегрованого курсу «ЯДС» у початковій школі	222
Редька К. В. Формувальне оцінювання як інструмент компетентнісного навчання у початковій школі.....	226
Рула І. О. Особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках української мови	229
Садовніча В. А. Формування критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	233